

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ (UYGULAMALI/KLİNİK)
ANABİLİM DALI**

**ÜSTÜN YETENEKLİ ERGENLERDE GÖRÜLEN
MÜKEMMELİYETÇİ TUTUMLAR
VE
PROBLEM ÇÖZME BECERİLERİNİN
PSİKOLOJİK İYİLİK HALİ İLE İLİŞKİSİ**

Yüksek Lisans Tezi

Esra TOPLU

Tez Danışmanı

Prof. Gülsen ERDEN

ANKARA-2013

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ (UYGULAMALI/KLİNİK)
ANABİLİM DALI**

**ÜSTÜN YETENEKLİ ERGENLERDE GÖRÜLEN
MÜKEMMELİYETÇİ TUTUMLAR
VE
PROBLEM ÇÖZME BECERİLERİNİN
PSİKOLOJİK İYİLİK HALİ İLE İLİŞKİSİ**

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: **Prof. Dr. Gülsen ERDEN**

Tez Jürisi Üyeleri
Adı ve Soyadı

.....
.....
.....
.....
.....
.....

İmzası

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Tez Sınavı Tarihi

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ (UYGULAMALI/KLİNİK)
ANABİLİM DALI

ÜSTÜN YETENEKLİ ERGENLERDE GÖRÜLEN
MÜKEMMELLİYETÇİ TUTUMLAR
VE
PROBLEM ÇÖZME BECERİLERİNİN
PSİKOLOJİK İYİLİK HALİ İLE İLİŞKİSİ

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Gülsen ERDEN

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

Prof. Dr. Gülsen Erden

Doç. Dr. Saif Uluç

Doç. Dr. Banu Tilmaz

.....

.....

.....

İmzası

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Tez Sınavı Tarihi 22.05.13

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim..(22./05./2012)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin
Adı ve Soyadı

ESRA TOPLU

İmzası

TEŞEKKÜR

Hem yüksek lisans dönemi hem de tez sürecinde rehberliğini, desteğini ve samimiyetini derinden hissettiğim ve tez sürecinde kendisi ile çalışmaktan büyük keyif aldığım sevgili hocam Prof. Gülsen ERDEN'e en içten teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek lisans sürecinde hem akademik hem duygusal destekleri büyük olan sevgili hocalarım Doç. Dr. Banu YILMAZ'a, Prof. Ayşegül DURAK BATIGÜN'e ve Doç. Dr. Şennur TUTAREL KIŞLAK'a gönülden teşekkür ederim.

Hem lisans eğitimimde hem de Tez Savunma Sınavı sürecindeki katkılarından dolayı sevgili hocam Doç. Dr. Sait ULUÇ'a gönülden teşekkür ederim.

Katılımcılara ulaşmamda katkıları büyük olan Nurcan TEKCAN, Adil AYTEKİN ve çalışma için destek veren tüm okul personeline gönülden teşekkür ederim. İçten yanıtları ile araştırmama katkıda bulunan tüm öğrencilere teşekkür ederim.

Başta tez sürecinde desteğini esirgemeyen Esra GÜVEN olmak üzere yüksek lisans döneminin samimi ve keyifli bir ortamda tamamlanmasına katkıda bulunan tüm arkadaşlarıma içten teşekkür ederim.

Son olarak yaşamın her alanında olduğu gibi tez sürecinde de verdikleri güven ile motivasyonumu artıran, manevi destekleri ile hayatıma anlam katan ve kendimi çok şanslı hissettiren canım annem Nevin TOPLU ve canım babam Sebahattin TOPLU'ya en içten teşekkürlerimi sunuyorum, iyi ki varsınız.

**ÜSTÜN YETENEKLİ ERGENLERDE GÖRÜLEN MÜKEMMELİYETÇİ
TUTUMLAR VE PROBLEM ÇÖZME BECERİLERİNİN PSİKOLOJİK İYİLİK
HALİ İLE İLİŞKİSİ**

ÖZET

Bu çalışmada üstün yetenekli lise öğrencilerinde gözlenen mükemmeliyetçi tutumlar ve problem çözme becerileri ile problem çözme becerilerine yönelik yetersizlik algılarının psikolojik iyilik hali ile ilişkileri ve psikolojik iyilik haline katkıları incelenmiştir.

Araştırmanın örneklemini yaşları 14 ile 18 arasında değişen toplam 429 lise öğrencisi oluşturmuştur. Veriler öz bildirim dayalı ölçümler aracılığı ile toplanmıştır. Araştırmada “Kişisel Bilgi Formu”, “Frost Çok Boyutlu Mükemmeliyetçilik Ölçeği (FÇBMÖ)”, “Problem Çözme Envanteri (PÇE) ve “Güçler ve Güçlükler Anketi (GGA)” uygulanmıştır.

Araştırma bulguları uyum sağlayıcı nitelikte olmayan mükemmeliyetçi tutumlar arttıkça duygusal sorunlar, davranışsal sorunlar, akran sorunları ve dikkat eksikliği aşırı hareketlilik düzeyinin de arttığına işaret etmektedir. Diğer yandan, uyum sağlayıcı mükemmeliyetçi tutumların psikolojik iyilik halinin olumlu boyutları ile pozitif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur. Bununla birlikte, üstün yetenekli ergenlerin problem çözme becerilerine yönelik yetersizlik algıları ve olumsuz başa çıkma stratejilerinin kullanımı, psikolojik iyilik halinin olumsuz boyutları ile pozitif yönde ilişkili bulunmuştur. Ayrıca bazı uyum sağlayıcı olmayan mükemmeliyetçi tutumlar ile problem çözme becerilerine yönelik yetersizlik algıları arasında pozitif yönde ilişki bulunurken, uyum sağlayıcı olmayan mükemmeliyetçi tutumlar ile problem çözme becerilerine yönelik yetersizlik algıları arasında negatif yönde ilişki bulunmaktadır.

Araştırmanın üstün yetenekli ergenlerin psikolojik iyilik halini tehdit eden uyum sağlayıcı nitelikte olmayan mükemmeliyetçilik ve problem çözme becerilerine ilişkin farkındalık yaratması ve üstün yeteneklilerin potansiyellerini gerçekleştirebilmeleri için gerekli müdahalelerinin sağlanmasına katkıda bulunması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Üstün Yetenekli Ergenler, Mükemmeliyetçilik, Problem Çözme Becerileri, Problem Çözme Becerilerine Yönelik Yetersizlik Algıları, Psikolojik İyilik Hali

**THE RELATIONS BETWEEN PERFECTIONISM, PROBLEM SOLVING
ABILITIES and PSYCHOLOGICAL WELL-BEING in THE GIFTED
ADOLESCENCE**

ABSTRACT

In this study the relationships between gifted high school students' perfectionist attitudes, problem solving abilities, feeling of inadequacy directed to problem solving abilities and psychological well-being, beside contributions of the variables are examined.

429 high school students, between 14-18 years old, constitute sample of the research. In this research "Personal Information Form", "Frost Multidimensional Perfectionism Scale (FMPS), Problem Solving Inventory and finally "Strength and Difficulties Questionnaire" are employed to adolescents. The reports are collected by self-report measures.

Findings point that when negative perfectionist attitudes increase; emotional problems, behavioral problems, peer problems and attention deficit and hyperactivity increase at the same time. On the other hand findings draw attention that positive perfectionist attitudes are positively related to positive dimensions of psychological wellbeing. In addition feeling of inadequacy directed to problem solving abilities and usage of negative coping strategies are positively related to negative dimensions of psychological wellbeing. Furthermore although there is positive correlation between some negative perfectionist attitudes and inadequacy directed to problem solving abilities, there is negative correlation between positive perfectionist attitudes and inadequacy directed to problem solving abilities.

It is expected that research may create awareness about negative perfectionism and negative problem solving abilities threatening gifted adolescents' psychological wellbeing and may contribute to provide essential intervention because the gifted can realize their potential.

Key Words: Gifted Adolescents, Perfectionism, Problem Solving Abilities, Inadequacy Directed to Problem Solving Abilities, Psychological Wellbeing

İÇİNDEKİLER

KABULVE ONAY	ii
BİLDİRİM	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER.....	ix
TABLolar DİZİNİ	xiii
ŞEKİLLER DİZİNİ	xiv
KISALTMALAR.....	xiv

BÖLÜM 1

GİRİŞ.....	1
I.1. ÜSTÜN YETENEKLİLİK	2
I.1.1 Üstün Yetenekli Çocuk ve Ergenlerin Özellikleri	5
I.1.2 Üstün Yetenekli Çocuk ve Ergenlerin Bilişsel Özellikleri	6
I.1.3 Üstün Yetenekli Çocuk ve Ergenlerin Sosyal Özellikleri	11
I.1.4 Üstün Yetenekli Çocuk ve Ergenlerin Duygusal Özellikleri.....	12
I.2 MÜKEMMELLİYETÇİLİK	15

I.2.1 Frost'un (1991) Çok Boyutlu Mükemmeliyetçilik Kavramı	17
I.2.2 Hewitt ve Flett'in (1991) Çok Boyutlu Mükemmeliyetçilik Kavramı	17
I.2.3 Mükemmeliyetçiliğe İlişkin Diğer Modeller	18
I.2.4 Üstün Yetenekli Çocuk ve Ergenlerde Mükemmeliyetçilik	19
I.3. PROBLEM ÇÖZME	23
I.3.1 Problem Çözme Sürecinin Aşamaları.....	24
I.3.2 Üstün Yetenekli Çocuk ve Ergenlerde Problem Çözme Becerileri.....	26
I.4. PSİKOLOJİK İYİLİK HALİ	28
I.4.1 Üstün Yetenekli Çocuk ve Ergenlerde Psikolojik İyilik Hali.....	28
I.5. İLGİLİ YAZIN VE ARAŞTIRMALAR	32
I.5.1 Mükemmeliyetçilik ve Psikolojik İyilik Hali	32
I.5.2 Problem Çözme Becerileri ve Psikolojik İyilik Hali	37
I.5.3 Mükemmeliyetçilik ve Problem Çözme Becerileri	42
I.6. ARAŞTIRMANIN AMACI	44

BÖLÜM II

YÖNTEM	46
II.1 ARAŞTIRMANIN MODELİ	46
II.2 ÖRNEKLEM	46
II.3 VERİ TOPLAMA ARAÇLARI	48
II.3.1 Kişisel Bilgi Formu	48
II.3.2 Problem Çözme Becerileri Envanteri.....	48
II.3.3 Frost Çok Boyutlu Mükemmeliyetçilik Ölçeği	50
II.3.4 Güçler ve Güçlükler Anketi	51

II.4 İŞLEM	53
-------------------------	-----------

BÖLÜM III

BULGULAR	55
-----------------------	-----------

III. 1. MÜKEMMELİYETÇİLİK İLE GÜÇLER VE GÜÇLÜKLER ANKETİ'NDEN ELDE EDİLEN PSİKOLOJİK İYİLİK HALİ ARASINDAKİ KORELASYONLARA İLİŞKİN BULGULAR	56
---	----

III.2 PROBLEM ÇÖZME BECERİLERİ İLE GÜÇLER VE GÜÇLÜKLER ANKETİ'NDEN ELDE EDİLEN PSİKOLOJİK İYİLİK HALİ ARASINDAKİ KORELASYONLARA İLİŞKİN BULGULAR	60
--	----

III.3 MÜKEMMELİYETÇİLİK ÖLÇEĞİ ALT BOYUTLARI İLE PROBLEM ÇÖZME ENVANTERİ'NDEN ELDE EDİLEN PROBLEM ÇÖZMEYE BECERİLERİNE YÖNELİK YETERSİZLİK ALGILARI ARASINDAKİ KORELASYONLAR	63
--	----

III.4 DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLERE YÖNELİK ANALİZLER	64
---	----

III.5 TOPLAM GÜÇLÜK PUANINI YORDAMAYA İLİŞKİN DEĞİŞKENLER.....	70
--	----

BÖLÜM IV

TARTIŞMA SONUÇ ve ÖNERİLER	73
---	-----------

IV.1 TARTIŞMA.....	74
---------------------------	-----------

IV.1.1 Üstün Yetenekli Çocuk ve Ergenlerde Gözlenen Mükemmeliyetçilik ile Güçler ve Güçlükler Anketi'nden Elde Edilen Psikolojik İyilik Hali Arasındaki Korelasyonlara İlişkin Bulguların Tartışılması	75
IV.1.2 Üstün Yetenekli Ergenlerde Gözlenen Problem Çözme Becerileri ile Güçler ve Güçlükler Anketi'nden Elde Edilen Ruhsal Durum Arasındaki Korelasyonlara İlişkin Bulguların Tartışılması.....	86
IV.1.3 Frost Çok Boyutlu Mükemmeliyetçilik Ölçeği Alt Boyutları ile Problem Çözme Becerilerine Yönelik Yetersizlik Algıları Arasındaki Korelasyonlara İlişkin Bulguların Tartışılması.....	93
IV.1.4 Cinsiyete İlişkin Karşılaştırmaların Tartışılması	96
IV.1.5 Sınıf Düzeylerine İlişkin Karşılaştırmaların Tartışılması	100
IV.1.6 Toplam Güçlük Puanını Yordayan Değişkenlere İlişkin Bulguların Tartışılması.....	102
IV. 2 SONUÇ ve ÖNERİLER	104
KAYNAKLAR.....	109

TABLolar

Tablo I.1 Öğrenme Tarzları Açısından Zeki ve Üstün Yetenekli Çocuklarda Görülen Farklılıklar	7
Tablo I.2 Dil Becerileri Açısından Zeki ve Üstün Yetenekli Çocuklarda Görülen Farklılıklar.....	8
Tablo I.3 Soru Sorma Tarzları Açısından Zeki ve Üstün Yetenekli Çocuklarda Görülen Farklılıklar.....	9
Tablo I.4 İlgi Düzeyleri Açısından Zeki ve Üstün Yetenekli Çocuklarda Görülen Farklılıklar.....	10
Tablo I.5 Duygusal Gelişim Açısından Zeki ve Üstün Yetenekli Çocuklarda Görülen Farklılıklar.....	14
Tablo I. 6 Problem Çözme Sürecinin Aşamaları.....	25
Tablo II. 1 Ergenlerin Demografik Değişkenlere Göre Dağılımı.....	47
Tablo III.1 Araştırmanın Değişkenlerine İlişkin Korelasyon Katsayıları	57
Tablo III.2 Ölçeklerden Alınan Puanların Cinsiyet Açısından Karşılaştırılması	65
Tablo III.3 Ölçeklerden Alınan Puanların Sınıf Düzeyleri Açısından Karşılaştırılması	67
Tablo III.4 Ölçeklerden Alınan Puanların Okul Değişkeni Açısından Karşılaştırılması	69
Tablo III. 5 Toplam Güçlük Puanını Yordayan Değişkenler	71

ŞEKİLLER

Şekil I. 1 Renzulli'nin (1986) Üç Halkalı Üstün Yeteneklilik Kavramı	3
--	---

KISALTMALAR

DEHB..... Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu

FÇBM..... Frost Çok Boyutlu Mükemmeliyetçilik Ölçeği

PÇE..... Problem Çözme Envanteri

GGA..... Güçler ve Güçlükler Anketi

BÖLÜM I

GİRİŞ

Üstün yetenekli çocuk ve ergenler pek çok zihinsel yetenekle donanmış olarak, topluma sundukları yeni fikirlerle ve fen bilimleri, sosyal bilimler, eğitim gibi pek çok alanda medeniyete sağladıkları katkılarla her toplumda özel bir ilgi görmektedirler. Öte yandan bu gençlerin yaşlılarından üstün olan yetilerini etkin bir şekilde kullanabilmeleri, sahip oldukları özelliklerin uyum sağlayıcı nitelikte olmasına bağlı görünmektedir. Bu bağlamda üstün yetenekli ergenlerin uyum sağlayıcı olmayan mükemmeliyetçi tutumlar ile sağlıksız problem çözme becerileri ya da stresle etkisiz baş etme tarzlarına sahip olmaları durumunda, pek çok duygusal ve davranışsal sorun yaşadıkları gözlenmektedir (Arslan, 2011; Aydın, 2010; Bencik, 2006; Bijttebier ve Vertommen, 1998; Butt, 2010; Christopher ve Shewmaker, 2010; Dixon, Lapsley ve Hanchon, 2004; Erözkan, 2009; Eskin ve ark., 2008; Hamarta, 2009; Heppner ve Anderson, 1985; Heppner, Kampa ve Brunning, 1987; Hewitt ve Dyck, 1986; Hewitt ve ark., 2002; Kline ve Short, 1991; Ommundsen, Roberts, Lemyre ve Miller, 2005; Murberg ve Bru, 2005; Robert ve Lovett, 1994; Schuler, 2010; Seiffge-Krenke, Aunola ve Nurmi, 2009; Serin-Bulut, Özbulak ve Serin, 2012; ; Stoeber ve Janssen, 2011; Suldo, Shaunessy ve Hardesty, 2008). Bir başka deyişle üstün yeteneklilerin bilişsel beceri ve zihinsel yeterliliklerinin psikolojik iyilik halleri üzerinde olumlu etkilerde bulunabilmesi, sahip oldukları mükemmeliyetçi tutumlar ve kullandıkları problem çözme becerilerinin özelliklerine bağlı görünmektedir. Bu durumda üstün yetenekli çocuk ve ergenlerin potansiyellerini etkin bir şekilde kullanmaları için sağlıklı ruhsal gelişimlerini tehdit edebilecek unsurların bilinmesi ve etkili bir şekilde ele alınması büyük bir önem taşımaktadır

Medeniyetin gelişimine büyük katkıları olması beklenen üstün yeteneklilerin var olan yetilerini geliştirmeleri ve kullanmaları sürecini olumsuz etkileyecek olan uyumsuz

mükemmeliyetçilik ve olumsuz problem çözme tarzlarına sahip olma gibi durumlara yönelik etkili müdahalelere olan farkındalık arttırılmalıdır. Üstün zihinsel yetilere sahip olan gençlerin sağlıklı psikolojik gelişimlerinin sürdürülmesi ve olumsuz etkilere ilişkin müdahalelerde bulunulmasının önemi göz önünde tutularak, bu çalışmada mükemmeliyetçi tutumlar ile problem çözme becerilerinin psikolojik iyilik hali ile olan ilişkisinin araştırılması amaçlanmıştır.

I.1. ÜSTÜN YETENEKLİLİK

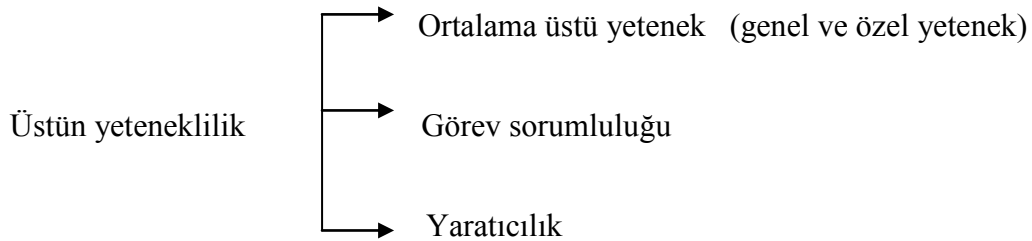
Üstün yetenekliliğe dair farklı tanımlamalar söz konusudur. Roeper'e göre (1982) üstün yeteneklilik; algıları duygusal ve zihinsel deneyimlere aktarabilme ve anlayabilmeye dair farkındalığın, duyarlılığın ve becerinin yüksek olması durumudur. Kırk ve Weiner'e (1963) göre ise dil, sosyal bilimler, doğa bilimleri, matematik, sanat ve insan ilişkileri gibi medeniyetlere katkılar sağlayan geniş çaplı yetenek alanlarında ileri düzeyde bir kapasiteye sahip olan çocuk, "üstün yetenekli" olarak tanımlanır. Zekâ testlerinden alınan puanlara göre tanımlama yapan Cleaver'a göre (2011) bir çocuğun akademik olarak üstün yetenekli olduğunun belirlenmesinde önemli rol oynayan standart bir zekâ testinden alınan 100 puan "norma uygun olma"ya, alınan 130 ve üzeri puan "üstün yetenekliliğe", alınan 145 puan ise "ileri derecede üstün yetenekliliğe" işaretir.

Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Konseyi, Üstün Yetenekli Çocuklar ve Eğitimleri Komisyonu Raporu'na göre (1991) "üstün yetenekliler, genel ve/veya özel yetenekleri açısından yaşıtlarına göre yüksek düzeyde performans gösterdiği, konunun uzmanları tarafından belirlenmiş kişilerdir". Bilim ve Sanat Merkezleri yönergesine göre (2009) ise "üstün veya özel yetenekli çocuk", özel akademik alanlarda veya zekâ, yaratıcılık, sanat ve liderlik kapasitesi yönüyle yaşıtlarına göre yüksek düzeyde performans gösteren ve bu tür

yeteneklerini geliştirmek için okul tarafından sağlanamayan hizmet veya faaliyetlere gereksinim duyan çocuktur.

Renzulli'nin (1986) öne sürdüğü geniş kapsamlı iki tanımlama yazında önemli bir yer edinmiştir. Test alabilme ya da ders öğrenebilme yeteneği olarak da adlandırılan “üstün yeteneklilik”, zekâ ya da diğer bilişsel yetenek testleri aracılığı ile ölçülebilen ve böylece özel programlara öğrenci seçmede dikkate alınan yeteneklilik türüdür. Ancak zekâ ya da bilişsel yetenek testlerinden alınan puanların okulda elde edilen akademik başarı ile ilişkisindeki kısıtlılık göz önüne alındığında başka bir yetenek türünün daha tanımlanmasına gerek duyulmaktadır. Diğerleri üzerinde etkili olacak ve değişimlerin gerçekleşmesine olanak sağlayacak yaratıcı fikirlerin üretilmesi “yaratıcı yeteneklilik” olarak tanımlanmaktadır (Renzulli, 1986).

Renzulli'nin (1986) 3 halkalı üstün yeteneklilik modeli şu kavramları barındırmaktadır:

Şekil I.1 Renzulli'nin (1986) Üç Halkalı Üstün Yeteneklilik Modeli

Bu modele göre tüm beceri alanlarına yani genel zekâyâ atıfta bulunan; bilgi işleme yeterliliği, deneyimleri yeni durumlara aktarabilme becerisi ve soyut düşünebilme kapasitesini

içeren yetenek türü “genel yetenek”tir. Kimya, bale ya da fotoğrafçılık gibi belirli bir alana dair etkinliklerde bilgi ve beceri edinebilme yetisi ya da bu etkinlikleri başarabilme becerisi ise “özel yetenek” kavramına atıfta bulunur. Performans odaklı değerlendirme teknikleri, başarı testleri ya da alandaki uzmanlar tarafından yapılan gözlemler özel yeteneği değerlendirmede etkilidir. Hem genel hem de özel yeteneği kapsayan “ortalama üstü yetenek” kavramı ile Renzulli (1986), performans kapasitesi ya da potansiyeli söz konusu olduğunda en üst %15-20’lik aralığı temsil eden kişilere atıfta bulunur.

Renzulli (1986) özellikle yaratıcı yeteneğe sahip olanlarda bulunan görev sorumluluğu ya da motivasyonun azim, dayanıklılık, zor bir işe girişme, kendini bir uygulamaya adanma, kendine güvenme, önemli işler gerçekleştirilebileceğine dair inanca sahip olma ve ilgi duyulan alana yönelik harekete geçme ile açıklanabileceğini öne sürer.

Herhangi bir tanımın daha mantıklı ve kesin olduğunu öne sürmek mümkün olsa da üstün yeteneklilik söz konusu olduğunda doğru bir tanımdan söz edilemeyeceğini vurgulayan Hallahan ve Kauffman (2005), içinde bulunulan kültürün üstün yetenekliliğin tanımlanmasında etkili olduğunu belirtmektedir. Onlara göre üstün yeteneklilik, çocuğu yaşlılarının birçoğundan ayıran ve çocuğun topluma değerli katkılarda bulunmasına hizmet eden bilişsel üstünlük, yaratıcılık ve motivasyonun bir birleşimidir. Hallahan ve Kauffman (2005) üstün yeteneklilik tanımını yapmakla yetinmemiş, üstün yeteneklilikle sık karıştırılan iç görü, dâhilik ve yaratıcılığın tanımlarına da değinmiştir. Buna göre iç görü yeni, yaratıcı ve yararlı yolların kullanılması ile bilginin parçalarına ayrılabilmesi ya da parçalarının birleştirilebilmesidir. Dâhilik, genellikle oldukça nadir görülen belirli bir alana özgü kapasitedir. Yaratıcılık ise daha önce düşünülmemiş önemli soruları sorabilme becerisinden yeni ve yararlı fikirler öne sürebilmeye kadar uzanan bir yetenek türüdür.

Başka bir tanımlamaya göre ise bir takım yeteneklere dair sıklık, dağılım, ortaya çıkma zamanı ve diğer yeteneklerle bir araya gelme durumu gibi özellikler o yeteneğin üstün yetenek olarak tanımlanmasında etkin rol oynamakta olup üstün yetenekli insan, tüm insanlarda gözlenen özelliklerin özgün bir formuna sahip olan insandır. Yeteneğin mevcut yer ve zamana göre nasıl tanımlandığı, bilim ve toplumsal gelişmelere ne gibi katkılar getirdiği, içinde bulunulan zamanın gerekliliklerini ve önceliklerini nelerin oluşturduğu “üstün yeteneklilik” kavramının tanımlanmasını etkilemektedir (Akarsu, 2004).

Görüldüğü gibi üstün yetenekliliğe dair tek bir tanımlama yapmak mümkün olmamakla birlikte üstün zihinsel beceriler, genel ve özel alanlara ilişkin yetenek, yaratıcılık, görev sorumluluğu, motivasyon, kendine güven, liderlik gibi özellikler üstün yeteneklilik tanımlarında ön plana çıkmaktadır.

Üstün yetenekliliğe dair daha geniş çaplı bilgi verebilmek amacı ile izleyen bölümde üstün yetenekli çocuk ve ergenlerde gözlenen bilişsel, sosyal ve duygusal özellikler farklı başlıklar altında ele alınmaktadır.

I.1.1 Üstün Yetenekli Çocuk ve Ergenlerin Özellikleri

Üstün yetenekli çocuk ve ergenlerin yazında belirtilen özellikleri yaş grupları, cinsiyet, ailenin içinde bulunduğu coğrafi ve sosyoekonomik koşullar gibi etkenlerden etkilenmektedir (Akarsu, 2004). Hallahan ve Kaufmann (2005) üstün yeteneklilerin pek çoğunun fiziksel olarak zayıf olma, sosyal olarak yeteneksiz olma, duygusal olarak dengesiz olma, dar ilgi alanlarına sahip olma gibi olumsuz kategorilerin yanı sıra zekâ, sosyal çekicilik, başarı, duygusal durağanlık ve ahlaki özellikler gibi olumlu kategorilerin tümüne de tam olarak yerleştirilemeyeceğinden söz etmektedir.

Üstün yetenekli çocuk ve ergenlerin aşağıda ayrıntılı olarak belirtilen bilişsel, duygusal, sosyal ve kişilik özellikleri olumlu ve olumsuz bazı durumları içermekle birlikte Roeper'e (1982) göre bütünleşmiş bir üstün yetenekli çocuk aşağıda belirtilen özellikleri taşır:

- Dünya ile ilgili sorunlara karşı yüksek farkındalık
- Karşılaştıkları zorluklar, başarısızlıklar ve sorunlar ile başa çıkabilme becerileri
- Başarısız olma ya da olumsuz duygular hissetme gibi durumların yaşamın içinde olduğuna dair farkındalık
- Kendilerine özgü bazı yeteneklere sahip olan özerk bireyler olduklarına dair farkındalık
- Duygularının bilincinde olma ve diğerleri ile empati kurabilme
- İçinde buldukları gelişim dönemine uygun gerçekçi bir ahlak gelişimi

I.1.2 Üstün Yetenekli Çocuk ve Ergenlerin Bilişsel Özellikleri

Üstün yetenekli çocuk ve ergenler zihinsel işlemler yapma, soyut konularla ilgilenme, genellemeler yapma, ilişkileri belirleme ve bilgileri transfer etme, alışılmışın dışında fikirler üretme, niçin ve nasıl gibi sorularla merak ettiklerine derinlemesine ve ayrıntılı açıklamalar bekleme, okuma yazmayı öğrenme gibi konularda yaşıtlarından ileri düzeydedirler. Üstelik okuma ve yazmanın kazanılması kitap, dergi, gazete ve televizyon gibi kanallar aracılığıyla ve çocukların kendi çabalarıyla gerçekleşmektedir. Çocukların ilgi alanları macera türü kitaplar, fen bilimleri ile ilgili kitaplar, atlaslar, ansiklopediler ve sözlüklere yönelmiştir. Yaşıtlarından daha üst düzeyde olan kavrama ve problem çözme becerileri ile sayılar ve bulmacalarla ilgilenir, oyun becerilerini geliştirebilirler. Olağanüstü bellek ve uzun dikkat sürelerine sahip olan bu çocukların yüksek düzeydeki öğrenme yetenekleri ayırt edici özellikleri arasında

bulunur. Üst düzeydeki zihinsel merakları ile yaşitlarından daha çabuk öğrenir ve kavrarlar (Metin,1999).

Bu özellikleri ile normallerden farklılaşan üstün yeteneklileri, zeki olarak tanımlanan çocuklardan ayıran özelliklere de değinmeye ihtiyaç vardır. Strip'e (2000) göre bir çocuğun üstün yetenekli ya da zeki olduğunu belirlemede çocukların öne çıkan bazı özelliklerine dikkat etmek gerekmektedir. Ona göre öğrenme tarzları açısından üstün yeteneklileri zeki çocuklardan ayıran bazı özellikler bulunmaktadır (Bkz. Tablo I.1):

Tablo I.1 Öğrenme Tarzları Açısından Zeki ve Üstün Yetenekli Çocuklarda Görülen Farklılıklar

Zeki çocuk	Üstün yetenekli çocuk
Yakınsak ve doğrusal öğrenme	Farklı ve hızlı düşünme biçimi (Örneğin, 10 adımlık bir problemi 2. adımda anlayıp 2. adımdan son adıma atlama)
Alıştırma ve tekrarlardan yararlanma	Bilgiyi bilinenin dışında yeni yollardan işleme
Yönergeleri iyi bir şekilde izleme	Ezber yapmaktan hoşlanmama
Sınıfta sunulan bilgiyi anlama	Problemleri çözebilmek için yeni yollar bulmayı tercih etme ve gerekli yönergeleri izleyememe. Sınıfta sunulan bilgiyi sentezleme ve yeni durumlara uyarlama

Strip'e (2000) göre okuyarak ya da izleyerek en iyi şekilde öğrenen üstün yetenekliler “görsel”, bilgiyi dinleyerek içine alan ve derslerden, tartışmalardan verim alanlar “işitsel” ve fikirleri kendi zihinlerinde işleyerek en iyi şekilde öğrenenler “kinestetik” öğrenme tarzına sahiptirler.

Sözcük dağarcığının niteliği ve niceliği yönünden de üstün yetenekliler, normal yaşlılarından üst düzeydedir. Bilgilerini diğer alanlara aktarmada genelleme ve soyutlamalara sık başvururlar (Metin, 1999). Strip (2000), dil becerileri açısından kendi yaş gruplarındaki zeki çocuklarla karşılaştırıldıklarında üstün yeteneklilerin şu özellikleri ile onlardan ayrıldıklarını belirtmektedir (Bkz. Tablo I.2).

Tablo I.2 Dil Becerileri Açısından Zeki ve Üstün Yetenekli Çocuklarda Görülen Farklılıklar

Zeki çocuk	Üstün yetenekli çocuk
Yeni sözcük dağarcıklarını kolay bir şekilde öğrenme Yaşlarına uygun kelimeleri seçme	Gelişmiş sözcük dağarcıklarını kullanma, sözel ayrımları anlama, kelime oyunlarından hoşlanma ve bazen oyun arkadaşlarının anne ve babaları ile konuşmayı tercih etme
Diyaloglara yön verme	Fikirleri hakkındaki güçlü heyecanları ile birlikte diyaloglarda baskın olabilme ya da düşüncelerini paylaşma konusunda cesaretsiz davranma
Dilin yapısını anlama ve uygulama, yeni diller öğrenebilme	Dil becerilerini hızlı bir şekilde kazanmış olma ve hızla geliştirme

Ayrıca Strip (2000) soru sorma tarzları açısından Tablo I.3'te belirtilen farklılıklara işaret etmektedir:

Tablo I.3 Soru Sorma Tarzları Açısından Zeki ve Üstün Yetenekli Çocuklarda Görülen Farklılıklar

Zeki çocuk	Üstün yetenekli çocuk
Cevapları bulunan sorular sorma	Kolay cevapları olmayan soyut fikirler, kavramlar ve teoriler hakkında sorular sorma
Görevle ilişkili gerçekler toplamaya çalışma	Sebepler ve sonuçları gözeterek ilişkileri çözmekten hoşlanma
Takip edebilecek bir sırada sunulan durumları tercih etme	Karışıklığı sevme ve bazen soruların belirsiz cevaplarından memnun olma
Aynı soruyu birden fazla kez sorabilme	Aynı soruyu genellikle farklı yollardan sorma

Bunların dışında üstün yetenekli çocuklar geniş bir genel kültür ve ilgi alanına sahip olup ilgi duydukları konulara, tüm diğer şeyleri dışlayarak yoğun bir dikkat gösterirler (Metin, 1999). Strip'e (2000) göre bu çocukları zeki olan yaşlılarından ayırt etmede ilgi düzeyleri ile ilgili özellikleri bilmek önemlidir (Bkz. Tablo I.4)

Tablo I.4 İlgi Düzeyleri Açısından Zeki ve Üstün Yetenekli Çocuklarda Görülen Farklılıklar

Zeki çocuk	Üstün yetenekli çocuk
Bir takım şeyleri merak etme ve onlara dair sorular sorma	Hemen hemen her şey hakkında yoğun bir merak duygusu İlgilendikleri konuya aşırı odaklanma
Verilen projeleri bitirme	Derin bir şekilde görevin içinde bulunma ve görevin bir parçası yüzünden yaşanan dikkat dağınıklığı ya da o işe dikkatini verememe yüzünden projeleri zamanında yetiştirememe Bir konuyla çok ilgilenip diğerlerini ihmal etme
Enerjik bir şekilde çok çalışma	İlgi alanlarına yönelik enerji hissetme

Bu bölümde üstün yetenekli çocukları hem normal zekâlı çocuklardan hem de zeki çocuklardan ayırt eden birçok bilişsel özellikten söz edilmiştir. Özetle üstün kavrama, problem çözme ve soyut düşünme becerileri, gelişmiş dil becerileri ve zengin kelime dağarcığı, genelleme ve soyutlamalar ile üst düzey zihinsel işlem yapabilme, hızlı öğrenme, öğrendiklerini hafızada tutabilme, dikkatini uzun süre koruyabilme üstün yetenekli çocuk ve ergenlerin temel bilişsel özellikleri arasında sayılabilir.

I.1.3 Üstün Yetenekli Çocuk ve Ergenlerin Sosyal Özellikleri

Üstün yetenekli çocuk ve ergenlerin onları yaşlılarından ayırt eden bilişsel özelliklerinin yanı sıra ayırt edici sosyal özelliklere de sahip olduklarından söz edilmektedir. Bu bölümde üstün yetenekli çocuk ve ergenler, sosyal özellikleri ve gereksinimleri açısından ele alınacaktır.

Üstün yetenekliler, sosyal etkinliklere katılmaktan zevk alırlar (Ataman, 2004). Kendileri ile aynı ilgilere sahip, benzer zekâ düzeylerindeki çocuklar ile arkadaşlık kurmayı tercih edebilirler. Uzun süreli dostluklar kurabilirler. İçinde buldukları grup tarafından sevilen bu çocuklar grup üyeleri arasındaki uzlaşmazlıklar karşısında harekete geçip hakemlik yaparlar ancak katı, sert tutumlar içine girmezler. Sosyal çevrelerinde gerçekleşen değişikliklere ayak uydurmada zorluk yaşamadıkları gibi davranışlarını çevreye uygun hale getirebilirler. Çeşitli çözüm yolları deneyerek sosyal sorunların üstesinden gelme çabaları gösterirler. Irk, din, dil ayrımı yapmazlar; önyargısız tutumlara sahiptirler (Çağlar, 2004). Çağlar (2004) sosyal alanlardaki tüm bu üstünlüklerinin geniş çaplı sosyal olanaklar ve etkileşimlerden etkilenebileceğini öne sürmektedir.

Üstün yeteneklilerin sosyal özelliklerine ilişkin bir diğer durum ise bu çocukların kitap, defter, kalem, resim malzemeleri ve müzik aletleri gibi materyalleri içeren ve bireysel olarak meşgul olabilecekleri oyunları tercih etmeleridir. Arkadaşları arasında popüler olabilmelerinde espri yapma ve fıkra anlatabilme, olayları komik ve eğlenceli bir şekilde sunabilme becerileri etkilidir (Metin, 1999).

Kline ve Short (1991) üstün yetenekli ergen kızların lise yıllarına kadar zekâlarını, duygularını ve duyarlılıklarını gizleyerek başkaları üzerinde gerçekte olduklarından daha sert bir izlenim bırakma eğilimi gösterdiklerinden söz etmektedir. Ancak Lopez ve Sotillo (2009) tarafından gerçekleştirilen bir çalışma oyun oynama gibi boş zaman aktiviteleri ve başa

çıkmayı gerektiren durumlarda üstün yeteneklilerin sergiledikleri davranışların normallerden farklılaşmadığını, üstün yetenekli çocukların sosyal uyum açısından yaşlılarından farklı bir tablo sergilemediğini ortaya koymaktadır. Yüksek zihinsel yeteneklere sahip çocuk ve ergenlerin sosyal kabul, sosyal ret, sosyal görünürlük ve sosyal tercihlerinin normal yaşlılarından farklılaşmaması bu çocuk ve ergenlerin ihmal edilmiş ya da reddedilmiş olmadıklarını gösterir nitelikte bulunmuştur (Lopez ve Sotillo, 2009). Diğer yandan Roedell (1984) bir gruba dâhil olabilme çabaları engellenen çocukların sosyal etkileşimden uzak kalmayı tercih edebileceklerini belirtmektedir.

Shepard ve arkadaşlarına (2011) göre ergenlik dönemindeki erkeklerin başarı ve statü ile ilgili normlara bağlanmalarının, daha iyi kişiler arası ilişkiler kurmaları ve sosyal alanlarda daha az stres yaşamaları ile ilişkili olması, erkeklerin başarı kazanmaya önem verip başarı ile ilgili beklentilerini karşılamaları sonucu daha az sosyal stres yaşadıkları olasılığını akla getirmektedir. Erken dönem çalışmalardan biri ise yüksek başarı gösteren çocukların sosyalleşme baskılarına daha duyarlı ve yüksek düzeyde uyumlu olduklarını ortaya koyarken bu çocukların anne babalarının beklentilerini karşılama çabası içinde bulduklarını da göstermiştir (D'heurle, Mellinger, Jenanne ve Haggard'dan alıntı yapan Kırk ve Weiner, 1963).

Özetle sorun çözebilme, sosyal alandaki değişikliklere uyum sağlayabilme, espri yapabilme ve fıkra anlatabilme becerileri ile arkadaşları arasında popülerlik kazanabilen üstün yetenekli çocuk ve ergenler, arkadaşlık ilişkileri kurmak ve bu ilişkileri sürdürmekte iyi olup sosyal uyum açısından olumlu bir tablo sergilemektedirler.

I.1.4 Üstün Yetenekli Çocuk ve Ergenlerin Duygusal Özellikleri

Strip (2000), “zamana uyumsuz gelişme” kavramı ile üstün yetenekli çocukların bilişsel yeteneklerinin diğer tüm yeteneklerinden daha ileri olduğuna işaret etmekte; bilişsel

gelişimin gölgesinde kalan duygusal ve sosyal gelişimin, çocukta olduğu kadar anne baba ve öğretmenlerde de hayal kırıklığı ve kafa karışıklığı gibi durumlar yaratabileceğine değinmektedir. Diğer yandan üstün yetenekli çocuklarda zihinsel yeteneklerin gelişmiş olmasına karşın duygusal gelişimin normal ya da yavaş olduğuna yönelik görüşlere karşı çıkan Roeper (1982) ise duygusal gelişimin zihinsel farkındalık ya da fiziksel gelişimden ayrı tutulamayacağını; zihinsel üstün yeteneklilik, yaratıcı üstün yeteneklilik ya da fiziksel üstün yeteneklilik gibi farklı tanımlamaların yapılamayacağını belirtmektedir.

Bu bölümde üstün yeteneklilerin duygusal özelliklerine değinilmektedir. Üstün yeteneklilerin çoğunun mutlu ve kendine yeten çocuklar olduğu söylenebilir. Aynı zamanda bu çocuklar arkadaşları ile iyi geçinebilmekte, kişiler arası ilişkilere büyük önem atfetmekte ve ahlaki konulara ilgi göstermektedirler (Hallahan ve Kauffman, 2005). Öte yandan arkadaşlarına çok güvendiklerinden arkadaşlık ilişkilerinin dağılması durumunda duygularında bir çıkış noktası yakalayamayıp ilişkilerinde sorunlar yaşayabilir ve bunun üzüntüsünü derin bir şekilde yaşayabilirler (Strip, 2000). Ergenlik dönemindeki üstün yeteneklilerin katıldığı bir araştırma, duygulardaki kısıtlamanın arkadaşlık ilişkileri ve diğer sosyal ilişkilerden daha az tatmin olmayla ilişkili olduğunu göstermektedir (Shepard ve ark., 2011).

Hallahan ve Kauffman'a (2005) göre duygusal olarak durağan bir tablo sergileyen bu çocuklar, sıklıkla kendi duygularına ve diğerlerinin duygularına karşı duyarlılık gösterirler. Sahip oldukları duyarlılık ve yüksek farkındalık, vicdanın erken gelişmesini beraberinde getirdiğinden üstün yetenekliler yeteneklerine dair sınırlar koyamama ve ahlaki olarak mükemmel davranma ikilemi ile karşı karşıya kalabilirler (Roeper, 1982).

Son olarak üstün yeteneklileri duygusal gelişim açısından zeki çocuklarla karşılaştıran Strip (2000), Tablo I.5’de görülen farklılıklara dikkat çekmektedir:

Tablo I.5 Duygusal Gelişim Açısından Zeki ve Üstün Yetenekli Çocuklarda Görülen Farklılıklar

Zeki çocuk	Üstün yetenekli çocuk
Duygularını gösterme ancak genellikle üzücü bir olaya çok fazla aldırış etmeme	Tutkulu bir şekilde derinden hissetme, empatik olabilme
Kendilerini rahatsız eden bir durumu açık bir şekilde ifade etme ve duyguları hakkında konuşabilme	Duygularını gizleme ya da duygularını göstermekten korkma
İnişli çıkışlı ilişkileri anlayabilme	İlişkilere yatırım yapma; ilişkilerin bir anlaşmazlık ya da sadakatsizlik ile bozulması
Arkadaşları ile hararetli bir şekilde tartışabilme	durumunda aşırı bir şekilde sinirlenme

Özetle, zihinsel ve duygusal süreçleri yoğun bir şekilde deneyimlemeleri; duyarlı, idealist, dürüst ve mükemmel olmaları nedeniyle üstün yetenekli çocuklar uyum sorunları ile karşı karşıya kalabilmektedirler (Metin, 1999). Ayrıca duygularını ifade edebilme, kendilerinin ve başkalarının duygularına karşı duyarlı olma durumunun üstün yetenekli ergenlerin duygusal özellikleri arasında ön plana çıktığı görülmektedir.

Sonuç olarak üstün yetenekli çocuk ve ergenlerin özelliklerine bakıldığında üst düzey zihinsel işlem yapabilme ve problem çözme becerileri, mükemmeliyetçilik, iyi arkadaşlık ilişkileri, duygusal süreçlerde duyarlılık gösterme gibi özelliklerin ön plana çıktığı

görülmektedir. Bu çalışmanın amacı üstün yetenekli ergenlerde görülen mükemmeliyetçi tutumlar ve problem çözme becerilerinin psikolojik iyilik hali ile ilişkisini incelemek olduğundan izleyen bölümde mükemmeliyetçilik, problem çözme becerileri ve psikolojik iyilik haline ilişkin bilgi verilecektir.

I.2 MÜKEMMELİYETÇİLİK

İlk tanımlamaları yapanlardan biri olan Freud'a göre mükemmeliyetçilik, süper egonun başarı elde etmeye yönelik aşırı istek duyma şeklinde ortaya çıkan bir özelliğidir (Freud'dan aktaran Geçtan, 2006).

Daha sonraki yıllarda mükemmeliyetçilik çok boyutlu olarak ele alınmış olup Hamachek (1978) “nörotik mükemmeliyetçilik” ve “sağlıklı mükemmeliyetçilik” kavramları üzerinde tanımlamalar yapmıştır. Hamacheck'e (1978) göre normal mükemmeliyetçiler, çok fazla çaba sarf ederek kendilerini tatmin edecek bir sonuç elde etmeye çalışırlar. Zayıflıklarının ve sınırlılıklarının farkındadırlar ve kendilerini oldukları gibi kabul ederler. Kendileri için ulaşılabilir hedefler belirleyip güçlükleri yenme doğrultusunda çabalamaktan zevk alırlar. Sahip oldukları kişisel standartları, durumun gerektirdiği şekle uygun hale getirebilirler. Performanslarının tam olmaması halinde bile doyuma ulaşırlar. Tüm bu özellikleri ile normal mükemmeliyetçilik, yüksek başarı ve yüksek motivasyona katkıda bulunur. Öte yandan nörotik mükemmeliyetçiler, yaptıkları işin yeterince iyi olmadığını düşünerek yaptıklarından hiçbir zaman doyum almazlar. Her durumda yüksek standartlar oluşturur, sınırlılıklarını kabul etmezler. Gösterdikleri çabaların yeterince iyi olmadığını düşünüp çabalarından memnuniyet duymazlar. Nörotik mükemmeliyetçiler, yüksek düzeyde kaygının yanı sıra güçlü bir başarısızlık duygusuna da sahiptirler (Hamacheck, 1978).

Burns (1980) mükemmeliyetçiliği bilişler ağı olarak kavramsallaştırmakta olup bu ağın beklentiler, olaylara dair yorumlar, kendilik ve diğerleri hakkında değerlendirmelerden

oluşturduğunu belirtmiştir. Burns'e (1980) göre mükemmeliyetçilik ulaşılabilir olanın ötesinde yüksek standartlara sahip olma, imkânsız hedeflere ulaşabilme uğruna takıntılı ve sürekli bir şekilde çabalama, yalnızca üretkenlik ve kazanılan başarılar doğrultusunda kendine değer biçme şeklinde tanımlanmaktadır. Böyle bir üstünlük çabası üretkenlikte azalma, sağlıkta bozulma, zayıf kendilik kontrolü, kişiler arası ilişkilerde sorunlar yaşama ve düşük benlik saygısı ile birlikte depresyon, performans ve test kaygısı, sosyal kaygı, obsesif kompulsif bozukluk gibi pek çok sorunu beraberinde getirebilmektedir. Yalnızlık ve sorunlu kişiler arası ilişkilerden yakınan mükemmeliyetçi kişiler, kusurlu olarak yargılandıkları durumlarda eleştiriye savunmacı tepkiler verebilir, çevresindekileri hayal kırıklığına uğratabilir ve kendilerinden uzaklaştırabilirler. Bu durum, "kabul edilmek için mükemmeliyetçi olma" yönündeki irrasyonel düşüncelerin daha da güçlenmesi ile ilişkilidir. Zaafları karşısında yetersiz görüneceğini düşünen mükemmeliyetçiler ise duygu ve düşüncelerini paylaşmaktan çekinirler. Bunun yanı sıra mükemmeliyetçiler kendi baş etme çabalarını yetersiz bulurlar. Burns'e (1980) göre bunun altında diğer insanların en az çaba, hata, duygusal stres ve yüksek düzeyde kendine güven ile başarı elde ettikleri şeklindeki düşünceler yatmaktadır.

Parker'a (1997) göre mükemmeliyetçiliğin uyumsuz bir hal almasında kişilerin sahip olduğu standartların, amaca ulaşmayı olanaksız kılacak ve kişilerarası strese yol açacak şekilde gerçekçilikten uzak olma yolunda bir çabaya dönüşmesi etkilidir. Patch (1984) ise mükemmeliyetçilerin sevilir olduklarını kanıtlamak için gerçekçi olmayan bir şekilde yüksek ve ulaşılamaz amaçlar edindiklerine ancak bu amaçlara erişememeleri ile kendilerini başarısız ve sevilmeyen bir kişi gibi algıladıklarına değinmektedir.

Özetle mükemmeliyetçilik kavramına açıklık kazandırmaya yönelik tanımlarda sağlıklı mükemmeliyetçi tutumlardan sağlıksız tutumlara kadar uzanan bir boyuttan söz edilmektedir. Mükemmeliyetçiliğin yüksek hedefler belirleme, bu hedeflere ulaşma yolunda harcanan çabalardan memnun olma ya da memnun olmama, hedefe ulaşılması durumunda

doyum alma ya da doyumsuzluk yaşama, sosyal alandaki işlevsellik, benlik saygısı ve kendine güven duygusu ile ilişkili olabileceğine vurgu yapılmaktadır.

İzleyen bölümde mükemmeliyetçiliği açıklamaya yönelik ve yazında sıklıkla söz edilen kuramsal yaklaşımlar ele alınacaktır.

I.2.1 Frost'un (1990) Çok Boyutlu Mükemmeliyetçilik Kavramı

Frost, Mahen, Lahart ve Rosenblate (1990) çok boyutlu mükemmeliyetçilik kavramı ile mükemmeliyetçiliğin “*kişisel standartlar*”, “*hatalara aşırı ilgi*”, “*algılanan anne baba beklentileri*”, “*algılanan anne baba eleştirileri*”, “*düzen*” ve “*davranışlardan şüphe duyma*” adlı 6 boyuttan oluştuğunu öne sürmüştür. “Hatalara aşırı ilgi” boyutu, hatalar karşısında olumsuz tepkiler verme ve onları başarısızlık ile eşit tutma; “hareketlerden/davranışlardan şüphe duyma” boyutu, performansın yeterliğine dair şüphe duyma; “kişisel standartlar” boyutu, karşılanamayacak düzeyde çok yüksek standartlar belirleme ve bu standartlar ile kendiliği değerlendirme ile ilgili maddeler içermektedir. Ayrıca “anne baba beklentileri” boyutu, anne babaların yüksek beklentilere sahip oldukları yönündeki algılar; “anne baba eleştirileri” boyutu, anne babaların aşırı derecede eleştirel olduklarına yönelik algılar ve son olarak “düzen” boyutu, düzenin ve organizasyonun önemine aşırı vurgu yapma ile ilgili maddeler içermektedir. Kişisel standartlar ve düzen boyutlarının dışındaki tüm boyutlar olumsuz ruh sağlığı özelliklerini ölçen boyutlar olarak tanımlanmaktadır.

I.2.2 Hewitt ve Flett'in (1991) Çok Boyutlu Mükemmeliyetçilik Kavramı

Hewitt ve Flett'e (1991b) göre mükemmeliyetçiliğin üç boyutu vardır. Bu boyutlardan “kendilik odaklı mükemmeliyetçilik”, başarısızlıkları önleme çabası ile birlikte uğraşlarında mükemmelliği elde etme çabasını da içeren içsel bir motivasyondur. “Kendilik odaklı mükemmeliyetçi” kişi özeleştiriri yapabilir, kendini cezalandırabilir. “Diğerleri odaklı mükemmeliyetçilik”, diğerlerine dönük suçluluk, güven eksikliği ve diğerlerine karşı

düşmanlık hislerini ortaya çıkaran mükemmeliyetçi davranışları içeren mükemmeliyetçiliktir. “Sosyal odaklı mükemmeliyetçilik” ise kişinin çevresinde bulunan önemli kişilerin beklentileri karşılayabilme ve onların standartlarına ulaşabilme ihtiyacı içinde bulunurken tüm bu standartları aşırı ve kontrol dışı olarak algıladığı mükemmeliyetçilik türüdür. Sosyal odaklı mükemmeliyetçilerin diğerlerini memnun etme konusunda algılanan yetersizlik hisleri ve diğerlerinin beklentilerinde gerçekdışı oldukları düşünceleri öfke, kaygı, depresyon ve başarısızlık gibi olumsuz sonuçları beraberinde getirir. Bunun yanı sıra bu kişiler olumsuz değerlendirilme korkusu taşırlar, ilgi çekmeye ve diğerleri tarafından onaylanmamayı engellemeye çok fazla önem verirler.

I.2.3 Mükemmeliyetçiliğe İlişkin Diğer Modeller

Slade ve Owen’ın (1998) öne sürdüğü “Mükemmeliyetçiliğin Çift Yönlü Modeli”ne göre olumlu ve olumsuz olmak üzere iki tür mükemmeliyetçilik bulunmaktadır. Olumlu mükemmeliyetçi tutumlara sahip kişiler başarı, mükemmeliyetçilik, onay ve üstünlük arayışı ve ideal kendiliğe olabildiğince yakın olma arzusu ile yaklaşma davranışları sergilemekte, herkesten onay almaya çabalamaktadırlar. Üstelik başarılı oldukları durumda doyum, hoşnutluk ve mutluluk hissini yaşamaktadırlar. Diğer yandan olumsuz mükemmeliyetçi tutumlara sahip kişiler başarıyı, kusurluluğu, onaylanmamayı ve sıradanlığı önleme çabaları ve korktukları kendilikten olabildiğince uzak olma motivasyonu ile kaçınma davranışları sergilemektedirler. Bununla birlikte gelecekte başarısız olmayacaklarını garantileyemediklerinden başarıları karşısında bile doyumsuzluk yaşamaktadırlar.

Hewit ve Flett (1989) ile Frost’un (1990) “Çok Boyutlu Mükemmeliyetçilik Ölçekleri”nin yanı sıra mükemmeliyetçiliğin olası olumlu yönlerini ölçmek amacı ile Slaney ve arkadaşları (2001) tarafından geliştirilen “Gözden Geçirilmiş Mükemmeliyetçilik Ölçeği”,

standartlar ve düzen boyutları ile birlikte olumsuz bir boyut olan ve performansın standartları karşılayamaması durumunda yaşanan stresin düzeyini ölçen “fark” boyutunu da ölçmektedir.

Özetle “hatalara aşırı ilgi”, “davranışlardan şüphe duyma”, “anne baba beklentileri”, “anne baba eleştirileri”, “kişisel standartlar” ve “düzen” boyutlarını içeren Frost ve arkadaşlarının (1990) çok boyutlu mükemmeliyetçilik kavramı; mükemmeliyetçi tutum ve davranışlara açıklık getirebilmesi açısından yazında ön plana çıkmaktadır. Benzer şekilde kendilik odaklı mükemmeliyetçilik, diğerleri odaklı mükemmeliyetçilik ve sosyal odaklı mükemmeliyetçiliği içeren Hewitt ve Flett’in (1991) çok boyutlu mükemmeliyetçilik kavramı da mükemmeliyetçi tutum ve davranışların meydana gelmesinde farklı kaynakların etkili olduğuna vurgu yapması nedeniyle yazında büyük önem taşımaktadır.

I.2.4 Üstün Yetenekli Çocuk ve Ergenlerde Mükemmeliyetçilik

Üstün yetenekli çocuk ve ergenlerin yaşlılarından farklı ve olumlu kabul edilen pek çok özelliklerinin ele alındığı çalışmaların yanı sıra mükemmeliyetçi tutumlara sahip üstün yetenekli çocuk ve ergenlerin karşılaşılabilecekleri olumlu ve olumsuz durumları ele alan pek çok çalışma bulunmaktadır.

Toplumların belirli yaş, cinsiyet gibi durumlara ilişkin çeşitli beklentileri vardır. Ancak bu beklentilerin üstün yetenekliler için çok net olmadığı gözlenmektedir. Beklentilerin net olmamasının yanı sıra üstün yetenekli çocuklar potansiyellerini gerçekleştirme gereksinimi içinde davranırlar. Beklentiler ve sahip olunan gereksinimler söz konusu olduğunda ortaya çıkan çatışmalar, üstün yetenekli çocukları pek çok sorunla karşı karşıya getirebilir (Roedell, 1984). Örneğin çok sayıdaki üstün yetenekli çocuk, hata yapmayı diğerlerinin hakkı olarak görmesine karşın bu hakkı kendilerine tanımazlar ve gerçekçi olmayan bir istekle mükemmeliyetçi tutumlar içine girebilirler. Ayrıca üstün yetenekli olduklarına dair farkındalığa sahip olmayan üstün yetenekli çocuklar duygu, düşünce ve

davranışlarının kendi beklentilerini karşılayamaması durumunda kompulsif düzeyde öz eleştiri yapma eğilimi gösterebilirler (Roeper, 1982).

Mükemmeliyetçilik ile ilgili çalışmalarda üstün yetenekli çocuk ve ergenlerde görülen mükemmeliyetçi davranışların oranları ile mükemmeliyetçi tutumların sağlıklı ya da sağlıksız boyutlarının sıklıkla ele alındığı görülmektedir. Üstün yetenekli öğrencilerde gözlenen mükemmeliyetçi tutum ve davranışların oranını belirlemeyi hedefleyen araştırmaların bir kısmı, üstün yeteneklilerin normallerden daha mükemmeliyetçi olup olmadıklarına dair sorulara yanıt verme çabası içinde bulunmaktadır. Parker'ın (1997) yaptığı bir çalışmada üstün yetenekli 6. sınıf öğrencilerinden oluşan bir örnekleme öğrencilerin %32.8'inin mükemmeliyetçi olmayan, %25.5'inin işlevsel olmayan mükemmeliyetçi tutumlara sahip olan, %41.7'sinin ise sağlıklı mükemmeliyetçi tutumlara sahip olan grupları oluşturdukları ortaya koyulmuştur. Aynı çalışmada öğrencilerin kendilik algıları ile anne ve babalarının onlara yönelik algıları da uyumlu bulunmuştur (Parker, 1997). Üstün yetenekli ergenlerle yapılan bir başka çalışmada ise araştırmaya katılan ergenlerin %87.5'inin mükemmeliyetçi tutumlara sahip olduğu belirlenmiştir (Schuler, 2000). Aynı çalışmada söz konusu ergenlerin %29.5'inin olumsuz sonuçlar doğurabilen mükemmeliyetçi tutumlara sahip oldukları saptanırken %58'inin de sağlıklı mükemmeliyetçi tutumlara sahip oldukları görülmüştür. Ayrıca Schuler (2000) "normal mükemmeliyetçi ergenlerin" düzen ve organizasyonu başarılarında önemli bir etken olarak gördüklerini ortaya koyarken "nörotik mükemmeliyetçi ergenler" in hata yapma saplantıları ve buna bağlı olarak ortaya çıkan kaygı yüzünden kısıtlandıklarını öne sürmüşlerdir.

Son yıllarda yapılan çalışmaları inceleyen Mendaglio (2007), mükemmeliyetçiliğin üstün yeteneklilerin yapısında bulunan bir özellik olduğuna dair kanıtın bulunmadığını öne sürmektedir. Bu görüşe destek sağlayan Parker ve Mills (1996), üstün yetenekli ve normal çocuklar arasında mükemmeliyetçi tutumların sıklığı açısından anlamlı düzeyde bir fark

olmadığını ortaya koymuştur. Üstün yetenekli ve normal 6. sınıf öğrencilerinin mükemmeliyetçi tutumlar açısından karşılaştırıldığı bir başka araştırmada da mükemmeliyetçi tutumların sıklığı söz konusu olduğunda her iki grup arasında anlamlı bir fark bulunmadığı ortaya koyulmuştur (Parker, 1996).

Mükemmeliyetçilik oranlarının belirlenmesine yönelik çalışmalar tek başına yeterli olmayıp üstün yetenekli çocuk ve ergenlerde mükemmeliyetçiliğin olumlu ya da olumsuz boyutlarından hangisinin ön plana çıktığının ortaya koyulması da büyük önem taşımaktadır.

Birçok araştırmacı üstün yeteneklilerde gözlenen mükemmeliyetçiliğin olumsuz boyutlarına vurgu yapar. Roberts ve Lovett (1994) üstün yetenekli öğrencilerin mükemmeliyetçilik düzeylerinin normallerden daha yüksek olduğunu belirtirken başarısızlık sonucunda üstün yeteneklilerin olumsuz duygulanım ve psikolojik strese sahip olduklarını ortaya koymuştur. Üstün yetenekli kız öğrencileri ile yürüttüğü çalışmada Kline ve Short (1991), normallere göre bu öğrencilerin en iyi olma idealine daha sık tutunup kendilerine daha yüksek standartlar koyduklarını ancak kendilerine güvenlerinin düşük olması yüzünden bu standartlara erişemediklerini ileri sürmüştür.

Öte yandan pek çok araştırmacı, üstün yeteneklilerde mükemmeliyetçiliğin olumlu boyutlarının ön plana çıktığına değinmektedir. Örneğin Parker'a göre (1995) gösterilen çabaların gerçekçilikten uzak bir şekilde yüksek olması, normal öğrencilerin mükemmeliyetçilik çabalarını sağlıksız kılmakla birlikte söz konusu üstün yetenekliler olduğunda hangi hedeflerin gerçek dışı olduğunu belirlemek oldukça güçtür. Parker (1995) üstün yeteneklilerle çalışan çok sayıda öğretmenin öğrencilerinin mükemmeliyetçi olduklarını bildirdiklerini belirtirken, bu durumun öğrencilerin yüksek kişisel standartlara sahip oldukları ve uyumsuz oldukları anlamına gelmeyebileceğinden söz etmektedir.

Ortaokul öğrencileri ve normal öğrencilerde çok boyutlu mükemmeliyetçiliğin düzeylerini araştıran bir çalışmanın sonuçları üstün yetenekli çocukların normallere göre uyum sağlayıcı mükemmeliyetçilik (*kişisel standartlar*) ölçümlerinden daha yüksek puanlar, uyumsuz mükemmeliyetçilik ölçümlerinden olan performans ve standartlar arasındaki farkı ölçen “fark” boyutundan ise daha düşük puanlar aldıklarını ortaya koymuştur (LoCicero ve Ashby, 2000). LoCicero ve Ashby’ye (2000) göre bu sonuçlar, üstün yetenekli çocukların normal çocuklardan daha mükemmeliyetçi olduklarına işaret etmekle birlikte mükemmeliyetçi tutumlarının uyum sağlayıcı yollar aracılığı ile var olduğunu göstermekte; bu çocukların yüksek düzeyde mükemmeliyetçilik nedeniyle stres ve uyumsuzluk yaşadıklarına ilişkin görüşleri desteklememektedir. Matematik alanında üstün yetenekli olan öğrenciler ile normal öğrencileri karşılaştıran çalışmalarında Parker, Portesova ve Stumpf (2001) üstün yeteneklilerin “*hatalara aşırı ilgi*”, “*anne baba eleştirileri*” ve “*düzen*” alt boyutlarından düşük puanlar aldıklarını; normaller göre daha az düzeyde “yüksek standartlar” ve “işlevsel olmayan mükemmeliyetçi” tutumlar bildirdiklerini ortaya koymuşlardır.

Özetle pek çok araştırmacı üstün yetenekli çocuk ve ergenleri normal yaşlıları ile karşılaştırarak mükemmeliyetçiliğin üstün yeteneklilere özgü bir özellik olup olmadığını ortaya koymayı hedeflemiş; ancak bu konuyu ele alan yayınlarda fikir birliği sağlanamamıştır. Yapılan çalışmalarda mükemmeliyetçiliğin üstün yetenekliler üzerinde hem olumlu hem de olumsuz etkiler bırakabildiği ortaya koyulmuştur.

Mükemmeliyetçiliğin yanı sıra problem çözme becerilerine yönelik yetersizlik algıları ile kullanılan problem çözme stratejilerinin de ruhsal durum ile ilişkili olabileceği düşünüldüğünden izleyen bölümde problem çözme becerilerini açıklığa kavuşturmaya yönelik tanımlara, problem çözme sürecinin aşamalarına ve üstün yetenekli çocuk ve ergenlerde gözlenen problem çözme becerilerine yer verilmektedir.

I.3 PROBLEM ÇÖZME BECERİLERİ

Problem, belirli bir amaca ulaşmada kullanılan güçlerin önüne geçen; çoğu kez bireysel ve öznel bir nitelik taşıyan; alan, güçlük ve süre bakımından farklılaşabilen engeller olarak tanımlanır (Bingham, 2008). Bingham'a (2008) "problem çözme"yi çocuğun hem iç hem de dış kaynaklarını kullanmasını sağlayan, yeteneklerini ve sorumluluk duygusunu geliştiren, çocuğa kendine güven duygusunu kazandıran, çocuğa bilgisi ve ihtiyaçlarını ortaya koyabilme fırsatı sunan bir süreç olup bir amaca erişmede karşılaşılan güçlükleri yenme çabası olarak tanımlamaktadır. Bingham'a (2008) göre herhangi bir durumun problem olduğundan söz edebilmek için aşağı yukarı belirlenmiş olan bir amaç, amaca ulaşmada karşılaşılan bir engel ve amaca ulaşma arzusu ile birlikte hissedilen gerginlik halinden söz etmek gerekmektedir. Bingham (2008) ilgiler, inançlar, değerler, duygular, hareketler, kullanılan kelimeler ve yapılan işleri içeren "geçmiş yaşantılar"; yaşantılara verilen anlamı ifade eden "kişisel algı gücü" ile ahlaki ve kültürel değerlerin problem çözme üzerinde etkili olduğunu belirtmektedir.

Lumsdaine ve Lumsdaine'e (1995) göre ise yolunda gitmeyen bir durumdan öğrenciye verilen ödeve kadar uzanan bir yelpazede kişinin karşılaştığı güçlükleri kapsayan, tehlike içeren ve çözüm konusunda kişiye fırsat sunan bir durum, "problem" olarak tanımlanır. D'Zurilla ve Goldfried'e göre (1971) "problem çözme", kişinin bir sorunla başa çıkabilmeye yönelik tepki seçenekleri oluşturup bu seçeneklerden en etkilisini seçebilmesini içeren bilişsel ve davranışsal bir süreçtir (D'Zurilla'dan aktaran Çapri ve Gökçakan, 2008). Sungur'a (1997) göre "sorun çözme" bir amaca ulaşmada karşılaşılan güçlükler karşısında öğrenilen bilgi-beceri donanımı ve yaratıcı düşünme becerisi ile organizmayı gerginlikten kurtarma ve bir iç dengeye kavuşturma sürecidir. İnsanların kendilerini etkileyen durumlara etkin olarak tepki verdikleri göz önünde bulundurulduğunda başa çıkma, stres etkenlerinden zarar görmeyi önleme amacıyla kullanılan stratejileri de ifade etmektedir (Pearlin ve Schooler, 1978). Cohen

ve Frydenberg'e (1996) göre bilişsel ve/veya davranışsal olabilen söz konusu stratejiler okul, ev, iş, akran grupları ve toplum gibi alanlarda günlük yaşamın gerekliliklerini karşılamada kullanılan uyum sağlama, üstün olma, savunma ya da gerçekçi problem çözme davranışlarını içermektedir. Braun-Lewensohn ve arkadaşlarına (2009) göre ise "başa çıkma", algılanan stres durumunu daha fazla tolare edilebilir hale getirme ve stresi azaltabilme çabasıdır. Bir başka ifadeyle başa çıkma, "kaynaklarını zorlayan ya da aşan belirli içsel ve/veya dışsal taleplerin üstesinden gelme konusunda kişilerin kullandıkları bilişsel ve davranışsal çabalar" olarak tanımlanmaktadır (Lazarus ve Folkman, 1984).

Tanımlarda da dikkat çektiği gibi problem çözme olarak adlandırılan davranışlar bazı araştırmalarda başa çıkma davranışları olarak geçmektedir. Bu çalışmada da "başa çıkma" kavramı kullanılmaktadır.

Özetle problem çözme kavramına yönelik tanımlarda "belirlenen bir hedefe ulaşma arzusu, hedefe ulaşmada karşılaşılan güçlük, güçlük karşısında hissedilen gerginlik, gerginlikten kurtulma çabası içinde tepki seçenekleri oluşturma, içsel ve dışsal kaynakları kullanarak çözüme yönelik fırsatları değerlendirme, bilişsel ve davranışsal süreci içirme" gibi durumlar ön plana çıkmaktadır.

I.3.1 Problem Çözme Sürecinin Aşamaları

Günlük yaşamda karşılaşılan güçlükler karşısında harekete geçirilen bilişsel ve davranışsal çabalar gözden geçirildiğinde pek çok insanın söz konusu sorunu çözme sürecinde benzer aşamalardan geçtiği görülmektedir. Bu aşamaları belirlemek, problem çözme becerileri yetersiz olan kişilerin sürecin hangi noktasında sorun yaşadıklarını ortaya koymak ve onlara etkili problem çözme becerileri kazandırmak açısından önem taşımaktadır.

Tablo 1.6 Problem Çözme Sürecinin Aşamaları

<i>Bingham, 2008</i>	<i>Lumsdaine ve Lumsdaine, 1995</i>	<i>Sungur, 1997</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Problemi tanıma ve çözmeye uğraşma gereksinimi duyma • Problemi açıklamaya, niteliğini, alanını tanımaya ve ilgili ikincil problemleri kavramaya çalışma • Problemlerle ilgili veri ve bilgileri toplama • Problemin özüne en uygun düşecek verileri seçme ve düzenleme • Toplanmış verilerin ve problemle ilgili bilgilerin ışığı altında çeşitli muhtemel çözüm yollarını saptama • Çözüm şekillerini değerlendirme ve duruma uygun olanlar arasından en iyisini seçme • Kararlaştırılan çözüm yolunu uygulama • Kullanılan problem çözme metodunu değerlendirme 	<ul style="list-style-type: none"> • Problem hakkında olabildiğince çok bilgi toplama • Toplanan bilgiyi analiz edip ederek nedenlerine odaklanma • Sorunu tanımlama • Iraksak ve yakınsak düşünme ile çok sayıda fikir üretme • En iyi fikirleri değerlendirme • En iyi çözüme karar verme • Çözümü uygulama 	<ul style="list-style-type: none"> • Ön gözlem aşaması • Soruna ilişkin farklı tanımlamalar önerme • Güçlüğü çözülebilir bir sorun olarak biçimlendirme • Çözümler önerme • En iyi çözümü bulabilme • Çözüm yolunu en az iki biçimde sınama • Başarısızlık durumunda geri dönme • Tutumları ve istekleri gözden geçirme • Sorunun öyküsünü ve çözümü gözden geçirme • Çözümün başarısını ortaya koyma

Bingham (2008) önerdiği problem çözme sürecindeki tüm basamakların her durumda kullanılmadığına ve her sürecin aynı sırada gerçekleşmediğine vurgu yapmaktadır. Lumsdaine ve Lumsdaine (1995) ise yaşamda karşılaşılan sorunların çoğunda yaratıcı düşünmenin büyük bir öneme sahip olduğuna vurgu yaparken yaratıcı problem çözme sürecinin analitik, yaratıcı ve eleştirel düşünme becerilerini kapsamaya gerektiğine değinmektedir.

Özetle bu bölümde sözü edilen problem çözme aşamalarının benzer süreçleri içerdiği; bunlar arasında “sorunu tanımlama, sorun hakkında geniş çaplı bilgi toplama, toplanan bilgilerin ışığında çözüm yolları saptama, alternatif çözüm yolları arasından en iyi çözüm yolunu seçme, çözümü uygulama ve çözüme yönelik değerlendirmeler yapma”nın ön planda bulunduğu görülmektedir.

I.3.2 Üstün Yetenekli Çocuk ve Ergenlerde Problem Çözme Becerileri

Yaşamın pek çok alanında karşılaşılan stres durumlarının üstesinden gelmede sağlıklı problem çözme tarzlarının tercih edilmesi, kişilik özelliklerinin geliştirilip sahip olunan becerilerin kullanılmasından sosyal, duygusal ve davranışsal iyilik halinin korunmasına kadar uzanan geniş çaplı bir alanda kişinin yaşamını kolaylaştırıcı bir etkiye sahiptir. Bu bölümde üstün yetenekli çocuk ve ergenlerin çeşitli durumlarda kullandıkları problem çözme becerileri ele alınmaktadır.

Cohen ve Frydenberg (1996) sorunlar karşısında “mantık ilkelerinden uzak bir şekilde olumlu düşünme”, “alkol ya da sigara kullanma” gibi stratejilerin üstün yeteneklilerin sıklıkla kullandıkları başa çıkma yolları arasında bulunduğunu ortaya koymuştur. Bir başka çalışmaya göre üstün yetenekliler, herhangi bir stres durumu ile karşı karşıya kaldıklarında normal yaşlıtlarına göre “öfke başa çıkma tarzı”nı daha sık kullanmakta; sinirlenme, bağırma, yolunda gitmeyen durumlarla ilgili başkalarını suçlama, alaycı yorumlar yapma ve sorunları hakkında ailesine ve arkadaşlarına yakınma gibi yollara başvurmaktadırlar (Shaunessy ve Suldo, 2010).

Öte yandan okul ile ilgili sorunlar söz konusu olduğunda hem üstün yetenekli hem de başarılı çocuklar olumlu bilişsel yapılandırma, zaman ve görev yönetimi, görevlerden uzak durma ve sosyal destek arama gibi benzer stratejileri kullanmaktadır (Shaunessy ve Suldo, 2010). Tomchin (1996), üstün yetenekli ergenlerin sorunla başa çıkma sürecinde sorunu görmezden gelmediklerini, sorun karşısında kişisel sorumluluk yüklenip kendilerine güvendiklerini ortaya koyarken “yardım arama, sosyal olarak harekete geçme ve sorunu görmezden gelme” gibi stratejileri az sıklıkta kullanarak aktif başa çıkma tarzına sahip olduklarını belirtmiştir. Bunun yanı sıra üstün yeteneklilerin kullandıkları problem çözme tarzları, söz konusu soruna göre farklılaşabilmektedir. Strop ve Hultgren’in (1985) gerçekleştirdikleri çalışmada üstün yeteneklilerin arkadaşlık ilişkilerinde yaşadıkları sorunlar karşısında problem odaklı ve kendine yeterlilik ile ilgili stratejileri kullanmayı tercih ettiklerini, anne baba ya da öğretmenlerle yaşadıkları problemlerde ise sorunu başka biriyle paylaşmak ya da durumu oluruna bırakmak gibi pasif stratejileri kullanmayı tercih ettikleri görülmüştür.

Yalnızlık düzeylerinin başa çıkma tarzları ile ilişkili olabileceği düşüncesi ile Woodward ve Kalyan-Masih’in (1990) üstün yeteneklilerle yaptıkları bir çalışmaya göre üstün yetenekli ergenlerin %51’i yalnızlık ölçeğinden ortalamanın üzerinde puan elde ederken bu ergenlerin sıklıkla kullandığı başa çıkma tarzları arasında bireysel arayışlar, sosyal etkileşime girme, bilişsel yeniden yapılandırma ve bir işle meşgul olma gibi stratejiler bulunmuştur. Aynı çalışmaya göre “dini etkinliklere katılma”, “yetişkinlerden yardım talep etme” ve “olumsuz kaçış yollarına başvurma” ise kendilerini yalnız hisseden ergenlerin sık başvurmadığı stratejiler arasındadır. Üstün yeteneklilerde duygusal zekâ ve başa çıkma arasındaki ilişkiyi ortaya koymayı amaçlayan bir araştırmada ise kendilik odaklı duygusal zekâyâ sahip olanların “kaçınmacı başa çıkma stratejileri”ni sık kullandıklarını, diğerleri odaklı duygusal zekâyâ sahip olanlar ya da diğerlerine göre daha fazla sosyal beceri ve

empatiye sahip olanların ise başa çıkma yolu olarak sosyal etkileşime girmeyi tercih ettiklerini göstermiştir (Chan, 2005).

Özetle üstün yetenekli ergenlerde problem çözme becerilerini ortaya koymayı hedefleyen araştırmalar, üstün yeteneklilerin hem olumlu bilişsel yapılandırma ve kendine güvenme gibi aktif hem de sosyal destek arayışı içine girme, alkol ve sigara kullanma gibi pasif problem çözme stratejilerini kullandıklarını öne sürmektedir.

I.4 PSİKOLOJİK İYİLİK HALİ

Bu çalışmada “*psikolojik iyilik hali*” kapsamında Güçler ve Güçlükler Anketi’nden elde edilen “duygusal sorunlar”, “davranışsal sorunlar”, “akran sorunları”, “dikkat eksikliği aşırı hareketlilik” ve “sosyal davranışlar” ele alınmaktadır.

I.4.1 Üstün Yetenekli Çocuk ve Ergenlerde Psikolojik İyilik Hali

Üstün yetenekli çocuk ve ergenlerin potansiyellerini etkin bir şekilde kullanmaları için sağlıklı ruhsal gelişimlerini tehdit edebilecek unsurların bilinmesi ve etkili bir şekilde ele alınması büyük bir önem taşımaktadır. Bu amaçla bu bölümde üstün yeteneklileri psikolojik iyilik hali/ruhsal durum açısından normal yaşlıları ile karşılaştıran çalışmalara yer verilmektedir.

Chan (2003) üstün yetenekli öğrenciler arasında yoğun duygular yaşama, zorlu okul programı, çoklu yetenek ve anne baba beklentileri gibi konulara dair sorunlar yaşandığını öne sürmüştür. Üstün yeteneklileri normallerle karşılaştıran Tong ve Yewchuk (1996), üstün yeteneklilerin yaşamdan daha az doyum alan ve daha kaygılı öğrenciler olduklarını saptamıştır. Bir başka çalışmada kendini gerçekleştiremeyen üstün yetenekli öğrencilerin daha depresif oldukları ve suçluluk, düşük öz saygı, öğrenilmiş çaresizlik ve bilişsel güçlük gibi durumlardan yakındıkları saptanmıştır (Berndt, Kaiser ve Aalst, 1982). Coleman ve Cross

(1998) ise bazı ergenlerde üstün yetenekliliğin sosyal alanlarda risk oluşturduğuna vurgu yapmıştır. Karakuş'un (2010) çalışmasına göre anne ve babalar, üstün yetenekli çocuklarının üstün yetenekliliğe dair farkındalıkları ile birlikte bu durumu arkadaş ilişkilerine yansıtmaları sonucu arkadaşlık ilişkilerinde uyumsuzluk yaşadıklarını bildirmişlerdir.

Üstün yeteneklilerin yaşadıkları sıkıntıları bildiren çalışmaların yanı sıra üstün yeteneklilerin psikolojik iyilik hali açısından normal yaşlılarından farklılaşmadığını öne süren araştırmalar da bulunmaktadır (Baker, 1995; Bartell ve Reynolds, 1986; Cornell ve ark., 1994; Gallucci, Middleton ve Kline, 1999; Garland ve Zigler, 1999; Rost ve Czeschlik, 1994).

Cornell ve arkadaşları (1994) tarafından gerçekleştirilen çalışmada üstün yetenekli çocukların %7.6'sında, normal eğitime devam eden çocukların ise % 6.9'unda klinik olarak önemli derecede davranışsal sorunlara rastlanırken her iki grup arasında davranışsal sorunlar açısından anlamlı fark gözlenmediği bildirilmiştir. Üstün yetenekli ve normal çocukların davranış sorunları ve yeterlik açısından karşılaştırıldığı bir çalışmada da her iki grubun da davranış sorunları sıklıklarının az ve birbirine benzer olduğunu ortaya koymuştur (Gallucci, Middleton ve Kline, 1999). Bartell ve Reynolds (1986) üstün yeteneklilerin benlik saygısı ve depresyon açısından normal yaşlılarından farklı bir tablo sergilemediklerini göstermiştir. Üstün yetenekli ergenler ve normal yaşlılarının depresyon ve intihar düşünceleri açısından karşılaştırıldığı bir çalışma ise yaşanan stres ve intihar düşüncelerinin düzeyi açısından her iki grup arasında bir farkın bulunmadığını ortaya koymuştur (Baker, 1995). Garland ve Zigler (1999) tarafından gerçekleştirilen ve anne babaların bildirimlerine dayalı bir araştırma üstün yetenekli ergenlerin duygusal davranışsal sorunlar açısından daha yüksek bir risk altında olmadığını göstermiştir (Garland ve Zigler, 1999). Benzer şekilde Rost ve Czeschlik (1994) da üstün yetenekli ilkökul öğrencilerinin psikososyal uyum açısından normal yaşlılarından farklılık göstermediklerini öne sürmüştür. Aynı çalışmada elde edilen bulgunun sosyal

davranışlar, davranış sorunları ve duygusal denge yönünden çocukların öz bildirimleri, anne-baba ve öğretmenlerden sağlanan bilgilerle desteklendiği gözlenmiştir.

Üstün yeteneklilerin duygusal ve davranışsal uyum açısından normal yaşlılarından daha sık sıkıntı yaşadığını ya da normallerden farklılaşmadığını ortaya koyan ve yukarıda söz edilen araştırmalardan farklı olarak üstün yetenekli çocuklar ve ergenlerin normal yaşlılarından duygusal ve davranışsal olarak daha sağlıklı olduklarından söz eden çalışmalar da bulunmaktadır (Mueller, 2009; Parker, 1995; Reynolds ve Bradley, 1983; Sayler ve Brookshire, 1993).

Dwairy (2004) üstün yetenekli ergenlerde normal yaşlılarına göre daha yüksek benlik saygısı gözlendiği; kimlik sorunları, fobiler ve davranım bozukluklarına daha az sıklıkta rastlandığı öne sürmüştür. Bu bağlamda yapılan başka bir çalışmaya göre ergenlerde görülen üstün yeteneklilik, psikolojik sağlamlılık ve direnç ile ilişkili bulunmuş olup sonuçlar, zihinsel olarak üstün yetenekli ergenlerin duygusal ve davranışsal uyumluluklarının iyi düzeyde olduğunu göstermiştir (Richards, Encel ve Shute, 2003). Bununla birlikte söz konusu çalışmada üstün yetenekli ergenlerin sorunlu davranışlarının anne-baba ve öğretmenler tarafından farklı değerlendirildiği gözlenmiştir. Öğretmenler, üstün yetenekli ergenlerin normal ergenlere göre daha az sorun davranışlar sergilediklerini belirtirken anne ve babalara göre her iki grup arasında sorun davranışlar gösterme açısından bir fark bulunmadığını bildirmiştir. Aynı çalışmada öz bildirim ölçeklerinden alınan sonuçlar üstün yetenekli ergenlerin daha az depresif belirti, öğretmenlere karşı daha iyi tutumlar, daha yüksek oranda kendine güven ve yeterlik hissine sahip olduklarını ortaya koymuş; duygusal uyumluluk açısından ise bu çocukların normal çocuklardan farklı olmadığını göstermiştir (Richards, Encel ve Shute, 2003).

Reynolds ve Bradley (1983) de zihinsel olarak üstün yetenekli çocukların, normal yaşlılarından daha az kaygı gösterdiklerini ve genel uyum açısından onlardan daha iyi bir tablo sergilediklerini öne sürmüştür. Parker (1995) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmaya göre de üstün yetenekli ergenlerin normal yaşlılarına göre daha yüksek duygusal ve davranışsal uyuma sahip oldukları bulunmuştur (Parker, 1995). Bununla birlikte Mueller (2009) de üstün yetenekli ergenlerin normal yaşlılarından daha az düzeyde depresif olduğunu ortaya koymuştur. Üstün yetenekli ve normal 8. sınıf öğrencilerini sosyal, duygusal ve davranışsal uyum açısından karşılaştıran bir çalışma hızlandırılmış bir programa katılan öğrenciler ve üstün yetenekli öğrencilerin normal yaşlılarına göre sosyal ve duygusal gelişimlerine dair olumlu algılara sahip olduklarını, daha az davranış sorunları bildirdiklerini ortaya koymuştur (Sayler ve Brookshire, 1993).

Tüm bu bulgularla birlikte Lehman ve Erdwins (1981) üstün yetenekli öğrencilerin normal yaşlılarına göre yüksek düzeyde sosyal becerilere sahip olduklarını göstermiştir. Merrell ve Gill (1994) tarafından gerçekleştirilen çalışmada da öğretmenler, üstün yetenekli çocukların normal yaşlılarına göre daha yüksek sosyal yeterliğe sahip olduklarını bildirirken normallerden daha düşük oranda anti sosyal davranışlar sergilediklerini belirtmişlerdir.

Bu çalışmada ruhsal durum kapsamında ölçülen bir diğer boyut dikkat eksikliği ve aşırı hareketliliklerdir. DEHB ve üstün yetenekliliğin birbiriyle örtüşen özelliklerini ele alan araştırmaları derledikleri çalışmalarında Baum ve Olenchak (2002), DEHB tanısı olan kişilerin dikkatlerini sürdürme, anlatılanları dikkatli bir şekilde dinleme, görevi tamamlama ve organize bir şekilde çalışma gibi konularda zorluk yaşadıklarını belirtmiştir. Aynı çalışmada üstün yeteneklilerin sıkıldıkları için dikkatlerini sürdürememe, kendi düşünceleri ile meşgul oldukları için dikkatli dinleyememe, ilgi duymadığı görevler karşısında isteksiz oldukları için görevleri tamamlayamama ve bazı çalışmaların doğası gereği düzenli olmanın

gerekli olmadığını düşünme gibi nedenlerden dolayı DEHB tanılı kişilerle benzer zorluklar yaşadıkları öne sürülmüştür (Baum ve Olenchak, 2002).

Özetle bir grup araştırmacı psikolojik iyilik hali açısından üstün yeteneklilerin normallerden farklılaşmadığını ileri sürerken üstün yeteneklilerin bir takım duygusal ve davranışsal sorunları normal yaşlılarından daha sık yaşadıklarını ortaya koyan araştırma bulguları da bulunmaktadır. Bununla birlikte psikolojik iyilik hali bağlamında üstün yeteneklilerin normal yaşlılarından daha olumlu bir tablo sergilediklerini saptayan araştırmalara daha sık rastlandığı gözlenmiştir.

I.5 İLGİLİ YAZIN ve ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde üstün yetenekli çocuk ve ergenleri içeren araştırmalar başta olmak üzere çocuk ve ergenlerde gözlenen mükemmeliyetçilik ve psikolojik iyilik hali, problem çözme becerileri ve psikolojik iyilik hali, mükemmeliyetçilik ve problem çözme becerileri arasındaki ilişkileri ortaya koymaya yönelik gerçekleştirilen yazın taraması aktarılmıştır. Yazın taranırken daha geniş kapsamlı bir değerlendirme yapabilmek amacıyla ulaşılabilen üstün yetenekli çocuk ve ergenlerin yanı sıra normal çocuk ve ergenlerle yapılan çalışmalara da yer verilmiştir.

I.5.1 Mükemmeliyetçilik ve Psikolojik İyilik Hali

Bu bölümde sahip olunan mükemmeliyetçi tutumlar ve bu tutumlarla ilişkili psikolojik iyilik halini ortaya koymaya yönelik araştırmalar gözden geçirilmiştir. Ancak üstün yetenekli çocuk ve ergenlerdeki mükemmeliyetçi tutumlar ve bu tutumların psikolojik iyilik haline ilişkin değişkenlerle olan ilişkisine yönelik araştırma bulguları sınırlı ve çelişkilidir (Christopher ve Shewmaker, 2010).

Üstün yetenekli çocuk ve ergenlerin psikolojik uyum ve ruh sağlığı açısından nasıl bir tablo sergiledikleri, hangi özellikleri ile normal yaşlılarından ayırdıkları ilgi çeken bir konu olmuştur. Hébert ve Sergent'e göre (2005) üstün yetenekli çocukların genel popülasyon içinde az rastlanır olmaları erken gelişme, duygusal duyarlılık, zekâyı gizleme, mükemmeliyetçilik ve beklentilerden düşük başarı elde etme gibi konularla başa çıkabilmelerini gerektirmektedir.

Yapılan pek çok araştırma, söz konusu çocuk ve ergenlerin normal yaşlılarıyla aynı düzeyde ya da daha iyi duygusal ve davranışsal uyumluluğa sahip olduğunu ortaya koyarken bir kısım araştırmacı ise sahip oldukları çeşitli özellikler (benlik saygısı, mükemmeliyetçi tutumlar, anne baba tutumları vs.) ile üstün yetenekli çocuk ve ergenlerin psikolojik uyum açısından risk altında bulunduğunu öne sürmüştür (Bencik, 2006; Christopher ve Shewmaker, 2010; Dixon, Lapsley ve Hanchon, 2004; Erözkan, 2009; Hewitt ve Dyck, 1986; Schuler, 2010).

Üstün yetenekli ergenlerle yapılan bir çalışmada normal mükemmeliyetçi ergenlerin “düzen” ve “organizasyon”u başarılarında önemli bir etken olarak gördükleri, nörotik mükemmeliyetçi ergenlerin ise sürekli bir onay ihtiyacı ve oldukça yüksek düzeyde yüksek standartlara sahip oldukları için daima bir kaygı durumu içinde buldukları öne sürülmüştür (Schuler, 2000).

Yaş ortalamaları 15 olan akademik olarak yetenekli bir grup ergenle yapılan diğer bir çalışmada, ergenlerde gözlenen mükemmeliyetçi tutumlar ve bu tutumların psikolojik sağlık, uyum, benlik saygısı ve baş etme becerileri ile olan ilişkilerinin ortaya koyulması amaçlanmıştır (Dixon, Lapsley ve Hanchon, 2004). Bu amaçla mükemmeliyetçilik ölçeğinin farklı boyutlarından alınan puanlara göre 4 farklı küme oluşturulmuştur. “Yaygın küme” (*mükemmeliyetçiliğin hem olumlu hem de olumsuz boyutlarından yüksek puanlar elde edenler*) ve “Karışık-Uyumsuz küme”de (*mükemmeliyetçiliğin olumlu boyutlarından düşük*

puan, olumsuz boyutlarından ise yüksek puan elde edenler) bulunan ergenler hem “Karışık-Uyumlu küme”dekiler (*mükemmeliyetçiliğin olumlu boyutlarından -organizasyon, kişisel standartlar ve anne baba beklentileri- yüksek puan, olumsuz boyutlarından –davranışlardan şüphe duyma, anne baba eleştirileri, hatalara aşırı ilgi- ise düşük puanlar elde edenler*) hem de “Mükemmeliyetçi Olmayanlar” (“*davranışlardan şüphe duyma*” boyutu dahil tüm boyutlardan düşük puanlar elde edenler) kümesinde bulunan ergenlere göre ruh sağlığı, uyum ve baş etme becerileri bakımından zayıf bir profil göstermişlerdir. “Karışık-Uyumlu” kümede bulunan ergenler, “Mükemmeliyetçi Olmayanlar”a göre daha yüksek akademik yeterlik ve uyum bildirmişlerdir. Aynı zamanda tüm bu sonuçlar, uyumsuz mükemmeliyetçiliğin “yaygın” ve “karışık” olmak üzere iki farklı formunun bulunduğunu ortaya koymuştur (Dixon, Lapsley ve Hanchon, 2004).

Örnekleme 7-14 yaş aralığındaki üstün yetenekli çocuklardan oluşan bir çalışmada sosyal odaklı mükemmeliyetçilik ile depresyonun pozitif yönde ilişki gösterdiği bulunmuştur (Christopher ve Shewmaker, 2010). Bu bulgu, dışsal beklentilere bağlı olarak mükemmeliyetçilik eğilimi geliştirmenin depresif belirtileri beraberinde getirdiğini düşündürmüştür. Aynı çalışmada sosyal odaklı mükemmeliyetçilik eğilimlerine sahip olan üstün yetenekli çocukların sergiledikleri depresyon belirtileri arasında enerji kaybı, uyku/iştah sorunları, izolasyon sorunları ve güç memnun olma gibi durumlar ön plana çıkmıştır. Bunun yanı sıra üstün yetenekli çocuklarda görülen hem içsel hem de sosyal odaklı mükemmeliyetçilik ile kaygı düzeyleri arasında negatif yönde bir ilişki olduğu belirlenmiştir (Christopher ve Shewmaker, 2010).

10-15 yaş aralığındaki çocuk ve ergenlerle yapılan bir çalışmada kendilik odaklı mükemmeliyetçilik depresyon ve kaygı ile ilişkili bulunurken; sosyal odaklı mükemmeliyetçilik depresyon, kaygı, sosyal stres, öfkeyi bastırma ve dışarı yöneltilen öfke ile ilişkili bulunmuştur (Hewitt ve ark., 2002). İlköğretim 8. sınıf öğrencileri ile ülkemizde

yürütülen bir çalışmada da mükemmeliyetçiliğin alt boyutlarından “düzen”, “hatalara aşırı ilgi”, “davranışlardan şüphe duyma”, “anne baba beklentileri”, “anne baba eleştirileri” ve “kişisel standartlar” ile depresyon arasında anlamlı ilişkiler bulunduğu görülmüştür (Erözkan, 2009).

Üniversite öğrencilerinde mükemmeliyetçilik ile ruh sağlığı arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışmaya göre toplam mükemmeliyetçilik puanının psikolojik stres ile pozitif yönde anlamlı ilişki içinde olduğu bulunmuştur. Aynı çalışmaya göre mükemmeliyetçiliğin “kişisel standartlar”, “anne baba beklentileri” ve “organizasyon” adlı boyutları, olumlu ruhsal durum ile pozitif yönde ilişkili olup “hatalara aşırı ilgi”, “anne-baba eleştirileri” ve “davranışlara yönelik şüphe” adlı boyutları ise psikolojik stres ile negatif yönde ilişkili bulunmuştur. Öyle ki “hatalara aşırı ilgi”, “anne baba eleştirileri”, “davranışlardan şüphe duyma” alt boyutlarından yüksek puan alan bireylerin depresyon, stres, kaygı ve psikolojik stres ölçümlerinden de yüksek puanlar aldıkları dikkat çekmiştir (Butt, 2010).

Üniversite öğrencileri arasında stresli yaşam olayları, mükemmeliyetçilik ve depresyon arasındaki ilişkiyi ortaya koymayı amaçlayan bir çalışma ise, ortalamanın üzerinde mükemmeliyetçi tutum gösteren öğrenciler arasında stresli yaşam olayları ve depresyon arasındaki ilişkinin anlamlı olduğunu, önceki depresyonun ve mevcut mükemmeliyetçi tutumların daha sonraki depresyonu yordamada etkili olduğunu göstermiştir (Hewitt ve Dyck, 1986).

İlköğretim ikinci kademede okuyan üstün yetenekli öğrencilerle yapılan bir çalışmaya göre öğrencilerin mükemmeliyetçi tutumları arttıkça benlik saygıları azalmış olup olumlu benlik algıları arttıkça “hatalara aşırı ilgi” ve “davranışlardan şüphe duyma” boyutlarından aldıkları puanlarda azalma gözlenmiştir. Aynı çalışmada mükemmeliyetçi tutumların düzeyleri açısından cinsiyetler arası bir farka rastlanmamakla birlikte mükemmeliyetçiliğin

boyutları incelendiğinde kızların “düzen”, erkeklerin ise “davranışlardan şüphe” ve “anne baba beklentileri” boyutlarından yüksek puanlar aldıkları dikkat çekmiştir (Bencik, 2006).

Profesyonel futbol oynayan ergenlerle yapılan bir çalışmada algılanan akran kabulü ve mükemmeliyetçilik incelenmiş olup erkekler arasındaki sorunlu akran ilişkilerinin “anne baba beklentileri” ve “anne baba eleştirileri” boyutlarındaki yükselmeler ile ilişkili olduğu görülmüştür (Ommundsen, Roberts, Lemyre ve Miller, 2005). Aynı çalışmada kız futbol oyuncularının “hatalara aşırı ilgi”, “anne baba beklentileri” ve “anne baba eleştirileri” ile aşırı ilgilenmemeleri sayesinde akranları ile yapıcı ilişkiler geliştirebilmesinin mümkün olabildiği düşünülmüştür. Bu bulgular akranlar ile iyi ilişkiler geliştirmede birçok etkenin yanı sıra uyumsuz mükemmeliyetçi tutumları azaltmanın da önem taşıdığını gösterir nitelikte bulunmuştur (Ommundsen ve ark., 2005).

Üniversite öğrencileri ile yapılan bir çalışma sosyal odaklı mükemmeliyetçilik ve otonomi düzeyleri yüksek olan ergenlerin sıklıkla olumsuz sosyal etkileşim içine girdiklerini göstermiştir (Flett, Hewitt, Garshowitz ve Martin, 1997). Hill, Zrull ve Turlington (1997) da kendilik, diğerleri ve sosyal odaklı mükemmeliyetçiliğin sosyal alanlarda karşılaşılan farklı stres durumları ile ilişkili olduğuna değinmiştir. Buna göre kendilik odaklı mükemmeliyetçiliğe sahip olan kişilerin kişilerarası ilişkilerde uyumlu oldukları, diğerleri ve sosyal odaklı mükemmeliyetçiliğe sahip olanların ise sosyal açıdan uyumsuz bir tablo sergiledikleri bulunmuştur.

Sosyal kaygı ile mükemmeliyetçilik arasındaki ilişkiyi ortaya koymayı amaçlayan bir araştırmada ise mükemmeliyetçi tutumların “olumsuz değerlendirilme korkusu”, “genel durumlarda sosyal kaçınma ve huzursuzluk duyma”, “yeni durumlarda sosyal kaçınma ve huzursuzluk duyma”yı içeren sosyal kaygı düzeylerini yordayabildiği görülmüştür (Hamarta, 2009). Mükemmeliyetçiliğin boyutları ile sosyal ilişkiler arasındaki ilişkiyi inceleyen

araştırmaların yanı sıra yakın zamanda ülkemizde yapılan bir çalışmanın sonuçları mükemmeliyetçilik düzeyi yüksek olan çocukların mükemmeliyetçilik düzeyi düşük olanlara göre olumsuz sosyal davranışlara daha fazla sahip olduklarını göstermiştir (Arslan, 2011).

Özetle incelenen çok sayıdaki araştırmaya göre mükemmeliyetçiliğin uyumlu olmayan bazı boyutları, gerçekçi olmayan hedefler belirleme ve beklentileri karşılayamama endişesine sahip olma gibi durumlar ile üstün yetenekli ocuk ve ergenleri psikolojik baskı altına almakta; bazı duygusal ve davranışsal sorunlar açısından onları risk altına sokmaktadır.

İzleyen bölümde üstün yetenekli ocuk ve ergenler başta olmak üzere ocuk ve ergenlerde gözlenen problem çözme becerileri ve psikolojik iyilik hali arasındaki ilişki ele alınmaktadır.

I.5.2 Problem özme Becerileri ve Psikolojik İyilik Hali

Üstün yetenekli ocuk ve ergenlerde problem çözme becerileri ile psikolojik iyilik hali arasındaki ilişkiyi ortaya koymayı hedefleyen ve ulaşılabilen araştırmalar oldukça kısıtlı olduğundan bu bölümde, üstün yeteneklilerin yanı sıra normal çocukların kullandığı problem çözme stratejileri ile psikolojik iyilik hali arasındaki ilişkiye değinen çalışmalara da yer verilmiştir.

Çok sayıdaki yazın bulgusu, mükemmeliyetçi tutumların yanı sıra ocuk ve ergenlerin kullandıkları başa çıkma stratejilerinin psikolojik iyilik hali ile ilişkili olduğunu desteklemektedir (Aydın, 2010; Basut, 2004; Bijttebier ve Vertommen, 1998; Eskin, Ertekin, Harlak ve Dereboy, 2008; Fidan, Ceyhun ve Kırpınar, 2009; Frydenberg, Care, Freeman ve Chan, 2009; Murberg ve Bru, 2005; Oğul, 2000; ngen, 2006; Pakaslahti, Karjalainen ve Keltikangas-Jarvinen, 2002; Seiffge-Krenke, Aunola ve Nurmi, 2009; Suldo, Shaunessy ve Hardesty, 2008; Sun, Tao, Hao ve Wan, 2010). Ele aldığı yazın taramasında Garcia (2010), ergenlerin baş etme becerilerinin geliştirilmesi ile stres verici olay ve durumları farklı bir

şekilde algılayabileceklerine, stresörler karşısında olumlu sağlık durumlarıyla ilişkili tepkiler verebileceklerine değinmiştir. Garcia'ya (2010) göre “baş etme”, araştırmalarla daha ayrıntılı incelenmesi gereken karışık ve önemli bir yapıdır.

Suldo, Shaunessy ve Hardesty (2008), stresin üstün yetenekli ergenlerdeki sosyal duygusal işlevsellik düzeyi ile ilişkisinin ve stresin olumsuz yönünü telafi edebilecek başa çıkma davranışlarının az incelenmiş olmasından yola çıkarak bir çalışma planlamışlardır. Algılanan stres, baş etme becerileri ve ruh sağlığı arasındaki ilişkiyi ortaya koymayı amaçlayan araştırmanın sonuçları algılanan stres ve “öfke içeren başa çıkma tarzı”nın pozitif yönde ilişkili olduğunu, olumsuz “kaçınmacı başa çıkma tarzı”nın içselleştirme sorunlarının güçlü bir yordayıcısı olarak ön plana çıktığını, dışsallaştırma sorunlarının (agresyon, davranım bozukluğu) ise daha çok öfkeli başa çıkma biçimini (diğerlerini suçlama, bağırma) kullanan öğrencilerde gözlemlendiğini göstermiştir. Buna ek olarak, aynı çalışmada stresle başa çıkmada madde kullanan üstün başarılı ergenlerin içselleştirme sorunlarıyla (depresyon, kaygı) daha sık yüz yüze geldiği bulunmuştur. Ayrıca başa çıkma biçimlerinden “öfke”nin sık kullanılması ile “olumlu değerlendirme”nin az sıklıkta kullanılmasının üstün başarılı ergenlerin sosyal duygusal iyilik hali üzerinde stresin olumsuz bir etkide bulunması ile ilgili olduğu düşünülmüştür. Bunun yanı sıra araştırmanın sonuçları “zor bir durumla ilgili iyi şeyleri görebilme çabası” gibi olumlu düşünme ve “sosyal desteği” kullanan ergenlerin stresten daha az etkilendiklerini göstermekte olup bu bulgu, ergenlerin bu gibi “olumlu değerlendirme başa çıkma stratejileri”ni kullanmalarının öznel sosyal duygusal iyilik halleri üzerinde olumlu etkilerde bulunduğunu düşündürmüştür.

Türk örneklem ile yapılan bir çalışmada ise “yaklaşma odaklı strateji”nin ergen kızlar tarafından erkeklere oranla daha fazla kullanılması ile birlikte kızların daha yüksek oranda depresif belirti bildirmesi, bu stratejinin ergen kızlar için işlevsel olmadığını düşündürmüştür. Üstelik aynı çalışmada erkeklerin kaçınmacı baş etme tarzını daha çok kullanmalarına rağmen

daha düşük oranlarda depresif belirti bildirdikleri görülmüştür. Araştırmanın sonuçları, hem yaklaşma hem kaçınma stratejilerinin az kullanılmasının ergenlerde görülen yüksek düzeyde depresif belirtiler ile ilişkili olduğunu da göstermekle birlikte farklı ihtiyaçlar karşısında tek bir baş etme tarzının işlevsel olmadığını da ortaya koymaktadır (Öngen, 2006).

6.-10. sınıf öğrencilerinde başa çıkma yöntemlerinin kaygı ve depresyon belirtileri ile ilişkisini ortaya koymak amacı ile ülkemizde yapılan bir başka çalışmaya göre, “duygu odaklı stratejiler”in daha fazla kullanılması daha yüksek düzeyde kaygı ve depresyon düzeyi ile ilişkili bulunmuştur. Bununla birlikte aynı çalışmada “problem odaklı strateji”lerin kullanımı arttıkça depresyon düzeyinin azaldığı görülmüştür (Oğul, 2000).

Seiffge-Krenke, Aunola ve Nurmi (2009) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada ise ergenlerde belirli bir duruma ilişkin yüksek stres algısı, aktif stratejilerin sık kullanılması ve içsel stratejilerin az kullanılması ile ilişkili bulunmuştur. İçinde bulunulan durumdan bağımsız olarak “geri çekilme stratejisi”nin sık kullanılmasının ise stres algısı ile ilişkili olduğu görülmüştür.

Yaşları 14-17 arasında değişen ergenlerde kullanılan stresle baş etme stratejilerinin ruh sağlığı ile ilişkisini ortaya koymayı amaçlayan diğer bir çalışmada kendilik algısı, olumlu beden imajı, kendilik kabulü, kendine güven ve olumlu gelecek beklentilerini içeren “çevreyle aktif olarak iletişime geçme” stratejisi, ruh sağlığının en iyi yordayıcısı olarak öne çıkmıştır. Öyle ki bu stratejinin kullanımı azaldıkça kişilerin kendi iç dünyalarındaki olumsuz duygulara odaklanmaları ile birlikte kaygı ve çevreye yönelik düşmanca tutumlarının artış gösterdiği görülmüştür. Bununla birlikte ergenlerin kullandığı stratejilerin sayısındaki azalmanın psikolojik belirtilerdeki artışı beraberinde getirdiği de çalışmanın sonuçları arasında bulunmuştur (Aydın, 2010).

Sun ve arkadaşları (2010) tarafından yürütülen ve ergenlik dönemindeki erkeklerin ergen kızlardan daha fazla oranda depresyon bildirdiği yönünde bir bulgusu olan araştırmanın yazındaki pek çok araştırma bulgusuyla tutarsız olması, bu araştırmacıların dikkatlerini kullanılan başa çıkma stratejilerinin üzerine çekmiştir. Ailelerin erkek çocukları üzerinde daha fazla beklentiye sahip olmaları gibi kültüre özgü etkenler ve pek çok risk etkenlerinin bu bulgu ile ilişkili olabileceği bilinmekle birlikte araştırmada başa çıkma tutumlarından “olumlu başa çıkma stratejileri”nin hem kızlarda hem de erkeklerde depresyon için koruyucu bir etken olduğu gözler önüne serilmiştir. Araştırma sonuçları, kızların hem olumlu hem olumsuz başa çıkma tarzlarını erkeklere oranla daha sık kullandıklarını, buna rağmen olumsuz başa çıkma tutumlarının depresyonla ilişkili olabilecek uyumsuz tepkileri tetiklemediğini ortaya koyarken erkeklerde olumlu başa çıkma tutumlarının düşük oranda kullanılmasının depresyon üzerinde stresin olumsuz etkisini arttırdığı bulgusuna ulaşılmıştır (Sun ve ark., 2010).

Murberg ve Bru (2005) okuldaki stres ve bu stresin çocuğun iyilik hali üzerindeki etkilerinin anlaşılabilmesinin başa çıkma stratejilerinin de incelenmesi ile mümkün olabileceğini düşünmüştür. Yaptıkları çalışmada ergenlerde başa çıkma tarzı olarak “anne baba desteği arama” stratejisinin kullanımının 1 yıl sonraki depresyon belirtileri ile negatif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur. Aynı zamanda araştırmacılar, yüksek oranlarda stres algılayan ergenlerde başa çıkma tarzı olarak “öfke”nin kullanılmasının depresyonun önemli bir yordayıcısı olabileceği üzerinde durmuştur.

Frydenberg ve arkadaşları (2009) tarafından yürütülen bir çalışmada “yaratıcı olmayan başa çıkma stratejileri” ile duygusal iyilik hali arasında negatif yönde anlamlı bir ilişkinin bulunması, iyilik halinin gelişmesinde olumlu etkenlere odaklanmanın yanı sıra bazı risk etkenlerini de göz önünde bulundurmanın önemine işaret eden bir bulgu niteliğinde bulunmuştur. Aynı çalışmada yaratıcı başa çıkma stratejisini sık kullanan çocukların yüksek iyilik haline sahip oldukları görülmüştür.

Ergenlerde olumlu problem çözme becerileri, olumlu sosyal davranışlar ve akran kabulü arasındaki ilişkiyi ortaya koymayı amaçlayan bir çalışmaya göre ise yaşlıları tarafından reddedilen ergenlerin düşük düzeyde olumlu sosyal davranışlara ve düşük düzeyde olumlu sosyal stratejilere sahip oldukları görülmüştür (Pakaslahti, Karjalainen ve Keltikangas-Jarvinen, 2002). Kullanılan problem çözme stratejileri ile kişiler arası ilişkileri inceleyen Bijttebier ve Vertommen (1998) de içselleştirme stratejilerini sık kullanan çocukların yüksek oranda mağduriyet ve akran ihmali ile karşı karşıya kaldıklarını bulmuştur. Bununla birlikte aynı çalışmada zorbalık yapan çocuklarda yaklaşma odaklı problem çözme stratejilerinin kullanımının düşük, dışsallaştırma odaklı problem çözme stratejilerinin kullanımının ise yüksek oranda olduğu görülmüştür.

Baş çıkma stratejilerinin ele alındığı bu araştırmalarla birlikte Eskin ve arkadaşları (2008) sorun çözme becerilerindeki yetersizlik algısının ergen katılımcılardaki depresyon düzeyini yordadığını ortaya koymuştur. Örneklemi farklı olan bazı araştırmalar da baş etme stratejilerinin kullanımı açısından bilgi sağlamaktadır. Örneğin Fidan, Ceyhun ve Kırpınar'ın (2009) bir psikiyatri kliniğinde başvuran çocuk ve ergenlerle yaptıkları çalışmada intihar girişi olan çocuk ve ergenlerin “olumlu yeniden yorumlama ve değişme”, “zihinsel olarak göz ardı etme”, “olumlu sosyal destek kullanma”, “aktif üstesinden gelme”, “şaka yapma”, “düşüncelerle uğraşma” gibi baş çıkma biçimlerini intihar girişimi olmayan yaşlılarına göre daha az sıklıkta kullandıkları görülmüştür. Araştırma sonuçları bu stratejilerin arasında “olumlu yeniden yorumlama”, “aktif bir şekilde üstesinden gelme” ve “şaka yapma”nın sorunların giderilmesine yönelik tutumlar arasında bulunduğunu ortaya koymuştur. Suça yönelen ve yönelmeyen ergenlerin stres, stresle baş çıkma ve kişilik örüntülerini ortaya koymaya yönelik olarak yapılan bir çalışmaya göre ise suç işleyen ergenlerde etkili baş çıkma stratejilerinin kullanımının az olduğu bulunmuştur (Basut, 2004).

İzleyen bölümde üstün yetenekli çocuk ve ergenler başta olmak üzere çocuk ve ergenlerde gözlenen mükemmeliyetçilik ve problem çözme becerileri arasındaki ilişki ele alınmaktadır.

I.5.3 Mükemmeliyetçilik ve Problem Çözme Becerileri

Üstün yeteneklilerden oluşan örnekleme mükemmeliyetçi tutumlar ve baş etme becerileri arasındaki ilişkiyi ortaya koymayı amaçlayan çalışmalara ulaşılamadığından bu bölümde örneklemini normal çocuk ve ergenlerin oluşturduğu çalışmalara yer verilmiştir.

Fiziksel, duygusal ya da cinsel olarak kötü muameleye maruz kalmış ergenlerle yapılan bir çalışmanın sonucuna göre sosyal odaklı mükemmeliyetçilik ile “kaçınma odaklı başa çıkma stratejisi”nin kullanımı ve depresyon ile “uzaklaştırma ve içselleştirme başa çıkma stratejileri”nin kullanımı pozitif yönde ilişkili bulunmuştur. Mükemmeliyetçilik, başa çıkma stratejileri ve depresyon arasındaki ilişkinin ortaya koyulması amaçlanan söz konusu çalışmada depresyon ile sosyal odaklı mükemmeliyetçilik, kendilik odaklı mükemmeliyetçilik, “içselleştirilmiş duygu odaklı başa çıkma stratejisi” ve “kendine güven”i içeren başa çıkma tarzının da pozitif yönde ilişkili olduğu görülmüştür (Flett, Druckman, Hewitt ve Wekerle, 2011).

Genç atletlerle yapılan bir çalışmada “yüksek kişisel standartlar”a sahip olan ergenlerin daha etkili başa çıkma stratejileri kullandıkları görülmüş, “hatalara aşırı ilgi” gösteren ergenlerin ise zayıf başa çıkma stratejileri bildirdikleri öne sürülmüştür (Mouratidis ve Michou, 2011). Nounopoulos, Ashby ve Gilman (2006) tarafından yürütülen ve başa çıkma kaynaklarına atıfta bulunan bir araştırmanın sonuçları ise başa çıkma kaynaklarından “akran kabulü”nün kullanımının, mükemmeliyetçiliğin boyutlarından biri olan “yüksek standartlar”a sahip olma ile pozitif yönde ilişkili bulunduğunu ortaya koymuştur.

Üniversite öğrencileri ile yaptıkları çalışmada Stoeber ve Janssen (2011), “*hatalara aşırı ilgi*”, “*davranışlardan şüphe duyma*” ve “*sosyal odaklı mükemmeliyetçilik*” boyutlarından oluşan mükemmeliyetçilik kaygılarının, “kendini suçlama stratejisi”nin sık kullanımını; “aktif baş etme stratejisi”nin ise az sıklıkta kullanımını yordadığını öne sürmüştür. Öte yandan aynı çalışmada “*kişisel standartlar*” ve “*kendilik odaklı mükemmeliyetçiliği*” içeren mükemmeliyetçi tutumların ise “kendini suçlama stratejisi”nin az kullanımını ve yüksek yaşam doyumunu yordadığı görülmüştür. Bununla birlikte baş etme stratejilerinden “olumlu yeniden yapılandırma”, “kabul” ve “mizah”ın tüm öğrencilerdeki yaşam doyumunu yordadığı da belirlenirken doyumsuzluğa yatkın olan ve mükemmeliyetçilik kaygılarından yüksek puan alan kişiler söz konusu olduğunda “olumlu yeniden yapılandırma”nın büyük bir önem taşıdığı vurgulanmıştır. “Kaçınmacı” ve “duygu odaklı stratejiler”i (inkar, davranışsal geri çekilme, kendini suçlama gibi) kullanmanın yaşamdan alınan doyum ile negatif yönde ilişkili olduğu da araştırmanın dikkat çeken sonuçları arasında bulunmuştur (Stoeber ve Janssen, 2011).

Özetle yüksek içsel ve dışsal standartlara sahip olan ergenler ve bu ergenlerin kullandıkları başa çıkma stratejilerine odaklanan araştırma eksikliği dikkat çekmekle birlikte ergenlerin belirli stresle başa çıkma stratejilerini kullanmaları sayesinde yaşadıkları stresin olumsuz bazı etkilerinin hafifleyebildiği görülmektedir.

Tüm bu bulgular ışığında ülkemizde üstün yetenekli ergenlerde psikolojik iyilik hali ve psikolojik iyilik hali ile ilişkili durumlara yönelik araştırmaların sayısının yetersiz olduğu görülmektedir. Bu araştırma, üstün yetenekli ergenleri psikolojik sağlık açısından risk altına sokan olumsuz mükemmeliyetçi tutumları ve uyumsuz stresle başa çıkma tarzlarını ortaya koyacak olması bakımından önem taşımaktadır.

I.6 ARAŞTIRMANIN AMACI

Üstün yetenekli ergenlerin psikolojik açıdan sağlıklı bir tablo sergilemeleri sürecinde risk oluşturabilen bir takım özellikler bulunmaktadır. Örneğin üstün yeteneklilerin sahip oldukları uyum sağlayıcı nitelikte olmayan mükemmeliyetçi tutumların sağlıklı psikolojik gelişimin önünde bir engel oluşturabileceğine dikkat çekilmektedir (Arslan, 2011; Bencik, 2006; Butt, 2010; Christopher ve Shewmaker, 2010; Dixon, Lapsley ve Hanchon, 2004; Erözkan, 2009; Hamarta, 2009; Hewitt ve Dyck, 1986; Hewitt ve ark., 2002; Kline ve Short, 1991; Ommundsen, Roberts, Lemyre ve Miller, 2005; Robert ve Lovett, 1994; Schuler, 2010). Diğer yandan mükemmeliyetçiliğin olumlu boyutlarının ise psikolojik sağlıklılığa hizmet ettiği öne sürülmektedir (LoCicero ve Ashby, 2000; Parker, 1995; Parker ve Portesova, 2001). İlgili yazında mükemmeliyetçiliğin yanı sıra olumlu ya da olumsuz problem çözme becerilerinin de ruhsal durum ile ilişkili olduğuna yer verilmektedir (Basut, 2004; Eskin, Ertekin, Harlak ve Dereboy, 2008; Fidan, Ceyhun ve Kırpınar, 2009; Frydenberg, Care, Freeman ve Chan, 2009; Murberg ve Bru, 2005; Pakaslahti, Karjalainen ve Keltikangas-Jarvinen, 2002; Oğul, 2000; Öngen, 2006; Seiffge-Krenke, Aunola ve Nurmi, 2009; Suldo, Shaunessy ve Hardesty, 2008; Sun, Tao, Hao ve Wan, 2010).

Bu tezin amacı üstün yetenekli ergenlerde görülen mükemmeliyetçi tutumlar, problem çözme becerileri ve problem çözme becerilerine yönelik yetersizlik algıları ile psikolojik iyilik hali arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Bununla birlikte tezin ikincil amaçları arasında mükemmeliyetçi tutumlar, problem çözme becerileri ve psikolojik iyilik halinin cinsiyet, sınıf düzeyleri ve okula göre farklılaşıp farklılaşmadığının ortaya koyulmasıdır.

Üstün yeteneklilerin psikolojik olarak uyum içinde bulunmaları, potansiyellerini gerçekleştirebilmeleri ve geliştirebilmeleri sürecinde kritik bir öneme sahiptir. Bu durumda sağlıklı psikolojik gelişimlerini tehdit eden özellikler arasında olan uyum sağlayıcı nitelikte

olmayan mükemmeliyetçilik ve olumsuz problem çözme becerilerinin bilinmesi, bu özelliklere ilişkin erken dönem müdahalelerde bulunulmasına yönelik farkındalığı arttırabilir. Etkili müdahalelerin toplumun psikolojik açıdan daha sağlıklı bireylerden oluşmasına katkıda bulunacağı gibi toplumların gelişmesinde de etkili olacağı beklenebilir.

Araştırma soruları şu şekilde sıralanabilir:

- 1) Üstün yetenekli ergenlerin sahip oldukları mükemmeliyetçi tutumlar ile psikolojik iyilik hali arasında anlamlı ilişki var mıdır?
- 2) Üstün yetenekli ergenlerin sahip oldukları problem çözme becerileri ile psikolojik iyilik hali arasında anlamlı ilişki var mıdır?
- 3) Üstün yetenekli ergenlerde görülen mükemmeliyetçi tutumlar ile problem çözme becerilerine yönelik yetersizlik algıları arasında anlamlı ilişki var mıdır?
- 4) Mükemmeliyetçi tutumlar, problem çözme becerileri ve psikolojik iyilik hali açısından cinsiyetler arası anlamlı bir fark var mıdır?
- 5) Mükemmeliyetçi tutumlar, problem çözme becerileri ve psikolojik iyilik hali açısından sınıf düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?
- 6) Mükemmeliyetçi tutumlar, problem çözme becerileri ve psikolojik iyilik hali açısından okullar arasında anlamlı bir fark var mıdır?
- 7) Cinsiyet, uyumsuz mükemmeliyetçilik, uyumlu mükemmeliyetçilik ve problem çözme becerilerine yönelik yetersizlik algısı toplam güçlük düzeyini ne kadar yordamaktadır?

BÖLÜM II

Bu bölümde araştırmanın modeli, örnekleme, veri toplama araçları ve işlemi belirtilerek araştırmanın yöntemi ele alınmıştır.

YÖNTEM

II.1 ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu çalışma Gebze'de bulunan bir vakıf lisesi ve Kırıkkale'de bulunan bir fen lisesine devam eden 14-18 yaş grubu ergenlerin sahip oldukları mükemmeliyetçi tutumlar ve problem çözme becerileri ile psikolojik iyilik hali arasındaki ilişkinin incelenmesine yönelik betimsel bir çalışmadır.

II.2 ÖRNEKLEM

Araştırmanın örnekleme Gebze'de bulunan vakıf lisesi ve Kırıkkale'de bulunan fen lisesinde eğitime devam etmekte olan öğrencilerden seçkisiz olarak belirlenmiş olan 188'i kız, 241'i erkek olmak üzere toplam 429 ergenden oluşmaktadır.

Veri toplama araçlarını oluşturan ölçeklerden 500 takım dağıtılmış olup 429 takım veri analizlere dahil edilebilmiştir. Geri dönmeyen, eksik ya da hatalı biçimde doldurulan ölçeklerle birlikte toplam 71 takım veri kaybı bulunmaktadır.

Yaşları 14-18 arasında değişmekte olan ergen katılımcılar lise hazırlık sınıfı ve lise 1., 2., 3. sınıf öğrencileri olup yaş ortalamaları 15,7'dir. Ergenlerin demografik değişkenlere göre

dağılımı Tablo II. 1’de, anne ve babaların demografik değişkenlere göre dağılımı Tablo II. 2’de verilmiştir.

Tablo II.1 Ergenlerin Demografik Değişkenlere Göre Dağılımı

		N	%	Yaş ort.
CİNSİYET	KIZ	187	43.6	15.6
	ERKEK	241	56.2	15.7
SINIF	Grup 1	183	42.7	14.6
	Grup 2	246	57.3	16.4
OKUL	Vakıf Lisesi	202	47.1	15.9
	Fen Lisesi	227	52.9	15.4
ANNE EĞİTİM	İlköğretim mezunu	124	28.9	
	Lise mezunu	106	24.7	
	Lisans ve lisansüstü mezunu	199	46.4	
BABA EĞİTİM	İlköğretim mezunu	60	14.0	
	Lise mezunu	95	22.1	
	Lisans ve lisansüstü mezunu	274	63.8	

Tablo II.1 incelendiğinde örnekleme oluşturan ergenlerin cinsiyet dağılımının (%43.6 ve % 56.2) birbirine yakın olduğu görülmektedir. Yoğunlaştırılmış bir eğitim programına katılmayan hazırlık ve 9. sınıf öğrencileri ile sınava hazırlanmaya yönelik yoğun etüt çalışmalarına katılan 10. ve 11. sınıf öğrencileri iki ayrı gruba ayrılmıştır. Katılımcıların sınıf düzeylerine göre dağılımı incelendiğinde hazırlık ve lise 1 öğrencilerinden oluşan grubun (Grup 1) dağılımın %42.7’sini, lise 2 ve lise 3 öğrencilerinden oluşan grubun (Grup 2) ise dağılımın %57.3’ünü oluşturduğu görülmektedir. Buna ek olarak katılımcıların okulları incelendiğinde Gebze’de bulunan vakıf lisesinde eğitime devam öğrencilerin dağılımın

%47.1'ini, Kırıkkale'de bulunan fen lisesinde eğitime devam eden öğrencilerin ise dağılımın %52.9'unu oluşturduğu görülmektedir.

Tablo II.1'de görüldüğü gibi katılımcıların annelerinin eğitim düzeyleri incelendiğinde üniversite ve üzeri mezun olma oranı (%46.4) dağılımın en yüksek oranını oluştururken bunu takiben ilkokul ve ortaokul mezunu oranı (%28.9) ve lise mezunu oranı (%24.7) izlemektedir. Katılımcıların babalarının eğitim düzeyleri incelendiğinde üniversite ve üzeri mezun olma oranı (%63.8) dağılımın en yüksek oranını oluştururken bunu takiben lise mezunu oranı (%22.1) ve ilkokul ve ortaokul mezunu oranı (%14.0) izlemektedir.

II.3 VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırmada katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin bilgi toplamak için “Kişisel Bilgi Formu”, katılımcıların olumlu ve olumsuz mükemmeliyetçi tutumlarını belirlemek için “Frost Çok Boyutlu Mükemmeliyetçilik Ölçeği”, katılımcıların problem çözme becerilerini belirlemek için “Problem Çözme Envanteri” ve ruhsal durumu belirlemek için “Güçler ve Güçlükler Anketi” kullanılmıştır. Veri toplama araçları, gönüllü olan katılımcılara bireysel olarak uygulanmış olup katılımcılar uygulama öncesinde araştırma hakkında bilgilendirilmiştir.

II.3.1 Kişisel Bilgi Formu

Bu form aracılığı ile yaş, cinsiyet, doğum sırası, anne-babanın eğitim düzeyleri ve meslekleri, kardeş sayısı, okul ve sınıf ile ilgili bilgiler edinilmiştir.

II.3.2 Problem Çözme Envanteri

Toplam 35 madde ile bireyin problem çözme becerileri konusunda kendini algılayışını ölçmeyi hedefleyen ölçek, Heppner ve Petersen (1982) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek, “Her zaman böyle davranırım”, “Çoğunlukla böyle davranırım”, “Sık sık böyle davranırım”,

“Arada sırada böyle davranırım”, “Ender olarak böyle davranırım” ve “Hiçbir zaman böyle davranmam” gibi seçeneklerden oluşan 6’lı likert tipi bir ölçektir. Puanlama dışı tutulan maddeler ile birlikte düz ve ters olarak puanlanan maddeler de bulunmakta olup ölçekten alınan puanlar yükseldikçe kişinin problem çözme becerileri hakkındaki yetersizlik algıları da artmaktadır.

Puanlama dışı maddeler: 9, 22 ve 29. maddeler

Ters puanlanan maddeler: 1, 2, 3, 4, 11, 13, 14, 15, 17, 21, 25, 26, 30 ve 34. maddeler

Yapılan faktör analizi sonucunda “Problem Çözme Yeteneğine Güven”, “Yaklaşma-Kaçınma” ve “Kişisel Kontrol” olmak üzere 3 faktör belirlenmiştir. Orijinal ölçekte ortaya çıkan 3 alt faktörün iç tutarlık katsayısı $r=.72-.85$ arasında değişmektedir. Bunun yanı sıra ölçeğin toplam güvenirlik katsayısı $r=.90$ ’dır (Heppner ve Petersen, 1982).

Her bir boyutun içerdiği maddeler şunlardır:

Problem Çözme Yeteneğine Güven: 5, 10, 11, 12, 19, 23, 24, 27, 33, 34. ve 35. maddeler

Yaklaşma-Kaçınma: 1, 2, 4, 6, 7, 8, 13, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 28, 30. ve 31. maddeler

Kişisel Kontrol: 3, 14, 25, 26. ve 32. maddeler

Ölçek, Türkçe’ye Şahin, Şahin ve Heppner (1993) tarafından uyarlanmış olup 244 üniversite öğrencisi ile gerçekleştirilen çalışmada Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı .88 bulunurken yarıya bölme tekniği ile elde edilen güvenirlik katsayısı .81 olarak belirlenmiştir. Alt ölçeklerin Cronbach Alfa güvenirlik katsayıları .59 ile .78 arasında değişirken 3 faktör arasındaki korelasyon aralığı 0.38 ile 0.49 arasında değişmektedir. Faktör analizi sonucunda ortaya çıkan 3 faktörün orijinal ölçekte ortaya çıkan faktörlerle uyduğu görülmüştür.

Problem Çözme Envanteri boyutlarından “problem çözme güveni” boyutu, kişinin sorunları çözme yeteneğine olan inancını; “yaklaşma-kaçınma” boyutu, sorun çözmeye

yönelik çabaları yeniden değerlendirmeyi ve alternatif çözümler üretebilmek için aktif bir biçimde çaba göstermeyi ve son olarak “kişisel kontrol” boyutu, sorun karşısında kişinin kontrolü elinde bulundurma becerisini ifade etmektedir. Boyutlardan alınan puanların artması, söz konusu becerilerin yoksunluğuna işaret etmektedir.

II.3.3 Frost Çok Boyutlu Mükemmeliyetçilik Ölçeği

Mükemmeliyetçilik düzeylerini ölçmek amacıyla Frost ve arkadaşları tarafından geliştirilen ölçek, 35 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin 9 maddesi “hatalara aşırı ilgi”, 6 maddesi “anne ve baba beklentileri”, 6 maddesi “anne ve baba eleştirileri”, 5 maddesi “davranışlardan şüphe duyma” ve 6 maddesi “düzen” alt ölçeklerine ait puanlar vermekte olup ölçekten alınabilecek en yüksek puan 175’dir. 5’li likert tipi ölçek, “1.Kesinlikle Katılmıyorum”, “2.Katılmıyorum”, “3.Kararsızım”, “4.Katılıyorum”, “5.Kesinlikle Katılıyorum” şeklindeki seçeneklerden oluşmaktadır (Frost, Marten, Lahart ve Rosenblate, 1990).

“*Hatalara aşırı ilgi*” boyutu, hatalar karşısında olumsuz tepkiler verme ve onları başarısızlık ile eşit tutma; “*davranışlardan şüphe duyma*” boyutu, performansın yeterliğine dair şüphe duyma; “*kişisel standartlar*” boyutu, karşılanamayacak düzeyde çok yüksek standartlar belirleme ve bu standartlar ile kendiliği değerlendirme; “*anne baba beklentileri*” boyutu, anne ve babaların yüksek beklentilere sahip oldukları yönündeki algılar; “*anne baba eleştirileri*” boyutu, anne ve babaların aşırı derecede eleştirel olduklarına yönelik algılar ve son olarak “*düzen*” boyutu, düzenin ve organizasyonun önemine aşırı vurgu yapma ile ilgili maddeler içermektedir. “*Kişisel standartlar*” ve “*düzen*” boyutlarının dışındaki tüm boyutlar olumsuz ruh sağlığı özelliklerini ölçen boyutlar olarak tanımlanmaktadır. Her bir boyutun içerdiği maddeler şunlardır:

Hatalara Aşırı İlgisi: 9, 10, 13, 14, 18, 21, 23, 25 ve 34. maddeler

Davranışlardan Şüpheli Duyma: 17, 28, 32 ve 33. maddeler

Anne Baba Beklentileri: 1, 11, 15, 20 ve 26. maddeler

Anne Baba Eleştirileri: 3, 5, 22 ve 35. maddeler

Düzen: 2, 7, 8, 27, 29 ve 31. maddeler

Kişisel Standartlar: 4, 6, 12, 16, 19, 24 ve 30. maddeler

Orijinal ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışmaları Smith Koleji kız öğrencileri ile yapılmış olup toplam iç güvenirlik katsayısı .90 olarak belirlenmiştir. Ölçeğin alt ölçeklerinin güvenirlik katsayıları .77 ile .93 arasında değişmektedir.

Frost Çok Boyutlu Mükemmeliyetçilik Ölçeği, Özbay ve Taşdemir (2003) tarafından Türkçe'ye çevrilmiş ve uyarlanmıştır. Bu amaçla ölçeğin faktör yapısı 489 fen lisesi öğrencisi üzerinden gerçekleştirilmiş olup toplam 35 madde orijinal ölçekteki çözümlenmeye benzer şekilde (4. ve 34. maddeler hariç) bulunan 6 faktör ("*düzen*", "*davranışlardan şüpheli*", "*anne baba eleştirileri*", "*hatalara aşırı ilgi*", "*anne baba beklentileri*", "*kişisel standartlar*") altında toplanmıştır. Saptanan 6 faktörün, varyansın %47.8'sini açıklayabildiği, Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısının .83, yarıya bölme güvenirlik katsayısının .80 olduğu belirlenirken alt ölçeklerin güvenirlik katsayılarının .63 - .87 arasında değiştiği ortaya konulmuştur.

II.3.4 Güçler ve Güçlükler Anketi

4-16 yaş aralığındaki çocuk ve ergenlerin psikolojik iyilik haline dair olumlu ve olumsuz yönleri ortaya koyma amacı ile Goodman (1997) tarafından geliştirilen ölçek, "*duygusal sorunlar*", "*davranışsal sorunları*", "*akran sorunları*", "*dikkat eksikliği ve aşırı hareketlilik*" ve "*sosyal davranışlar*" olmak üzere 5 alt boyuttan oluşmakta; toplam 25 madde

içermektedir. Ölçeğin toplam puanının hesaplanması duygusal sorunlar, davranış sorunları, akran sorunları ve dikkat eksikliği aşırı hareketlilik alt ölçeklerinden alınan puanların toplamının hesaplanması ile mümkün olmaktadır. Toplam puan arttıkça çocuk ve ergenlerde bulunan sorun davranışlar da artmaktadır (Goodman, 1997).

4-16 yaş aralığındaki çocuk ve ergenler için anne baba ve okul formu, 11-16 yaş aralığındaki ergenler için ise ergenin kendisi tarafından doldurulan ergen formu bulunmaktadır. 4-16 yaş aralığındaki çocuk ve ergenlerin hem anne ve babaları hem de öğretmenleri, aynı soruları yanıtlamakta olup ergen ve anne baba formunun arasındaki fark, bazı maddelerde üçüncü tekil şahıs yerine birincil tekil şahıs kullanılmasıdır (Goodman, 2003).

Goodman ve Scott'a göre (1999) benzer amaçlarla geliştirilen Güçler ve Güçlükler Anketi ile Çocuk ve Gençler İçin Davranış Değerlendirme Ölçeği arasında bazı temel farklılıklar bulunmaktadır. Güçler ve Güçlükler Anketi'ni Çocuk ve Gençler İçin Davranış Değerlendirme Ölçeği'nden ayıran temel özellikler arasında soru sayısının azlığı, Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu'nun DSM-4 tanı kriterlerini daha iyi sorgulayabilmesi ve bu sayede DEHB belirtilerini daha iyi tarayabilmesi, olumsuz soruların yanı sıra olumlu soruların da bulunması ile çocuk ve ergenlerin güçlü yönlerini ortaya çıkarabilmeye olanak sağlaması bulunmaktadır.

Orijinal ölçeğin ergen formunun toplam güçlük iç tutarlığı .80 olmakla birlikte iç tutarlık katsayıları duygusal sorunlar alt testi için .66 ,davranış sorunları alt testi için .60, dikkat eksikliği aşırı hareketlilik alt testi için .67, akran sorunları alt testi için .41 ve sosyal davranışlar alt testi için .66'dır (Goodman, 2001).

Ölçeğin Türkçe'ye çevirisi ile anne baba formunun geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları Güvenir ve arkadaşları (2008) tarafından yapılmıştır. Ergen formunun güvenilirlik çalışmasında

Cronbach Alfa katsayısı toplam güçlük puanı için 0.73 bulunurken duygusal sorunlar alt testi için .70, davranış sorunları alt testi için .50, dikkat eksikliği/aşırı hareketlilik alt testi için .70, akran sorunlar alt testi için .22, sosyal davranışlar alt testi için .54 olduğu belirlenmiştir. Aynı çalışmada ergen formunun yapı geçerliği ergen formunun 11-18 Yaş Grubu Gençler İçin Kendini Değerlendirme Ölçeği ile olan korelasyonlarına bakılarak yapılmıştır. Buna göre GGA ile YSR arasındaki korelasyon katsayıları “toplam güçlük” puanı için .72, “*duygusal sorunlar*” alt testi için .66, “*davranışsal sorunlar*” alt testi için .64, “*dikkat eksikliği aşırı hareketlilik*” alt testi için .61 ve “*akran sorunları*” alt testi için .37 bulunmuştur. Klinik ve toplum örneklem grubunun da karşılaştırıldığı bu çalışma, 2 grup arasındaki farkın akran alt testi puanı dışında istatistiksel olarak anlamlı olduğunu göstermiştir (Güvenir ve ark., 2008).

II.4 İŞLEM

Etik kurul onayının alınmasının ardından araştırma hakkında bilgilendirilen okul idaresi ve sınıf öğretmenlerinin onayları alınmış, öğrencilere araştırmaya katılımın gönüllülük esasına dayandığı belirtilmiştir. Gönüllü olduğunu bildiren katılımcılar, araştırma hakkında bilgilendirildikten sonra 15-20 dakika süren uygulamaya dahil edilmiştir. Katılımcılara anne ve babalarına ulaştırmaları talebi ile verilen anne ve baba formlarından yeterli sayıda geri dönüş olmaması sebebiyle katılımcılar tarafından eksik ya da hatalı bir şekilde doldurulan ölçeklerle birlikte anne ve baba formları da araştırma kapsamından çıkarılmıştır.

Bu çalışmada üstün yetenekli çocuklarda mükemmeliyetçi tutumlar ve problem çözme becerilerinin psikolojik iyilik hali ile ilişkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu nedenle ülkemizde üstün yetenekli çocukların seçilebildiği ya da devam edebildiği varsayılan okullar arasında yer alan bir vakıf lisesi ve fen lisesi öğrencileri örnekleme alınmıştır. Araştırma için seçilen vakıf lisesine devam çocuklar, özel bir sınav prosedürü ve gözlemler yoluyla okula kabul edilmektedir. Benzer şekilde fen lisesine devam eden çocuklar da bir başka sınav ile

okula seçilmektedir. Ayrıca vakıf lisesindeki özel sınav prosedürü ile seçilerek Bilim ve Sanat Merkezleri'ne giren öğrencilerin büyük bir kısmının fen liseleri sınavını kazanarak fen lisesine devam ettikleri öğrenilmiştir. Bu nedenle vakıf lisesi ve fen lisesinin benzer öğrenci popülasyonları olduğu varsayılmıştır.

BÖLÜM III

BULGULAR

Bu bölümde çalışmanın amacı doğrultusunda elde edilen verilere uygulanan istatistiksel analiz bulgularına yer verilmiştir. Analizler, SPSS 20. 00 paket programı kullanılarak yapılmıştır.

Bulgular, çalışmanın amaçları doğrultusunda 5 aşamadan oluşmaktadır:

1. Mükemmeliyetçilik ile psikolojik iyilik hali arasındaki korelasyonlar
2. Problem çözme becerileri ile psikolojik iyilik hali arasındaki korelasyonlar
3. Mükemmeliyetçilik ile problem çözme becerilerine yönelik yetersizlik algıları arasındaki korelasyonlar
4. Demografik değişkenlere yönelik analizler
5. Cinsiyet, uyumsuz mükemmeliyetçilik, uyumlu mükemmeliyetçilik ve problem çözme becerilerine yönelik yetersizlik algısının (toplam problem çözme puanı) toplam güçlük düzeyini yordama gücüne ilişkin bulgular

Araştırmada mükemmeliyetçilik değişkeni; “*kişisel standartlar*”, “*düzen*”, “*anne baba beklentileri*”, “*anne baba eleştirileri*”, “*davranışlardan şüphe duyma*”, “*hatalara aşırı ilgi*” alt boyutlarından elde edilen ölçümler ile belirlenmiştir. Problem çözme becerileri ise “*problem çözme güveni*”, “*yaklaşma-kaçınma*” ve “*kişisel kontrol*” alt boyutlarından elde edilen ölçümler ile belirlenmiştir. Daha önce de belirtildiği gibi problem çözme becerilerinden alınan toplam puandaki artış, problem çözme becerilerine yönelik yetersizlik algılarına işaret etmekte; problem çözme alt boyutlarından alınan puanlardaki artış ise söz konusu becerinin yoksunluğunu göstermektedir. Son olarak sözü edilen değişkenlerle ilişkisi

incelenen psikolojik iyilik hali ise “*duygusal sorunlar*”, “*davranışsal sorunlar*”, “*dikkat eksikliği ve aşırı hareketlilik*”, “*akran sorunları*” ve “*sosyal davranışlar*” alt boyutlarından elde edilen ölçümler ile belirlenmiştir.

III.1 MÜKEMMELİYETÇİLİK İLE GÜÇLER VE GÜÇLÜKLER ANKETİ'NDEN ELDE EDİLEN PSİKOLOJİK İYİLİK HALİ ARASINDAKİ KORELASYONLARA İLİŞKİN BULGULAR

Bu bölümde “Frost Çok Yönlü Mükemmeliyetçilik Ölçeği”nden elde edilen toplam mükemmeliyetçilik puanı ve alt ölçek puanları ile “Güçler ve Güçlükler Anketi”nden elde edilen toplam güçlük puanı ve alt ölçek puanları arasındaki ilişkiyi inceleyebilmek amacıyla korelasyon analizi yapılmıştır. Değişkenler arasındaki korelasyonlara ilişkin katsayılar Tablo III. 1’de sunulmuştur.

Mükemmeliyetçilik toplam puanı ile Güçler ve Güçlükler Anketi alt boyutlarının korelasyonları incelendiğinde; mükemmeliyetçilik toplam puanı ile “*duygusal sorunlar*” puanı ($r = .31, p < .01$), “*akran sorunları*” ($r = .20, p < .01$), “*dikkat eksikliği ve aşırı hareketlilik*” puanı ($r = .12, p < .05$) ve “*toplam güçlük*” puanı ($r = .28, p < .01$) arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunduğu görülmüştür. Başka bir deyişle mükemmeliyetçilik arttıkça “*duygusal sorunlar*”, “*akran sorunları*”, “*dikkat eksikliği aşırı hareketlilik*” ve toplam güçlük puanları da artmaktadır.

Analiz sonuçları “*toplam mükemmeliyetçilik*” puanının “*davranışsal sorunlar*”, ve “*sosyal davranışlar*” alt boyutu puanları ile anlamlı düzeyde ilişkili olmadığına işaret etmektedir.

Tablo III. 3 Araştırmanın Değişkenlerine İlişkin Korelasyon Katsayıları (* p< .05 , ** p< .01)

		(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)	(14)	(15)	(16)	(17)		
GÜÇLER VE GÜÇLÜKLER	(1) Duygusal Sorunlar (GGA)	1																		
	(2) Davranışsal Sorunlar (GGA)	.07	1																	
	(3) Dikkat Eksikliği Aşırı Hareketlilik (GGA)	.36**	.36**	1																
	(4) Akran Sorunları (GGA)	.36**	.17**	.14**	1															
	(5) Sosyal Davranışlar GGA	-.09	-.19**	-.13**	-.33**	1														
	(6) Toplam Puan 1	.75**	.52**	.72**	.62**	-.27**	1													
MÜKEMMELİVETÇİLİK	(7) Kişisel Standartlar (FÇBM)	.08	.09	-.16**	.11**	.04	.04	1												
	(8) Düzen (FÇBM)	-.15**	-.22**	-.33**	-.17**	.30**	-.33**	.30**	1											
	(9) Anne Baba Beklentileri (FÇBM)	.13**	.02	.16**	.06	-.05	.15**	.32**	.04	1										
	(10) Anne Baba Eleştirileri (FÇBM)	.29**	.16**	.30**	.24**	-.17**	.38**	.03	-.17**	.45**	1									
	(11) Davranışlardan Şüphe Duyma (FÇBM)	.45**	.04	.33**	.21**	-.08	.42**	.10*	-.12*	.21**	.39**	1								
	(12) Hatalara Aşırı İlgisi (FÇBM)	.40**	.14**	.28**	.30**	-.18**	.44**	.43**	-.05	.35**	.38**	.48**	1							
(13) Toplam 2 (FÇBM)	.31**	.06	.12*	.20**	-.03	.28**	.69**	.33**	.65**	.48**	.50**	.79**	1							
PROBLEM ÇÖZME BECERİLERİ	(14) Problem Çözme Güvensizliği (PÇE)	.33**	-.03	.34**	.17**	-.25**	.33**	-.38**	-.32**	.03	.28**	.28**	.10*	-.06	1					
	(15) Yaklaşma-Kaçınma (PÇE)	.16**	.09	.36**	.08	-.25**	.28**	-.32**	-.30**	.05	.19**	.13**	.03	-.10*	.60**	1				
	(16) Kişisel Kontrol (PÇE)	.31**	.08	.36**	.14**	-.20**	.36**	-.13**	-.20**	.00	.19**	.38**	.20**	.09	.40**	.38**	1			
	(17) Toplam 3 (PÇE) – Yetersizlik algısı	.29**	.06	.42**	.14**	-.29**	.37**	-.37**	-.35**	.04	.27**	.27**	.10*	-.07	.85**	.91**	.57**	1		

Yapılan analizler Mükemmeliyetçilik Ölçeği'nin uyum sağlayıcı nitelikteki alt boyutlarından “düzen” alt boyutu ile Güçler ve Güçlükler Anketi alt boyutlarından “duygusal sorunlar”, “davranışsal sorunlar”, “dikkat eksikliği ve aşırı hareketlilik”, “akran sorunları” ve “sosyal davranışlar” alt boyutları ve toplam güçlük puanı arasında anlamlı düzeyde ilişkinin bulunduğunu göstermiştir. Buna göre “düzen” alt boyutu puanı; “duygusal sorunlar” puanı ($r = -.15, p < .01$), “davranışsal sorunlar” puanı ($r = -.22, p < .01$), “dikkat eksikliği aşırı hareketlilik” alt boyutu puanı ($r = -.33, p < .01$), “akran sorunları” alt boyutu puanı ($r = -.17, p < .01$) ve toplam güçlük puanı ($r = -.33, p < .01$) ile negatif yönde ilişkili bulunmuştur. Başka bir deyişle “düzen” alt boyutundan alınan puanlar arttıkça “davranışsal sorunlar”, “duygusal sorunlar”, “dikkat eksikliği aşırı hareketlilik”, “akran sorunları” ve toplam güçlük puanları azalmaktadır. Diğer yandan “düzen” alt boyutu puanı, “sosyal davranışlar” alt boyutu puanı ($r = .30, p < .01$) ile pozitif yönde ilişkili bulunmuştur. Başka bir deyişle “düzen” alt boyutundan alınan puanlar arttıkça sosyal davranış puanları da artmaktadır.

Uyum sağlayıcı mükemmeliyetçilik alt boyutlarından “kişisel standartlar” alt boyutu ile “dikkat eksikliği aşırı hareketlilik” alt boyutu ve “akran sorunları” alt boyutu puanları arasında anlamlı düzeyde ilişki söz konusudur. Buna göre “kişisel standartlar” alt boyutu puanı, “dikkat eksikliği aşırı hareketlilik” alt boyutu puanı ($r = -.16, p < .01$) ile negatif yönde anlamlı düzeyde ilişkili iken “akran sorunları” alt boyutu puanı ($r = .11, p < .01$) ile pozitif yönde anlamlı ilişki göstermektedir. Başka bir deyişle “kişisel standartlar” puanları arttıkça “dikkat eksikliği ve aşırı hareketlilik” puanları azalmakta; “akran sorunları” puanları artmaktadır.

Analiz sonuçları “kişisel standartlar” alt boyutu puanının “duygusal sorunlar”, “davranışsal sorunlar”, “sosyal davranışlar” alt boyutu puanları ve toplam güçlük puanı ile anlamlı düzeyde ilişkili olmadığına işaret etmektedir.

“Mükemmeliyetçilik Ölçeği”nin uyum sağlayıcı nitelikte olmayan alt boyutları olan “anne baba beklentileri”, “anne baba eleştirileri”, “davranışlardan şüphe duyma” ve “hatalara aşırı ilgi” alt ölçek puanları ile “Güçler ve Güçlükler Anketi” alt boyutlarından “duygusal sorunlar”, “davranışsal sorunlar”, “dikkat eksikliği ve aşırı hareketlilik”, “akran sorunları”, “sosyal davranışlar” alt boyutları ve toplam güçlük puanı arasında korelasyon karşılaştırmaları yapıldığında alt ölçekler arasında anlamlı ve yüksek düzeyde ilişki bulunduğu görülmüştür. Buna göre “anne baba beklentileri” alt boyutu puanı ile “duygusal sorunlar” alt boyutu puanı ($r = .13, p < .01$) “dikkat eksikliği aşırı hareketlilik” alt boyutu puanı ($r = .16, p < .01$) ve toplam güçlük puanı ($r = .15, p < .01$) pozitif yönde ve anlamlı düzeyde ilişkilidir. Başka bir deyişle “anne baba beklentileri” puanları arttıkça “duygusal sorunlar”, “dikkat eksikliği ve aşırı hareketlilik” ve toplam güçlük puanları da artmaktadır. Analiz sonuçları “anne baba beklentileri” alt boyutu puanları ile “davranışsal sorunlar”, “akran sorunları” ve “sosyal davranışlar” alt boyutu puanları arasında anlamlı düzeyde ilişki bulunmadığına işaret etmektedir.

“Mükemmeliyetçilik Ölçeği”nin uyum sağlayıcı nitelikte olmayan alt testlerinden “anne baba eleştirileri” puanları; “duygusal sorunlar”, “davranışsal sorunlar”, “akran sorunları”, “dikkat eksikliği aşırı hareketlilik”, “sosyal davranışlar” alt boyutları ve toplam güçlük puanı ile anlamlı ilişki içindedir. Buna göre “anne baba eleştirileri” alt boyutu puanı “duygusal sorunlar” puanı ($r = .29, p < .01$), davranışsal sorunlar ($r = .16, p < .01$) “dikkat eksikliği aşırı hareketlilik” puanı ($r = .30, p < .01$), “akran sorunları” puanı ($r = .24, p < .01$) ve toplam güçlük puanı ($r = .38, p < .01$) ile pozitif yönde ilişkilidir. “Anne baba eleştirileri” alt boyutu puanı, “sosyal davranışlar” alt boyutu puanı ($r = -.17, p < .01$) ile negatif yönde anlamlı ilişki göstermektedir. Başka bir deyişle “anne baba eleştirileri” puanları arttıkça “duygusal sorunlar”, “davranışsal sorunlar”, “akran sorunları”, “dikkat eksikliği aşırı hareketlilik” ve toplam güçlük puanları da artmakta; “sosyal davranış” puanları azalmaktadır.

“Mükemmeliyetçilik Ölçeği”nin uyum sağlayıcı nitelikte olmayan alt testlerinden “davranışlardan şüphe duyma” alt boyutu puanı ile “duygusal sorunlar” puanı ($r = .45, p < .01$), “dikkat eksikliği aşırı hareketlilik” puanı ($r = .33, p < .01$), “akran sorunları” puanı ($r = .21, p < .01$) ve toplam güçlük puanı ($r = .42, p < .01$) arasında pozitif yönde anlamlı ilişki söz konusudur. Başka bir deyişle “davranışlardan şüphe duyma” puanları arttıkça “duygusal sorunlar”, “akran sorunları”, “dikkat eksikliği aşırı hareketlilik” ve toplam güçlük puanları da artmaktadır. Öte yandan analiz sonuçları “davranışlardan şüphe duyma” alt boyutu puanları ile “davranışsal sorunlar” ve “sosyal davranışlar” alt boyutu puanları arasında anlamlı düzeyde ilişki bulunmadığına işaret etmektedir.

“Mükemmeliyetçilik Ölçeği”nin uyum sağlayıcı nitelikte olmayan alt testlerinden “hatalara aşırı ilgi” alt boyutu; “duygusal sorunlar” alt boyutu puanı ($r = .40, p < .01$), “davranışsal sorunlar” alt boyutu puanı ($r = .14, p < .01$) “dikkat eksikliği aşırı hareketlilik” alt boyutu puanı ($r = .28, p < .01$), “akran sorunları” alt testi puanı ($r = .30, p < .01$) ve toplam güçlük puanı ($r = .44, p < .01$) ile pozitif yönde ilişki gösterirken “sosyal davranışlar” alt boyutu puanı ($r = -.18, p < .01$) ile negatif yönde ilişki göstermektedir. Başka bir deyişle “hatalara aşırı ilgi” puanları arttıkça “duygusal sorunlar”, “davranışsal sorunlar”, “akran sorunları”, “dikkat eksikliği aşırı hareketlilik” ve toplam güçlük puanları da artmakta; “sosyal davranışlar” puanları ise azalmaktadır.

III.2 PROBLEM ÇÖZME BECERİLERİ İLE GÜÇLER VE GÜÇLÜKLER ANKETİ'NDEN ELDE EDİLEN PSİKOLOJİK İYİLİK HALİ ARASINDAKİ KORELASYONLARA İLİŞKİN BULGULAR

Bu bölümde “Problem Çözme Envanteri”nden elde edilen toplam puan ve alt ölçek puanları ile “Güçler ve Güçlükler Anketi”nden elde edilen toplam güçlük puanı ve alt ölçek puanları arasındaki korelasyon düzeyini inceleyebilmek amacıyla korelasyon analizi

yapılmıştır. Değişkenler arasındaki korelasyonlara ilişkin katsayılar Tablo III.1’de sunulmuştur.

“Problem Çözme Envanteri” alt boyutlarından elde edilen puanlar ile “Güçler ve Güçlükler Anketi” alt boyutları ve toplam güçlük düzeyinden elde edilen puanlar arasındaki korelasyonlar incelendiğinde; alt ölçekler arasında anlamlı ve yüksek düzeyde ilişki bulunduğu görülmüştür.

Daha önce de belirtildiği gibi problem çözme boyutlarından alınan puanlar, söz konusu becerinin yoksunluğuna işaret etmektedir. Yapılan analizlere göre “*problem çözme güveni*” alt boyutu puanı ile “*duygusal sorunlar*” alt boyutu puanı ($r = .33, p < .01$), “*dikkat eksikliği aşırı hareketlilik*” alt boyutu puanı ($r = .34, p < .01$), “*akran sorunları*” puanı ($r = .17, p < .01$) ve toplam güçlük puanı ($r = .33, p < .01$) pozitif yönde ilişkili bulunmuştur. “*Problem çözme güveni*” alt boyutu puanı ile “*sosyal davranışlar*” alt boyutu puanı ($r = -.25, p < .01$) arasında ise negatif yönde ilişki söz konusudur. Başka bir deyişle “problem çözme güveni” puanları arttıkça “duygusal sorunlar”, “dikkat eksikliği aşırı hareketlilik”, “akran sorunları” ve toplam güçlük puanları da artmakta; “sosyal davranış” puanları ise azalmaktadır. Analizler “*problem çözme güveni*” alt boyutu puanı ile “*davranışsal sorunlar*” alt boyutu puanlarının anlamlı düzeyde ilişki içinde olmadığına işaret etmektedir.

Problem Çözme Envanteri alt boyutlarından “*yaklaşma-kaçınma*” alt boyutu puanı ile “*duygusal sorunlar*” alt boyutu puanı ($r = .16, p < .01$), “*dikkat eksikliği aşırı hareketlilik*” alt boyutu puanı ($r = .36, p < .01$) ve toplam güçlük puanı ($r = .28, p < .01$) pozitif yönde ilişkili bulunmuştur. “*Yaklaşma-kaçınma*” alt boyutu puanı ile “*sosyal davranışlar*” alt boyutu puanı ($r = -.25, p < .01$) arasında ise negatif yönde ilişki söz konusudur. Başka bir deyişle “yaklaşma-kaçınma” puanları arttıkça “duygusal sorunlar”, “dikkat eksikliği aşırı hareketlilik” ve toplam güçlük puanları da artmakta; “sosyal davranış” puanları ise azalmaktadır. Analizler

“yaklaşma-kaçınma” alt boyutu puanı ile “davranışsal sorunlar” ve “akran sorunları” alt boyutu puanı arasında anlamlı ilişki bulunmadığına işaret etmektedir.

“Problem Çözme Envanteri” alt boyutlarından “*kişisel kontrol*” alt boyutu puanının “*duygusal sorunlar*” alt boyutu puanı ($r = .31, p < .01$), “*dikkat eksikliği aşırı hareketlilik*” alt boyutu puanı ($r = .36, p < .01$), “*akran sorunları*” alt boyutu puanı ($r = .14, p < .01$) ve toplam güçlük puanı ($r = .36, p < .01$) ile pozitif yönde ilişkili olduğu görülmüştür. “*Kişisel kontrol*” alt boyutu puanı ile “*sosyal davranışlar*” alt boyutu puanı ($r = -.20, p < .01$) arasında ise negatif yönde ilişkili söz konusudur. Başka bir deyişle “*kişisel kontrol*” puanları arttıkça “*duygusal sorunlar*”, “*dikkat eksikliği aşırı hareketlilik*”, “*akran sorunları*” ve toplam güçlük puanları da artmakta; “*sosyal davranış*” puanları ise azalmaktadır. Analizler “*kişisel kontrol*” alt boyutu puanı ile “*davranışsal sorunlar*” alt boyutu puanı arasında anlamlı ilişki bulunmadığına işaret etmektedir.

“Problem Çözme Envanteri”nde elde edilen toplam puana işaret eden problem çözme becerilerine yönelik yetersizlik algıları puanı ile “Güçler ve Güçlükler Anketi” alt boyutlarının korelasyonları incelendiğinde; problem çözme becerisine yönelik yetersizlik algıları puanı ile “*duygusal sorunlar*” alt boyutu puanı, “*dikkat eksikliği aşırı hareketlilik*” alt boyutu puanı, “*akran sorunları*” alt boyutu puanı, “*sosyal davranışlar*” alt boyutu puanı ve toplam güçlük puanları arasında anlamlı ve yüksek düzeyde ilişki bulunduğu görülmüştür. Analizlere göre problem çözme becerisine yönelik yetersizlik algıları puanı ile “*duygusal sorunlar*” alt boyutu puanı ($r = .29, p < .01$), “*dikkat eksikliği aşırı hareketlilik*” alt boyutu puanı ($r = .42, p < .01$), “*akran sorunları*” alt boyutu puanı ($r = .14, p < .01$) ve toplam güçlük puanı ($r = .37, p < .01$) pozitif yönde ilişkili bulunmuştur. Problem çözme becerisine yönelik yetersizlik algıları puanı ile “*sosyal davranışlar*” alt boyutu puanı ($r = -.29, p < .01$) arasında ise negatif yönde ilişki söz konusudur. Bir başka deyişle problem çözme becerisine yönelik yetersizlik algıları arttıkça “*duygusal sorunlar*”, “*dikkat eksikliği aşırı hareketlilik*” ve “*akran*

sorunları” puanları ile toplam güçlük de artmakta; “sosyal davranışlar” alt boyutu puanları ise azalmaktadır. Analizler problem çözme becerisine yönelik yetersizlik algıları puanı ile “*davranışsal sorunlar*” alt boyutu puanı arasında anlamlı ilişki bulunmadığına işaret etmektedir.

III.3 MÜKEMMELİYETÇİLİK ÖLÇEĞİ ALT BOYUTLARI İLE PROBLEM ÇÖZME ENVANTERİ'NDEN ELDE EDİLEN PROBLEM ÇÖZMEYE BECERİLERİNE YÖNELİK YETERSİZLİK ALGILARI ARASINDAKİ KORELASYONLAR

Bu bölümde “Problem Çözme Envanteri” toplam puanı ile “Mükemmeliyetçilik Ölçeği”nin alt boyutları olan “*hatalara aşırı ilgi*”, “*davranışlardan şüphe duyma*”, “*anne baba beklentileri*”, “*anne baba eleştirileri*”, “*kişisel standartlar*” ve “*düzen*” alt ölçek puanları ve toplam mükemmeliyetçilik puanı arasındaki ilişki düzeyini inceleyebilmek amacıyla korelasyon analizi yapılmıştır. Değişkenler arasındaki korelasyonlara ilişkin katsayılar Tablo III.1’de sunulmuştur.

“Mükemmeliyetçilik Ölçeği” alt boyutları ile “Problem Çözme Envanteri”nde elde edilen toplam puana işaret eden problem çözme becerilerine yönelik yetersizlik algıları puanı arasında korelasyonlar incelendiğinde; “*hatalara karşı ilgi*”, “*kişisel standartlar*”, “*anne baba eleştirileri*”, “*davranışlardan şüphe duyma*” ve “*düzen*” alt boyutu puanları ile problem çözme becerisine yönelik yetersizlik algıları puanı arasında anlamlı ve yüksek düzeyde ilişki bulunduğu görülmüştür. Analizlere göre problem çözme becerisine yönelik yetersizlik algıları puanı ile “*hatalara aşırı ilgi*” alt boyutu puanı ($r = .10, p < .05$), “*davranışlardan şüphe duyma*” alt boyutu puanı ($r = .27, p < .01$) ve “*anne baba eleştirileri*” alt boyutu puanı ($r = .27, p < .01$) pozitif yönde ilişkili bulunmuştur. Problem çözme becerisine yönelik yetersizlik algıları puanı ile “*kişisel standartlar*” alt boyutu puanı ($r = -.37, p < .01$) ve “*düzen*” alt boyutu

puanı ($r = -.35$, $p < .01$) arasında ise negatif yönde ilişki söz konusudur. Başka bir deyişle “hatalara aşırı ilgi”, “anne baba eleştirileri” ve “davranışlardan şüphe duyma” puanları arttıkça artmakta; “kişisel standartlar” ve “düzen” puanları arttıkça problem çözme becerilerine yönelik yetersizlik algıları azalmaktadır. Analizler toplam mükemmeliyetçilik puanı ve “anne baba beklentileri” alt boyutu puanı ile problem çözme becerisine yönelik yetersizlik algıları puanı arasında anlamlı ilişkinin olmadığına işaret etmektedir.

III.4 DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLERE YÖNELİK ANALİZLER

Ölçeklerden alınan puanların cinsiyet, sınıf düzeyleri ve okul değişkenlerine göre değiştiğine MANOVA çözümüyle bakılmıştır. Bu analizler sırasında sınıf düzeyleri hazırlık ve 9. sınıf öğrencileri ve 10. ve 11. sınıf öğrencileri olmak üzere 2 gruba; okul değişkeni ise vakıf lisesi ve fen lisesi olmak üzere 2 gruba ayrılmıştır. Böylece cinsiyet(2) x sınıf(2) x okul(2) olmak üzere üç değişkenin ele alındığı bir MANOVA çözümü gerçekleştirilmiştir. Analiz sonucunda Wilks’ Lambda değerleri, cinsiyet (Wilks’ Lambda= 0.84, $sd = 426$, $F = 5.35$, $p < .01$), sınıf (Wilks’ Lambda= .93, $sd = 426$, $F = 2.23$, $p < .01$) ve okul (Wilks’ Lambda= .87, $sd = 426$, $F = 4.34$, $p < .01$) değişkenlerinin bazı bağımlı değişkenler üzerinde anlamlı etkilerinin olduğunu göstermektedir.

Cinsiyet değişkeni açısından baktığımızda; duygusal sorunlar [$F_{(1,426)} = 24.95$, $p < .01$, $\eta^2 = .06$], Sosyal Davranışlar [$F_{(1,426)} = 20.94$, $p < .01$, $\eta^2 = .05$], anne baba beklentileri [$F_{(1,426)} = 4.13$, $p < .05$, $\eta^2 = .01$] ve düzen [$F_{(1,426)} = 4.58$, $p < .05$, $\eta^2 = .01$] alt ölçeklerinde cinsiyetin temel etkilerinin bulunduğu görülmektedir. Kız ve erkek öğrencilerin bu alt ölçeklerden almış oldukları puan ortalamaları ve standart sapmalar Tablo III.2’de verilmektedir.

Tablo III.2 Ölçeklerden Alınan Puanların Cinsiyet Açısından Karşılaştırılması

	KIZ ERGENLER		ERKEK ERGENLER		F
	ort.	ss	ort.	ss	
<i>Kişisel standartlar</i>	23.42	4.70	23.63	5.20	0.40
<i>Düzen</i>	24.23	4.90	23.11	5.04	4.58*
<i>Anne baba beklentileri</i>	14.42	4.79	15.29	4.47	4.13
<i>Anne baba eleştirileri</i>	6.78	2.77	7.33	2.81	3.69*
<i>Hatalara aşırı ilgi</i>	22.50	6.84	22.61	7.02	0.14
<i>Davranışlardan şüphe duyma</i>	11.19	3.04	11.14	2.98	0.02
<i>Toplam puan 1</i>	102.53	16.48	103.12	16.49	0.33
<i>Problem çözme güveni</i>	28.52	7.40	28.02	7.76	0.42
<i>Yaklaşma-kaçınma</i>	46.94	10.77	48.12	10.43	1.93
<i>Kişisel kontrol</i>	16.22	3.18	15.87	3.28	0.87
<i>Toplam puan 2</i>	91.68	17.77	92.01	18.10	0.14
<i>Duygusal sorunlar</i>	3.31	2.32	2.18	2.02	24.95**
<i>Davranışsal sorunlar</i>	2.55	1.35	2.75	1.48	1.39
<i>Dikkat eksikliği ve aşırı hareketlilik</i>	11.19	3.04	11.14	2.98	0.02
<i>Akran sorunları</i>	2.36	1.64	2.40	1.85	
<i>Sosyal davranışlar</i>	8.50	1.54	7.68	2.08	20.94**
<i>Toplam puan 3</i>	12.28	4.75	11.31	5.13	3.98*

* p<.05 , ** p<.01

Tablo III.2’de görüldüğü gibi MANOVA sonuçları; kız ve erkek öğrenciler arasında; Frost Çok Yönlü Mükemmeliyetçilik Ölçeği boyutlarından olan “düzen” ve “anne baba eleştirileri” alt boyutlarından elde edilen puan ortalamaları açısından anlamlı farklılıklar olduğunu göstermektedir. Buna göre kız öğrencilerin “düzen” alt boyutundan elde ettikleri puan ortalamaları (ort.= 24.23, ss = 4.90) erkek öğrencilerin elde ettikleri puan ortalamalarından (ort.= 23.11, ss = 5.04) anlamlı düzeyde daha yüksektir. Başka bir deyişle kızlar erkeklere göre daha düzenlidir. Erkek öğrencilerin “anne baba eleştirileri” alt boyutundan elde ettikleri puan ortalamaları (ort.= 7.33, ss = 2.81) kız öğrencilerin puan

ortalamlarına (ort.= 6.78, ss = 2.77) göre daha yüksektir. Başka bir deyişle erkekler kızlara göre daha yüksek düzeyde anne baba eleştirileri algılamaktadırlar.

Yapılan MANOVA sonuçları; kız ve erkek öğrenciler arasında toplam güçlük puanı ortalamaları ile “*duygusal sorunlar*” ve “*sosyal davranışlar*” alt boyutlarından elde edilen puan ortalamaları açısından anlamlı farklılıklar bulunduğunu göstermektedir. Buna göre kız öğrencilerin toplam güçlük puan ortalamaları (ort.= 12.28, ss = 4.75) erkeklerin öğrencilerin toplam güçlük puan ortalamalarına (ort.= 11.31, ss = 5.13) göre anlamlı düzeyde daha yüksektir. Kız öğrencilerin “*duygusal sorunlar*” alt boyutu puan ortalamaları (ort.= 3.31, ss = 2.32) ve “*sosyal davranışlar*” alt boyutu puan ortalamaları (ort.= 8.50, ss = 1.54) da erkek öğrencilerin “*duygusal sorunlar*” alt boyutu puan ortalamaları (ort.= 2.18, ss = 2.02) ve “*sosyal davranışlar*” alt boyutu puan ortalamalarına (ort.= 7.68, ss = 2.08) göre anlamlı düzeyde daha yüksektir. Başka bir deyişle kızlar erkeklere göre daha yüksek düzeyde “*güçlük*”, “*duygusal sorunlar*” ve “*sosyal davranışlar*” göstermektedir.

Mükemmeliyetçilik Ölçeği, Problem Çözme Envanteri ile Güçler ve Güçlükler Anketi’nden alınan puanların cinsiyet, sınıf ve okul değişkenleri açısından nasıl farklılaştığını anlamak için yapılan MANOVA sonucunda kişisel standartlar, anne baba beklentileri, hatalara aşırı ilgi, davranışlardan şüphe duyma, toplam mükemmeliyetçilik, problem çözme güveni, yaklaşma-kaçınma, kişisel kontrol, toplam problem çözme puanı, davranışsal sorunlar, dikkat eksikliği ve aşırı hareketlilik ile Akran sorunları alt ölçekleri üzerinde cinsiyetin temel etkisi bulunmamıştır.

Sınıf düzeyleri arasında “Frost Çok Boyutlu Mükemmeliyetçilik Ölçeği”, “Problem Çözme Envanteri”, “Güçler ve Güçlükler Anketi” toplam puan ortalamaları ve her üç ölçeğin alt boyutlarına ilişkin puan ortalamaları karşılaştırmaları yapılması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda hazırlık sınıfı ve 9. sınıf bir grup (Grup D); 10. ve 11. sınıflar ise diğer grup

(Grup II) olarak alınmıştır. Sınıf değişkeni açısından baktığımızda Anne Baba Eleştirileri [$F_{(1,426)}= 10.80$, $p < .01$, $Eta2= .03$], Toplam Mükemmeliyetçilik [$F_{(1,426)}= 5.06$, $p < .05$, $Eta2= .01$], Yaklaşma-Kaçınma [$F_{(1,426)}= 4.58$, $p < .05$, $Eta2= .01$] ve Toplam Problem Çözme [$F_{(1,426)}= 5.10$, $p < .05$, $Eta2= .01$] alt ölçeklerinde sınıf düzeylerinin temel etkilerinin bulunduğu görülmektedir. Sınıf düzeylerine göre ayrılmış Grup 1 (hazırlık ve 9. sınıf öğrencileri) ve Grup 2'nin (10. ve 11. sınıf öğrencileri) bu alt ölçeklerden almış oldukları puan ortalamaları ve standart sapmalar Tablo III.2'de verilmektedir.

Tablo III.3 Ölçeklerden alınan puanların sınıf düzeyleri açısından karşılaştırılması

	GRUP 1		GRUP 2		F
	ort.	ss	ort.	ss	
FÇBM					
<i>Kişisel standartlar</i>	23.14	5.35	23.83	4.68	1.83
<i>Düzen</i>	23.08	5.30	23.98	4.75	2.99
<i>Anne baba beklentileri</i>	14.34	4.72	15.34	4.51	3.35
<i>Anne baba eleştirileri</i>	6.59	2.76	7.46	2.78	10.80**
<i>Hatalara aşırı ilgi</i>	22.34	7.71	22.73	6.32	0.36
<i>Davranışlardan şüphe duyma</i>	11.18	3.15	11.15	2.89	0.03
<i>Toplam puan 1</i>	100.68	17.97	104.47	15.10	5.06*
PÇE					
<i>Problem çözme güveni</i>	28.93	8.12	27.73	7.16	2.43
<i>Yaklaşma-kaçınma</i>	48.90	11.33	46.64	9.91	4.58*
<i>Kişisel kontrol</i>	16.40	3.36	15.75	3.13	3.49
<i>Toplam puan 2</i>	94.23	19.33	90.12	16.66	5.10*
GGA					
<i>Duygusal sorunlar</i>	2.73	2.19	2.63	2.26	0.00
<i>Davranışsal sorunlar</i>	2.73	1.43	2.61	1.43	0.45
<i>Dikkat eksikliği ve aşırı hareketlilik</i>	11.18	3.15	11.15	2.89	0.03
<i>Akran sorunları</i>	2.47	1.85	2.32	1.69	0.37
<i>Sosyal davranışlar</i>	8.10	1.98	8.00	1.85	0.54
<i>Toplam puan 3</i>	11.94	5.19	11.58	4.83	0.23

* $p < .05$, ** $p < .01$

Tablo III.3'de görüldüğü gibi MANOVA sonuçları hazırlık sınıfı ve 9.sınıf öğrencilerinden oluşan Grup 1 ile 10. ve 11. sınıf öğrencilerinden oluşan Grup 2 arasında toplam mükemmeliyetçilik düzeyi açısından anlamlı düzeyde farklılık olduğunu

göstermektedir. Buna göre 10. ve 11. sınıf öğrencilerinden elde edilen toplam mükemmeliyetçilik puan ortalamaları (ort.= 104.47, ss = 15.10) hazırlık ve 9. sınıf öğrencilerinin toplam mükemmeliyetçilik puan ortalamalarına (ort.= 100.68, ss = 17.97) göre daha yüksektir. Başka bir deyişle 10. ve 11. sınıf öğrencileri hazırlık ve 9. sınıf öğrencilerine göre daha yüksek düzeyde mükemmeliyetçilik puanı elde etmişlerdir.

Grup 1 ve Grup 2 arasında mükemmeliyetçilik alt boyutlarından “*anne baba eleştirileri*” puan ortalamaları açısından da anlamlı düzeyde farklılıklar bulunmaktadır. Buna göre Grup 2’in “*anne baba eleştirileri*” puanı ortalamaları (ort.= 7.46, ss = 2.78), Grup 1’in anne baba eleştirileri puanı ortalamalarına (ort.= 6.59, ss = 2.76) göre anlamlı düzeyde yüksektir. Başka bir deyişle 10. ve 11. sınıf öğrencileri hazırlık ve 9. sınıf öğrencilerine göre daha yüksek düzeyde “*anne baba eleştirileri*” algılamaktadır.

Hazırlık ve 9. sınıf öğrencilerinden oluşan Grup 1 ile 10. ve 11. sınıf öğrencilerinden oluşan Grup 2 arasında yalnızca “Problem Çözme Envanteri”nden elde edilen toplam puana işaret eden problem çözme becerisine yönelik yetersizlik algıları açısından anlamlı düzeyde farklılık bulunmaktadır. Buna göre; hazırlık ve 9. sınıf öğrencilerinin problem çözme becerisine yönelik yetersizlik algılarının toplam puan ortalamaları (ort.= 94.23, ss = 19.27), 10. ve 11. sınıf öğrencilerinin toplam puan ortalamalarına (ort.= 90.12, ss = 16.66) göre anlamlı düzeyde daha yüksektir. Grup 1’in “*yaklaşma-kaçınma*” puanı ortalamaları (ort.= 48.89, ss = 11.30), Grup 2’nin “*yaklaşma-kaçınma*” puanı ortalamalarına (ort.= 46.64, ss = 9.91) göre anlamlı düzeyde yüksektir.

Mükemmeliyetçilik Ölçeği, Problem Çözme Envanteri ile Güçler ve Güçlükler Anketi’nden alınan puanların cinsiyet, sınıf ve okul değişkenleri açısından nasıl farklılaştığını anlamak için yapılan MANOVA sonucunda kişisel standartlar, üzen, hatalara aşırı ilgi, davranışlardan şüphe duyma, problem çözme güveni, yaklaşma-kaçınma, kişisel kontrol,

duygusal sorunlar, davranışsal sorunlar, dikkat eksikliği ve aşırı hareketlilik, sosyal davranışlar ve akran sorunları alt ölçekleri üzerinde sınıf düzeylerinin temel etkisi bulunmamıştır.

Okul değişkeni açısından baktığımızda Kişisel Standartlar [$F_{(1,426)}= 13.91$, $p < .01$, $Eta^2= .03$], Düzen [$F_{(1,426)}= 9.47$, $p < .01$, $Eta^2= .02$], Anne Baba Beklentileri [$F_{(1,426)}= 12.23$, $p < .01$, $Eta^2= .03$], Hatalara Aşırı İlgili [$F_{(1,426)}= 7.26$, $p < .05$, $Eta^2= .02$], Toplam Mükemmeliyetçilik [$F_{(1,426)}= 19.55$, $p < .01$, $Eta^2= .04$] ve Davranışsal Sorunları [$F_{(1,426)}= 13.70$, $p < .01$, $Eta^2= .03$] alt ölçeklerinde sınıf düzeylerinin temel etkilerinin bulunduğu görülmektedir. Vakıf lisesi öğrencileri ve fen lisesi öğrencilerinin bu alt ölçeklerden almış oldukları puan ortalamaları ve standart sapmalar Tablo III. 4'de verilmektedir.

Tablo III.4 Ölçeklerden Alınan Puanların Okul Değişkeni Açısından Karşılaştırılması

	Vakıf lisesi		Fen lisesi		F
	ort.	ss	Ort.	ss	
FÇBM					
<i>Kişisel standartlar</i>	22.63	5.21	24.34	4.64	13.91**
<i>Düzen</i>	22.78	5.13	24.32	4.78	9.47**
<i>Anne baba beklentileri</i>	14.06	5.00	15.67	4.13	12.23**
<i>Anne baba eleştirileri</i>	7.26	2.94	6.94	2.67	1.05**
<i>Hatalara aşırı ilgi</i>	21.65	7.19	23.38	6.61	7.26*
<i>Davranışlardan şüphe duyma</i>	10.85	3.02	11.44	2.97	3.90
<i>Toplam puan 1</i>	99.22	17.39	106.09	14.92	19.55**
PÇE					
<i>Problem çözme güveni</i>	28.25	7.79	28.23	7.45	0.09
<i>Yaklaşma-kaçınma</i>	47.76	11.30	47.46	9.92	0.00
<i>Kişisel kontrol</i>	16.20	3.20	15.87	3.27	0.46
<i>Toplam puan 2</i>	92.20	18.86	97.57	17.12	0.00
GGA					
<i>Duygusal sorunlar</i>	2.54	2.16	2.79	2.28	1.32
<i>Davranışsal sorunlar</i>	2.95	1.47	2.41	1.34	13.70**
<i>Dikkat eksikliği ve aşırı hareketlilik</i>	10.85	3.02	11.44	2.97	3.90
<i>Akran sorunları</i>	2.57	2.05	8.23	1.74	3.01
<i>Sosyal davranışlar</i>	7.82	1.54	7.68	2.08	3.02
<i>Toplam puan 3</i>	12.09	5.22	11.43	4.76	1.46

* $p < .05$, ** $p < .01$

Tablo III. 4’de görüldüğü Mükemmeliyetçilik Ölçeği, Problem Çözme Envanteri ile Güçler ve Güçlükler Anketi’nden alınan puanların cinsiyet, sınıf ve okul değişkenleri açısından nasıl farklılaştığını anlamak için yapılan MANOVA sonucunda davranışlardan şüphe duyma, problem çözme güveni, yaklaşma-Kaçınma, kişisel kontrol, duygusal sorunlar, dikkat eksikliği ve aşırı hareketlilik, sosyal davranışlar, akran sorunları alt ölçekleri ile toplam güçlük ve toplam problem çözme puanı üzerinde okul değişkeninin temel etkisi bulunmamıştır. Vakıf lisesi ile fen lisesi öğrencileri arasında yalnızca mükemmeliyetçi tutumlar ve davranışsal sorunlar açısından bir farklılık olduğu gözlenmiş ancak bu durumun araştırmanın temel amacı ve araştırma sorularını bozucu etkisi olduğu düşünülmemiştir.

III.5 TOPLAM GÜÇLÜK PUANINI YORDAMAYA İLİŞKİN DEĞİŞKENLER

Güçler ve Güçlükler Anketi’nden alınan toplam puanı hangi değişkenlerin yordadığını belirlemek amacıyla regresyon analizi uygulanmıştır.

Yapılan Aşamalı Hiyerarşik Regresyon Analizi kapsamında denkleme ilk aşamada cinsiyet; ikinci aşamada mükemmeliyetçiliğin uyumsuz alt ölçeklerinden oluşan grup (davranışlardan şüphe duyma, hatalara aşırı ilgi, anne baba beklentileri, anne baba eleştirileri), üçüncü aşamada mükemmeliyetçiliğin uyumlu alt ölçeklerinden oluşan grup (düzen, kişisel standartlar) ve dördüncü aşamada PÇE toplam puanı alınmıştır.

Tablo III. 5 Toplam Güçlük Puanını Yordayan Değişkenler

Değişken	R	R2	Beta	t	F
1- Yordayıcı değişken					
Cinsiyet	.10	.01	-.10	-2.01*	4.03*
2- Yordayıcı değişkenler					
Cinsiyet		.23	-.12	-2.92	64.95**
Uyumsuz mükemmeliyetçilik			.48	11.17**	
3- Yordayıcı değişkenler					
Cinsiyet	.56	.31	-.14	-3.54	64.31**
Uyumsuz mükemmeliyetçilik			.53	12.88	
Uyumlu mükemmeliyetçilik			-.29	-6.97**	
4- Yordayıcı değişkenler					
Cinsiyet	.58	.34	-.14	-3.44	54.67**
Uyumsuz mükemmeliyetçilik			.47	11.18	
Uyumlu mükemmeliyetçilik			-.19	-4.02	
Toplam problem çözme			.20	4.24**	

* p< .05 , ** p< .01

Regresyon analizine ilk aşamada cinsiyet değişkeni girilmiş, cinsiyet değişkeninin toplam güçlüğü anlamlı düzeyde yordadığı görülmüştür ($t = -2.01$, $p < .05$). Cinsiyet değişkeni varyansın %1'ini açıklamaktadır. İkinci aşamada mükemmeliyetçiliğin uyumsuz alt ölçeklerinden oluşan grup analize girilmiş, uyumsuz mükemmeliyetçiliğin varyansa katkısının istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür ($t = 11.17$, $p < .01$). Cinsiyet değişkeniyle birlikte denkleme ikinci aşamada alınan uyumsuz mükemmeliyetçilik varyansa %22'lik bir katkıda bulunarak toplam varyansın %23'ünü açıklamaktadır. Üçüncü aşamada mükemmeliyetçiliğin uyumlu alt ölçeklerinden oluşan grup analize girilmiş, uyumlu

mükemmeliyetçiliğin varyansa katkısının istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür ($t = -6.97, p < .01$). Mükemmeliyetçilik denkleme üçüncü aşamada alınmış olup kendinden önceki değişkenlerle birlikte toplam varyansın %31'ini açıklamaktadır. Son olarak toplam problem çözme değişkeni analize dördüncü aşamada girilmiş, varyansa katkısının istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmüştür ($t = 4.24, p < .01$). Problem çözme ise varyansa %3'lük bir katkıda bulunarak kendinden önceki değişkenlerle birlikte toplam varyansın %34'ünü açıklamaktadır.

BÖLÜM IV

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmanın temel amacı, üstün yetenekli ergenlerde görülen mükemmeliyetçi tutumlar ve problem çözme becerilerinin psikolojik iyilik hali ile ilişkisini incelemektir. Bu bölümde, araştırmanın amacı doğrultusunda söz konusu araştırma sorularına yanıt bulmak için yapılan analizlerden elde edilen bulgular, ilgili yazın ile karşılaştırılarak tartışılmış ve konuyla ilgilenen araştırmacılar için bazı önerilere yer verilmiştir.

IV.1 TARTIŞMA

MEB Özel Eğitim Konseyi Üstün Yetenekli Çocuklar ve Eğitimleri Komisyonu Raporu'na göre (1991) “üstün yetenekliler, genel ve/veya özel yetenekleri açısından yaşıtlarına göre yüksek düzeyde performans gösterdiği, konunun uzmanları tarafından belirlenmiş kişilerdir”. Üstün yetenekli ergenlerin kendilerine özgü bilişsel, duygusal, ve sosyal özelliklere sahip oldukları yazında belirtilmektedir (Ataman, 2004; Çağlar, 2004; Hallahan ve Kauffman, 2005; Kline ve Short, 1991; Metin, 1999; Roeper, 1982; Strip, 2000).

Bu özelliklerden biri olan mükemmeliyetçilik ile psikolojik iyilik hali arasındaki ilişki pek çok araştırmanın konusu olmuştur. Bazı araştırmacılar üstün yetenekli ergenlerde gözlenen mükemmeliyetçilik ile olumlu ruhsal durum arasındaki ilişkiye odaklanırken (LoCicero ve Ashby, 2000; Parker, 1995; Parker ve Portesova, 2001), hem üstün yetenekli hem de normal ergenlerde görülen bazı mükemmeliyetçi tutumlar ile ruhsal durumun olumsuz boyutlarının ilişkili olduğu sonucunu ortaya koyan araştırmalar da bulunmaktadır (Arslan, 2011; Bencik, 2006; Butt, 2010; Christopher ve Shewmaker, 2010; Dixon, Lapsley ve Hanchon, 2004; Erözkan, 2009; Hamarta, 2009; Hewitt ve Dyck, 1986; Hewitt ve ark., 2002; Kline ve Short, 1991; Ommundsen, Roberts, Lemyre ve Miller, 2005; Robert ve Lovett, 1994; Schuler, 2010). Bu durum mükemmeliyetçiliğin hem olumlu hem de olumsuz boyutlarının dikkate alınması gerektiğini akla getirmektedir.

Mükemmeliyetçiliğin yanı sıra yazında üstün yetenekli ergenlerde gözlenen problem çözme becerilerine yönelik yetersizlik algıları ve problem çözme stratejileri ile ruhsal durum arasındaki ilişkiye odaklanıldığı da görülmüştür. Hem üstün yetenekli hem de normal ergenlerle yapılan çalışmalar, kullanılan başa çıkma stratejileri ile ruhsal durumun ilişkili olduğunu göstermektedir (Aydın, 2010; Basut, 2004; Bijttebier ve Vertommen, 1998; Eskin, Ertekin, Harlak ve Dereboy, 2008; Fidan, Ceyhun ve Kırpınar, 2009; Frydenberg, Care,

Freeman ve Chan, 2009; Hamarta, 2009; Heppner ve Anderson, 1985; Heppner, Kampa ve Brunning, 1987; Murberg ve Bru, 2005; Pakaslahti, Karjalainen ve Keltikangas-Jarvinen, 2002; Oğul, 2000; Öngen, 2006; Seiffge-Krenke, Aunola ve Nurmi, 2009; Serin-Bulut, Özbulak ve Serin, 2012; Stoeber ve Janssen, 2011; Suldo, Shaunessy ve Hardesty, 2008; Sun, Tao, Hao ve Wan, 2010).

Bu bölüm, yukarıda kısaca özetlenen araştırma sonuçlarının söz konusu tez çalışmasının sonuçları ile karşılaştırılıp tartışıldığı 4 alt başlıktan oluşmaktadır. Birinci alt başlık altında ergenlerde görülen mükemmeliyetçilik, problem çözme becerileri ve psikolojik iyilik halinin cinsiyet, sınıf grupları ve okula göre farklılaşıp farklılaşmadığına dair analiz bulguları tartışılmıştır. İkinci alt başlık altında mükemmeliyetçilik düzeyi ile psikolojik iyilik hali arasındaki korelasyonlara ilişkin bulgular, üçüncü alt başlık altında problem çözme becerileri ile psikolojik iyilik hali arasındaki korelasyonlara ilişkin bulgular, dördüncü alt başlık altında ise problem çözme becerileri toplam puanı ile mükemmeliyetçilik alt boyutları arasındaki korelasyonlara ilişkin bulgular tartışılmıştır.

IV.1.1 Üstün Yetenekli Çocuk ve Ergenlerde Gözlenen Mükemmeliyetçilik ile Güçler ve Güçlükler Anketi'nden Elde Edilen Psikolojik İyilik Hali Arasındaki Korelasyonlara İlişkin Bulguların Tartışılması

Yazınla uyumlu bir bulgu olarak söz konusu çalışmada üstün yetenekli çocuk ve ergenlerde gözlenen mükemmeliyetçi tutumlar arttıkça duygusal sorunların da arttığı görülmüştür. Yapılan çok sayıda araştırma, mükemmeliyetçilik arttıkça duygusal sorunların da arttığı bulgusunu desteklemektedir (Butt, 2010; Hewitt ve Dyck, 1986; Schuler, 2000). Butt (2010) ergenlerde toplam mükemmeliyetçilik puanının psikolojik stres ile pozitif yönde anlamlı ilişkiler içinde olduğunu ortaya koymuştur. Benzer şekilde Hewitt ve Dyck (1986) gelecekteki depresyonu yordamada önceki depresyon öyküsü ve mevcut mükemmeliyetçi

tutumların etkili olduğunu öne sürmüştür. Schuler'e (2000) göre ise nörotik düzeyde mükemmeliyetçi olan ergenler, yüksek standartlara sahip olup sürekli bir kaygı durumu içinde yaşamaktadırlar. Genel olarak değerlendirildiğinde; yüksek hedefler belirleme, hedefe ulaşıldığında doyum sağlamama, hataya katlanamama, bir alandaki başarısızlığı diğer alanlara da genelleme, anne-baba eleştirisi ve beklentilerini yoğun olarak hissetme gibi mükemmeliyetçilik özelliklerinin ergenleri duygusal sorunlar açısından risk altına soktuğu düşünülebilir.

Söz konusu araştırmanın bir diğer bulgusu ise üstün yetenekli ergenlerde toplam mükemmeliyetçi tutumlar arttıkça akran sorunlarının da arttığıdır. Yazın tarandığında konu ile ilgili çalışmaların mükemmeliyetçiliğin boyutlarına odaklandığı görülmekte olup bu çalışmalar bir sonraki bölümde ayrıntılı olarak tartışılmaktadır. Schuler (2000) nörotik düzeydeki mükemmeliyetçiliğin kişilerarası ilişkileri tehdit etmesini, bu kişilerin anne ve babalarının eleştirilerine ve beklentilerine karşı duyarlı olmaları ile açıklamaktadır. Yüksek beklentilere karşın hata yapmaya karşı katlanabilirliğin düşük olması ergenlerin sosyal ortamlarda kendilerini baskı altında hissetmelerini, yaşlıları ile olan ilişkilerinde bazı zorluklar ile karşı karşıya kalmalarını ve sosyal çevreden geri çekilmelerini beraberinde getirdiğini düşündürebilir.

Araştırma sonuçları, üstün yetenekli ergenlerde toplam mükemmeliyetçi tutumların artması ile birlikte "*dikkat eksikliği ve aşırı hareketliliğin*" de arttığını göstermektedir. Gerçekçilikten uzak bir şekilde yüksek hedefler belirleme, hedeflere ulaşma sürecinde karşılaşılan hatalarla aşırı derecede meşgul olma, hataları felaketleştirme, bir işte takıntılı bir şekilde çok vakit harcama, hata yapmama beklentisine sahip olma, kendisini diğerleri ile kıyaslama gibi mükemmeliyetçi tutumlar; ergenlerde dikkatin kolayca dağılması ve huzursuzluk içinde hareketli olma halini beraberinde getiriyor olabilir. Yazın tarandığında konuya ilişkin çalışmaların Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu tanısına sahip olan

çocuk ve ergenlere odaklandığı görülmektedir. Hua, Shore ve Makarova (2012), üstün yeteneklilik durumu ve DEHB tanı grubunun, bir grubun birbirleri ile etkileşim içinde bulunan iki ayrı bileşeni olduklarını öne sürmektedir. Konuyla ilgili olarak Solanto (2011) DEHB tanısı almış olan üstün yetenekli çocukların mükemmeliyetçiliğe ve gerçekçi olmayan beklentilere sahip olduklarını ortaya koymuştur.

Yazın tarandığında toplam mükemmeliyetçiliğin depresyon (Nepon, Flett, Hewitt ve Molnar, 2011), obsesif kompulsif bozukluk (Bastiani, Rao, Weltzin ve Kaye, 1995; Sassaroli ve ark., 2008), panik bozukluk (Frost ve Steketee, 1997) ve yeme bozuklukları (Boone, Soenens, Braet ve Goossens, 2010) gibi pek çok psikopatoloji ile ilişkili olabileceği üzerinde durulduğu görülmektedir. Söz konusu tez çalışmasında da mükemmeliyetçiliğin tüm olumsuz boyutlarının psikolojik sağlığı tehdit eden sorunlarla ilişkili bulunduğu, toplam mükemmeliyetçilik arttıkça toplam güçlüğü de arttığı görülmüştür.

Mükemmeliyetçilik ile davranışsal sorunlar arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığı yönündeki bulgu, araştırmanın dikkat çeken bir diğer sonucudur. Bununla birlikte analiz sonuçlarına göre toplam mükemmeliyetçilik düzeyinin “*sosyal davranışlar*” düzeyi üzerinde de anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır. Bu bulgular, mükemmeliyetçiliğin duygusal sorunlar, akran sorunları ve dikkat eksikliği aşırı hareketlilik ile olan ilişkisinin davranışsal sorunlar ve sosyal davranışlar için söz konusu olmadığını göstermektedir. Mükemmeliyetçilik ile davranışsal sorunlar arasındaki ilişkiyi çalışmamızdaki boyutlar yönünden ele alan ve ulaşılabilen araştırmaların sayısı kısıtlıdır. Söz konusu araştırma bulgusuyla uyumlu olarak Arslan (2011) mükemmeliyetçilik düzeyinin olumlu sosyal davranışsal sorunlar ile ilişkili olmadığını ortaya koymuştur.

Yazınla uyumlu olarak araştırma sonuçları, mükemmeliyetçiliğin uyum sağlayıcı nitelikte olmayan alt boyutlarından “*hatalara karşı aşırı ilgi*” ve “*davranışlardan şüphe*”

duyma” düzeyi arttıkça duygusal sorunların düzeyinin de arttığını göstermektedir. Bu konunun ele alındığı pek çok çalışmada “*hatalara aşırı ilgi*”, “*davranışlardan şüphe duyma*”, “*anne baba eleştirileri*” ya da “*anne baba beklentileri*”nin ergenlerde gözlenen depresyon, kaygı, somatik yakınmalar, obsesif kompulsif eğilimler gibi bir takım sorunları beraberinde getirdiği ortaya koyulmuştur (Butt, 2010; Dixon, Lapsley ve Hanchon, 2004; Erözkan, 2009; Hamarta, 2009). İlköğretim 8. sınıf öğrencileri ile yapılan bir çalışmaya göre “*hatalara aşırı ilgi*” ve “*davranışlardan şüphe duyma*” ile depresyon arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler bulunmuştur (Erözkan, 2009). Mükemmeliyetçiliğin ergenlerin ruh sağlığı üzerindeki etkisine odaklanan diğer bir çalışmada Butt (2010) “*hatalara aşırı ilgi*” ve “*davranışlardan şüphe duyma*” alt boyutlarından yüksek puanlar alan üniversite öğrencilerinin depresyon, kaygı ve psikolojik stres ölçümlerinden de yüksek puanlar aldıklarını ortaya koymuştur. Benzer şekilde Dixon, Lapsley ve Hanchon (2004) mükemmeliyetçiliğin olumlu boyutlarından düşük, olumsuz boyutlarından ise yüksek puan elde eden üstün yetenekli ergenlerin somatik yakınmalar ve obsesif kompulsif eğilimlere sahip olduklarını göstermiştir. Hamarta (2009) ise “*hatalara aşırı ilgi*”, “*davranışlardan şüphe duyma*” ve “*anne baba beklentileri*”nin sosyal kaygının boyutlarından olan “*olumsuz değerlendirilme korkusu*” ile “*yeni durumlarda sosyal kaçınma ve huzursuzluk duyma*” ile pozitif yönde ilişkili olduğunu ortaya koymuştur.

Her zaman başarılı olma beklentisine sahip olma, yapılan hatalar karşısında olumsuz tepkiler verme ve bu hataları başarısızlık olarak algılama ya da ortaya koyulan performansın yeterli olmadığına dair şüphe duyma ve işi gerçekleştirme sürecindeki zaman kaybı sebebiyle beklenen performansı gösterememe; sık kaygılanma ve korkuya kapılma, sürekli bir mutsuzluk ve gerginlik hali, somatik belirtiler gösterme gibi durumları beraberinde getirerek üstün yetenekli ergenlerin duygusal iyilik halini tehdit ediyor olabilir. Bu bağlamda mükemmeliyetçiliğin uyum sağlayıcı nitelikte olmayan alt boyutlarından “*hatalara aşırı ilgi*”

ve “*davranışlardan şüphe duyma*”nın üstün yetenekli ergenlerin psikolojik uyumu üzerinde risk oluşturabileceği düşünülebilir.

Söz konusu araştırmanın sonuçlarına göre “*hatalara aşırı ilgi*” düzeyi arttıkça akran sorunları da artmaktadır. Bu bağlamda yapılan bir çalışmada yaşları 9 ile 11 arasında değişen erkek çocuklarda arkadaşlık kurabilme becerisi ve arkadaşlar arasında popüler olma durumundaki yetersizliği ifade eden “*düşük popülerite*” düzeyini en iyi yordayan değişken olarak “*hatalara aşırı duyarlı olma*” boyutu ön plana çıkmıştır (Rice, Kubal ve Preusser, 2004). Hatalara aşırı duyarlı olan ergenler başarısız olunan durumlarda başarısız bir kişi olduğu algısına sahip olma, başarısızlığı tüm durumlara genelleme, hatalara katlanamama gibi özelliklere sahip olabilirler. Bu özellikler ergenleri sosyal ortamlarda kendilerini diğerleri ile kıyaslama, başarısızlığa yönelik ipuçlarına odaklanma, hata yapmaları durumunda yaşlıları tarafından olumsuz etiketlenmelerine inanma ve nihayetinde sosyal ortamlardan kaçınıp yalnız olmayı tercih etme gibi olumsuz sosyal durumlar ile karşı karşıya getirebilir. Ayrıca bu ergenlerin farklı açılardan düşünmeyip tek bir soruna odaklanmaları, arkadaşları ile ilişkilerinde de olumlu yanları görmezden gelmelerini ve gereksiz ayrıntıların üzerinde durarak temel sorunu ihmal etmelerini tetikleyebilir.

Araştırma bulguları “*davranışlardan şüphe duyma*” düzeyi arttıkça akran sorunlarının da arttığına işaret etmektedir. Daha önce belirtildiği gibi davranışlarından şüphe duyan ergenler, yaptıkları işlerden doyum sağlamayıp aynı işi yineleme eğilimi gösterebilirler. Sosyal ortamlarda gerçekleştirilen bir iş söz konusu olduğunda ise bu durum, ergenleri performans açısından yaşlılarının gerisinde kalmaları durumu ile karşı karşıya getirebilir. Ayrıca arkadaşlık ilişkilerinde karşılaştıkları sorunlar karşısında tek bir durum üzerine aşırı odaklanmaları, etkili çözüm seçenekleri oluşturamamalarını ve sosyal ortamlarda sorunlarla karşılaşmalarını yaşamalarını beraberinde getirdiğini düşündürebilir.

Lee ve arkadaşları (2011) mükemmeliyetçi tutumlara sahip olan kişilerde görevi uzun sürede tamamlama, yapılan işi kontrol etme ve güvenlik davranışları sergileme gibi durumların normallere göre daha sık yaşandığı ortaya koyulmuştur (Lee ve ark., 2011). Bu gibi eğilimler sebebiyle mükemmeliyetçi kişilerin görevi tamamlayamamaları ya da geç tamamlamaları; dikkat eksikliği ve aşırı hareketliliğin özellikleri olan sık öfkelenme ve kontrolü kaybetme, yapılan işe dikkatini verememe gibi durumlarla ilişkili olabilir. Söz konusu tez çalışmasının sonuçları da “*davranışlardan şüphe duyma*” ve “*hatalara aşırı ilgi gösterme*” düzeyinin artması ile birlikte “*dikkat eksikliği ve aşırı hareketlilik*” düzeyinin de arttığına işaret etmektedir.

Görüldüğü gibi ilgili yazın mükemmeliyetçilik ile olumsuz ruhsal durumu arasındaki ilişkide mükemmeliyetçiliğin “*davranışlardan şüphe duyma*” ya da “*hatalara aşırı ilgi*” boyutlarının ön plana çıktığına işaret etmektedir (Butt, 2010; Erözkan, 2009; Hamarta, 2009; Rice, Kubal ve Preusser, 2004; Sassaroli ve ark., 2008). Yazınla uyumlu olarak söz konusu tez çalışması söz edilen iki boyutun toplam güçlük düzeyi ile pozitif yönde ilişkili olduğunu göstermektedir.

Araştırmada öne çıkan bir diğer bulgu ise “*anne baba eleştirileri*” düzeyi arttıkça duygusal ve davranışsal sorunların da arttığıdır. Bu bulguyu destekler şekilde Butt (2010) anne baba eleştirileri düzeyinin artması ile birlikte psikolojik iyilik halinin boyutlarından otonomi ve kendilik kabulünün azaldığını, psikolojik stres düzeyinin ise arttığını ortaya koymuştur. Erözkan (2009) da “*anne baba eleştirileri*” boyutundan yüksek puanlar alan ergenlerin depresyon puanlarının da yüksek olduğunu bildirmiştir. Söz konusu araştırmanın “*anne baba eleştirileri*” ile duygusal ve davranışsal sorunlar arasındaki pozitif yönlü ilişkiye işaret eden bulgusu, yazında “*soysal odaklı mükemmeliyetçilik*” kavramını ele alan çalışmalarla da desteklenmektedir (Christopher ve Shewmaker, 2010; Flett ve ark., 2011; Hewitt ve Flett, 1991; Hewitt ve ark., 2002). Hewitt ve Flett’e göre (1991) sosyal odaklı

mükemmeliyetçiliğe sahip olan bireyler, kendileri için önemli olan değerleri tarafından dayatılan gerçekçi olmayan standartlara sahiptirler. Birey tarafından kontrol edilemez olarak algılanan bu standartların olumlu ruhsal durumu tehdit eden pek çok sorunu beraberinde getirdiğini ortaya koyan ve çalışmamızın bulguları ile uyumlu sonuçları olan çalışmalardan birinde, Hewitt ve arkadaşları. (2002) sosyal odaklı mükemmeliyetçiliğin depresyon, kaygı, sosyal stres, öfkeyi bastırma ve dışarı yöneltilen öfke ile ilişkili olduğunu bulmuştur. Ayrıca örneklemi fiziksel ve duygusal olarak kötü muameleye maruz kalmış olan ergenlerden oluşan çalışmalarında Flett ve arkadaşları (2011), sosyal odaklı mükemmeliyetçiliğin depresyon ile pozitif yönde ilişkili olduğu sonucunu ortaya koymuştur. Benzer şekilde Christopher ve Shewmaker (2010) dış beklentilere bağlı olarak mükemmeliyetçi tutumlara sahip olan 7-14 yaş aralığındaki üstün yetenekli çocukların enerji kaybı, uyku/iştah sorunları, izolasyon sorunları ve güç memnun olma gibi depresif belirtiler gösterdiklerini öne sürmüştür. Hoff ve Muehlenkamp (2009) ise yüksek anne baba beklentilerine sahip olan üniversite öğrencilerinin kendine zarar verme davranışlarının sık olduğunu bulmuştur.

Tüm bu bulgular ile birlikte Hewitt ve Flett (1991) sosyal odaklı mükemmeliyetçiliğin doğurduğu olumsuz sonuçları “öğrenilmiş çaresizlik” ile açıklamakta, gösterilen performans ile diğerlerinin gerçekçilikten uzak beklentileri arasında algılanan tutarsızlığa vurgu yapmaktadır. Diğerlerinin beklentileri karşılama sürecindeki motivasyonun dışsal kaynaklı olması ve bu süreçte yaşanan hayal kırıklığı, kişileri hem kendilerine hem de dışa yönelen davranış sorunları ile karşı karşıya bırakabilir. Ulaşılması hedeflenen amacın diğerlerinin kontrolünde olduğu hissi ile birlikte ergenler üzerlerinde hissettikleri baskıyı duygusal sorunlar ile kendilerine, davranışsal sorunlar ile ise diğerlerine yöneltiyor olabilir. Tüm bunlar söz konusu tez çalışmamızda da olumsuz etkileri ortaya koyulan yüksek anne baba beklentileri algısının diğerlerinin istekleri doğrultusunda hareket etme, kavga ederek diğerlerine istediklerini yaptırabilme, yalan söylemekle suçlanma, sık sık kaygılanma ve

sürekli gerginlik hissi, somatik belirtiler gösterme gibi ruh sağlığını tehdit eden durumları beraberinde getirdiğini düşündürmektedir.

Yazınla uyumlu olarak “*anne baba eleştirileri*” düzeyi arttıkça akran sorunlarının da arttığı bulunmuştur. Bu bulguyu destekler şekilde, üniversite öğrencileri ile yaptıkları çalışmada Flett, Hewitt, Garshowitz ve Martin (1997) sosyal odaklı mükemmeliyetçi tutumlara sahip olan ergenlerin olumsuz sosyal davranışlar sergilediklerini ortaya koymuştur. Kendilik odaklı mükemmeliyetçiliğin uyum sağlayıcı nitelikteki sosyal özelliklerle ilişkili olduğunu öne süren Hill, Zrull ve Turlington (1997) ise sosyal odaklı mükemmeliyetçi eğilimlerin kişilerarası stres ve uyumsuzluk ile ilişkili olduğunu göstermiştir. Anne baba eleştirileri algısı yüksek olan ergenler, eleştirilme konusunda duyarlılık gösterebilir ve yaşlıları tarafından da eleştirilecekleri yönünde hatalı bir bilgiye sahip olabilirler. Sosyal ortamlarda eleştirilme kaygıları yoğun olan ergenlerin arkadaşlıklar kurma ve diğerleri ile birlikte iyi vakit geçirebilme gibi kişilerarası becerileri gerektiren durumlarda güçlüklerle karşılaşmaları beklenebilir.

Yazın tarandığında DEHB söz konusu olduğunda özellikle disiplin kurallarına ilişkin anne baba tutumlarının önemli olduğunu ortaya koyan çalışmalara rastlanmaktadır (Ertuğrul ve Toros, 2010; Mano ve Uno, 2007; Önal, Ögel ve Eke, 2011; Shur ve Gau, 2007). DEHB tanısı olan ergenlerle yaptıkları çalışmada Ertuğrul ve Toros (2011) hiperaktif alt tipinde bulunan çocukların, anne ve babalarının otoriter oldukları yönündeki algılarının yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Başka bir çalışmada DEHB tanılı çocukların anne ve babalarının normallere göre daha yüksek düzeyde azarlama, sert tutumlar içine girme, müdahalede bulunma ve çocukla çatışmaya girme gibi olumsuz anne baba özelliklerine sahip oldukları görülmüştür (Mano ve Uno, 2007). Shur ve Gau (2007) DEHB tanılı çocukların annelerinin çocukları üzerinde aşırı korumacı ve kontrolcü özelliklere sahip olduklarını göstermiştir. Klinik örneklem üzerinde çalışılmamış olmakla birlikte yazınla uyumlu olarak söz konusu tez

çalışmasında da algılanan “*anne baba beklentileri*” ve “*anne baba eleştirileri*” düzeyleri arttıkça dikkat eksikliği ve aşırı hareketlilik düzeyinin de arttığı bulunmuştur.

Algılanan anne babalık tutumlarının ruhsal durumla ilişkisi pek çok araştırmannın konusu olmuştur (Milevsky, Schlechter, Netter ve Keehn, 2006; Shek, 1999; Stoeber ve Rambow, 2007; Yates, Tracy ve Luthar, 2008). Örneğin ergenlerle yapılan boylamsal bir çalışmada anne ve babalarının olumsuz özelliklerinin olduğunu bildiren ergenlerin aksine anne ve babalarına olumlu özellikler yükleyen ergenlerin olumlu ruh sağlığına sahip oldukları görülmüştür (Shek, 1999). Milevsky ve arkadaşları (2006) yetkili (authoritative) anne baba tutumlarının yüksek yaşam doyumu ve düşük depresyon düzeyi ile ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Bu bağlamda ergenlerle yapılan bir çalışmada mükemmeliyetçi olmaları yönünde anne ve babalarından baskı algılayan ergenlerin sık somatik yakınmalarda buldukları görülmüştür (Stoeber ve Rambow, 2007). Yates, Tracy ve Luthar (2008) ise algılanan anne baba eleştirilerinin ergenlerde gözlenen kendine zarar verme davranışları ile ilişkili olduğunu öne sürmüştür. Yazınla benzer şekilde söz konusu tez çalışmasında da anne baba beklentileri ve eleştirilerinin toplam güçlük düzeyi ile ilişkili olduğu ortaya koyulmuştur.

Araştırma sonuçları mükemmeliyetçilik alt boyutlarından “*anne baba beklentileri*”, “*davranışlardan şüphe duyma*” ve “*hatalara aşırı ilgi gösterme*” düzeyinin davranışsal sorunlar üzerinde anlamlı bir etkisinin bulunmadığına işaret etmektedir. Benzer şekilde Butt (2010) hatalara aşırı ilgi arttıkça psikolojik sağlığın azalmakta olduğunu ancak ilişkinin anlamsız düzeyde olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca söz konusu tez çalışmasında akran sorunları üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmayan tek mükemmeliyetçilik boyutunun “*anne ve baba beklentileri*” düzeyi olduğu görülmüştür. Bu bulguyu destekler şekilde Butt (2010), anne baba beklentilerinin otonomi, kendilik kabulü, diğerleri ile ilişkiler ve kişisel büyüme ile anlamsız düzeyde ilişki içinde bulunduğuna değinmektedir.

Pek çok araştırma mükemmeliyetçiliğin uyum sağlayıcı boyutlarından “düzen” ve “organizasyon” ile olumlu ruhsal durumun ilişkili olduğunu öne sürmektedir (Butt, 2010; Dixon, Lapsley ve Hanchon, 2004; Schuler, 2000). Söz konusu tez çalışması da “düzen” alt boyutu puanları arttıkça “duygusal sorunlar” ve “davranışsal sorunlar”ın azaldığına işaret etmektedir. Benzer şekilde Butt da (2010) “kişisel standartlar” ve “organizasyon” düzeyi arttıkça psikolojik sağlıklılık düzeyinin de arttığını göstermiştir. Schuler (2000), normal sınırlar içinde mükemmeliyetçi tutumlara sahip olan üstün yetenekli ergenlerin “düzen” ve “organizasyon”u başarılarında önemli bir unsur olarak algıladıklarını öne sürmüştür. Dixon, Lapsley ve Hanchon (2004) ise “düzen” ve “organizasyon” gibi olumlu mükemmeliyetçilik boyutlarından yüksek, buna karşın olumsuz mükemmeliyetçilik boyutlarından düşük puanlar alan üstün yetenekli ergenlerin ruhsal durum, uyum ve başa çıkma becerileri açısından olumlu bir tablo sergilediklerini belirtmiştir. Dixon, Lapsley ve Hanchon (2004) “düzen”in olumlu ruhsal durum ile olan ilişkisini, planlı ve düzenli olmanın akademik başarı ve kişisel uyumu geliştirmesi ile açıklamaktadır. Bu bağlamda üstün yetenekli ergenlerin başarı odaklı olmalarının olumlu ruhsal durum açısından akademik başarının önemini arttırdığı düşünülebilir. Düzenli olmanın akademik başarıya olumlu katkıda bulunması, yüksek düzeyde düzene sahip olan üstün yetenekli ergenleri karşılaşmaları olası duygusal ve davranışsal sorunlardan koruyor olabilir. Bununla birlikte “düzen” arttıkça akran sorunlarının azaldığı yönündeki bulgu, araştırmanın bir diğer sonucudur. Bu bulguyla uyumlu olarak Hill, Zrull ve Turlington (1997) da kendilik odaklı mükemmeliyetçiliğin kişiler arası ilişkilerde kendine güvenli ve uyumlu olma ile ilişkili olduğunu göstermiştir.

Bu bulguların yanı sıra araştırma sonuçları üstün yetenekli ergenlerde “düzen” arttıkça “dikkat eksikliği ve aşırı hareketlilik” düzeyinin azaldığını göstermektedir. APA’nın tanımında görüldüğü gibi DEHB tanısı alan çocukların organizasyon ve düzene yönelik becerileri gelişmemiştir. Sürücü (2003) de DEHB tanısı olan kişilerin işleri düzenlemek ve

sona erdirmek ile ilgili zorluklar yaşadıklarını belirtmektedir. Dikkatin kolayca dağılması, yapılan işleri bitirememesi ve uzun süre hareketsiz duramama gibi durumlar düzen sağlamayı engelleyici özellikler olarak betimlenebilir.

Görüldüğü gibi ilgili yazın mükemmeliyetçilerin “düzen” boyutunun ruhsal durum açısından olumlu bir özellik olduğuna dikkat çekmektedir (Butt, 2010; Dixon, 2004; Schuler, 2000). Yazınla uyumlu olarak söz konusu tez çalışması da ruhsal durumun olumsuz boyutları ile negatif yönde ilişkili bulunan “düzen” arttıkça toplam günlük düzeyinin azaldığına işaret etmektedir.

Diğer yandan araştırma sonuçları, üstün yetenekli ergenlerde kişisel standartlar arttıkça akran sorunlarının da arttığına işaret etmektedir. Hedefleri çok yüksek olan ve başarılarından doyum almayan ergenler, sosyal ilişkilerinde de yaşıtlarına karşı yüksek beklentilere sahip olabilir ve bu ergenlerin beklentilerinin karşılanmaması durumunda ilişkileri bozabilecek adımlar atmaları söz konusu olabilir. Her işte yeterli olmayı hedefleyen bu ergenlerin karşılıklı beklentilere dayalı olan sosyal ilişkilerde yetersizlik hissine kapılmaları, akranları ile sık sık sorunlar yaşamalarına açıklık getirebilir.

Üstün yetenekli ergenlerde “*kişisel standartlar*” arttıkça “*dikkat eksikliği ve aşırı hareketlilik düzeyi*”nin azaldığı yönündeki bulgu da dikkat çekmektedir. Kendileri için yüksek amaçlar belirleyen ve çabalarını odaklaştırmada çok iyi olduklarını düşünen ergenlerin amaçlarını gerçekleştirmek için dikkatlerini yaptıkları işe yoğunlaştırmada sorun yaşamamaları beklenir. Bu durum, kişisel standartları yüksek olan ergenlerin dikkatin kolayca dağılması, yapılan işleri bitirememesi ve uzun süre hareketsiz duramama gibi performansı olumsuz etkileyen durumlarla sık karşılaşmalarını açıklayabilir.

Diğer yandan araştırma sonuçları, uyum sağlayıcı nitelikteki mükemmeliyetçilik boyutlarından “*kişisel standartlar*” düzeyinin duygusal ve davranışsal sorunların düzeyi ile

ilişkili olmadığını göstermektedir. Butt'un (2010) "*kişisel standartlar*" arttıkça otonomi, kendilik kabulü ve diğerleri ile ilişkileri içeren psikolojik sağlıklılık düzeyinin azalmakta olduğu ancak aradaki ilişkinin anlamsız düzeyde bulunduğu yönündeki araştırma sonucu, söz konusu araştırmanın bulgusu ile uyumludur.

IV.1.2 Üstün Yetenekli Ergenlerde Gözlenen Problem Çözme Becerileri ile Güçler ve Güçlükler Anketi'nden Elde Edilen Ruhsal Durum Arasındaki Korelasyonlara İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırma sonuçları, kişinin "problem çözme becerisine yönelik yetersizlik algıları" arttıkça, duygusal sorunların düzeyinin de arttığını göstermektedir. Söz konusu araştırmanın bulgularını destekler şekilde Eskin ve arkadaşları (2008) tarafından yapılan bir çalışma, problem çözme becerilerinin yetersiz olmasının depresyonu yordadığına işaret etmiştir. Problem çözme becerilerinin yetersiz olduğunu düşünen ergenler sorunu tanımlamakta, sorunlar karşısında etkili çözüm yolları bulmakta, planlar yapmakta ve sorunların üstesinden gelmekte zorlanıyor olabilirler. Bu durum ergenleri sorunun çözülemeyecek kadar zor olduğu algısı, gelişigüzel çözüm yollarına başvurma, akla ilk gelen fikir doğrultusunda hareket etme, ani kararlar verme gibi durumlarla karşı karşıya bırakabilir. Bunun sonucunda kendine güvensizlik ve pişmanlık duyguları ile baş etmeye çalışan üstün yetenekli ergenlerin somatik belirtiler gösterme, sık kaygılanma, pek çok korkuya sahip olma, sürekli bir mutsuzluk ve gerginlik hali gibi duygusal sorunlar açısından risk altında olduğu düşünülebilir.

Üstün yetenekli ergenlerin problem çözme becerilerine yönelik yetersizlik algıları arttıkça "*akran sorunları*" düzeyinin de artması araştırmanın dikkat çeken bulgularından biridir. Bu bulguyu destekler şekilde Bijttebier ve Vertommen (1998), ergenler arasındaki zorbalık davranışının problem çözme becerilerindeki yetersizlik ile ilişkili olduğuna değinmiştir. Yetişkin örnekleme yapılan bir çalışmada ise problem çözme becerilerine

yönelik yetersizlik algıları arttıkça sosyal becerilerin azaldığı görülmüştür (Serin-Bulut, Özbulak ve Serin, 2012). Sosyal ortamlarda karşılaştıkları sorunlar karşısında yapıcı çözüm yollarına başvurabilen ergenlerin arkadaşlık ilişkileri kurmakta ve bu ilişkileri sürdürmekte daha az zorluk yaşamaları beklenebilir. Ancak ergenlerin esas sorunu ortaya koyabilmeleri, sorun karşısında duygu ve düşüncelerini arkadaşları ile paylaşabilmeleri, değerlendirme yapip karar verebilmeleri ve kararlarının sonuçların tahmin edebilmeleri problem çözme becerilerinin yeterli olması ile mümkün olabilir. Bu durumda zayıf problem çözme becerileri çözüm yollarının kararlılıkla takip edilebilmesini, soruna yapıcı ve alternatif çözümler bulunabilmesini güçleştirdiği gibi yaşlılar ile yaşanan sorunların artmasını da beraberinde getirebilir.

Araştırmanın bir diğer bulgusuna göre problem çözme becerilerine yönelik yetersizlik algısı arttıkça “*dikkat eksikliği ve aşırı hareketlilik*” düzeyi de artmaktadır. DEHB tanılı ergen erkeklerle yaptıkları çalışmada Hampel, Manhal, Roos ve Desman (2008) bu ergenlerin zayıf kişilerarası başa çıkma becerilerine sahip olduklarını öne sürmüştür. Hampel ve arkadaşları (2008) DEHB tanısı olan erkek ergenlerin “dikkatini başka yöne çevirme”, “olumlu kendilik yapılandırması” ve “sosyal destek arama” gibi uyum sağlayıcı başa çıkma stratejilerinden düşük puanlar aldıklarını ve az sıklıkta problem odaklı başa çıkma stratejileri kullandıklarını göstermiştir. Aynı çalışmada DEHB tanılı grubun “pasif kaçınma”, “boyun eğme/çekilme” tepkileri ve “öfke”yi içeren uyumsuz başa çıkma yollarına sık başvurduğu ortaya koyulmuştur. Araştırmanın bulgusundan yola çıkılarak dikkatini toplama, sorunun çözümüne odaklanma ve sorunun çözümünde alternatif çözüm yolları bulma gibi becerilerde zayıf olan ya da zayıf oldukları algısına sahip olan ergenlerde öfke anında kontrolünü kaybetme, bir soruna yoğunlaşmama, ani kararlar verme ve huzursuzluk gibi durumlara daha sık rastlanması beklenebilir.

Tüm bu bulgular, başa çıkma becerilerine yönelik algıların ruhsal durum ile ilişkili olduğuna işaret etmektedir. Heppner ve Anderson (1985) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada da etkisiz problem çözme becerilerine sahip olduklarını düşünen kişilerin düşük düzeyde psikolojik uyum bildirdikleri görülmüştür. Benzer şekilde Heppner, Kampa ve Brunning (1987) kullandıkları problem çözme becerilerini etkisiz olarak değerlendiren kişilerin yüksek düzeyde stres algıladıklarını ortaya koymuştur. Bu bulgularla uyumlu olarak söz konusu tez çalışmasında da problem çözme becerilerine yönelik yetersizlik algıları arttıkça toplam güçlük düzeyinin de arttığı bulunmuştur.

Araştırmada ele alınan problem çözme stratejilerinin her üç boyutu yazında ele alınan farklı stresle başa çıkma tepkilerinin kullanıldığı araştırmalar ile karşılaştırılarak tartışılmıştır. Söz konusu araştırmanın bulguları, stresle başa çıkmada “sigara ve alkol kullanma”, “öfke”, “stres durumundan kaçınma”, “duygusal gerilimden uzaklaşma”, “sosyal desteğe başvurma”, “duygu odaklı başa çıkma” ya da “aktif olarak başa çıkma”yı içeren tepkilerde bulunma ile ruhsal durum arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmaların sonuçlarıyla (Murberg ve Bru, 2005; Öngen, 2006; Stoeber ve Janssen, 2011; Suldo ve ark., 2008) uyumlu bulunmuştur.

Araştırma sonuçları “*problem çözme güveni*” alt testi puanları arttıkça “*duygusal sorunlar*” düzeyinin de arttığını göstermektedir. Araştırmanın bulgusunu destekler şekilde Aydın (2010) tarafından yaşları 14 ile 17 arasında değişen ergenlerle gerçekleştirilen bir çalışma olumlu kendilik algısı, olumlu beden imajı, kendilik kabulü, kendine güven ve olumlu gelecek beklentilerini içeren “*çevreyle aktif olarak iletişime geçme*” stratejisinin kullanımının azalması ile kaygı ve çevreye yönelik düşmanca tavırların arttığını ortaya koymuştur. Problem çözme yeteneğine güvenen ergenlerin sorunu anlamlandırabilme, sorunlar karşısında etkili çözümler üretebilme, plan yapabilme ve planları yürütebilme gibi konularda kendilerine güvenmeleri beklenir. Bu durum başa çıkabilmeyi gerektiren pek çok stres durumunun var olduğu bir dönemde bulunan ergenlerin karşılaştıkları stres durumlarını etkili bir şekilde

ortadan kaldırmalarına ve sorunla başa çıkabilmeleri sonucunda kendilerine olan güvenin artmasına katkıda bulunuyor olabilir. Ergenlik döneminde karşılaşılan sorunların somatik belirtiler, mutsuzluk ve huzursuzluk hali, sık sık kaygılanma ve korkma gibi duygusal sorunlara neden olabileceği göz önünde bulundurulduğunda problem çözme yeteneklerine güvenen ergenlerin daha az duygusal sıkıntı ile bu sürecin üstesinden gelmeleri beklendik hale gelir.

Araştırma sonuçlarına göre “*problem çözme güveni*” alt testi puanları arttıkça “*dikkat eksikliği aşırı hareketlilik*” düzeyi de artmaktadır. Dikkat eksikliği ve aşırı hareketlilik boyutunun sorunu değerlendirmeden akla gelen ilk çözüm yolunu deneme, sorun çözme sürecinde öfkelenip sık sık kontrolünü kaybetme, soruna odaklanmakta güçlük çekme gibi özellikleri göz önünde bulundurulduğunda karşılaşılan sorunları zor olarak algılayan, plan oluşturamayan, sorunu çözme ve başa çıkma yeteneklerinin olduğu inancına sahip olmayan ergenlerin dikkat eksikliği aşırı hareketlilik düzeyinin yüksek olması beklenebilir.

Yazın tarandığında başa çıkma stratejileri ile akran ilişkileri üzerinde odaklanan araştırmalar da dikkat çekmektedir (Hamarta, 2009; Kochenderfer-Ladd ve Skinner, 2002; Kochenderfer-Ladd, 2004). Söz konusu tez çalışmasının bir sonucuna göre “*problem çözme güveni*” alt testi puanları arttıkça akran sorunları da artmaktadır. Bu bulguyla uyumlu olarak problem çözme sürecinde kendine güvenmemenin olumsuz değerlendirilme, genel ve yeni durumlarda sosyal kaçınma ve huzursuzluk duyma gibi sosyal kaygı boyutları ile pozitif yönde ilişkili olduğunu bulunmuştur (Hamarta, 2009).

Bununla birlikte “*kişisel kontrol*” alt testi puanları arttıkça “*duygusal sorunlar*” düzeyi de artmaktadır. Kişisel kontrol algısı düşük olan ergenler değerlendirme yapmaksızın gelişigüzel çözümler üretebilirler. Ani kararlar verip pişmanlık duyabilirler. Ayrıca gereksiz ayrıntılar üzerinde aşırı odaklanarak ve aşırı duygusal tepkiler vererek esas sorunu görmezden

gelebilirler. Bu durum sonucunda gelişen sorunları etkili bir şekilde çözememe ve sorunu yaşamaya devam etme, ergenleri duygusal belirtiler gösterme açısından risk altına sokabilir. Nitekim araştırma bulgusuyla uyumlu olarak Murberg ve Bru (2005) başa çıkma yolu olarak “öfke”yi içeren tepkileri kullanan ve yaşamlarında yüksek oranda stres algılayan ergenlerin yüksek oranlarda depresif belirtiler gösterdiklerini ortaya koymuştur.

Araştırma sonuçları, “*kişisel kontrol*” alt testi puanları arttıkça “*akran sorunları*” düzeyinin de arttığına işaret etmektedir. Ergenlik döneminin kişiler arası sorunlara başa çıkabilmeyi gerektirdiği göz önünde bulundurulduğunda yaşlılar ile sorun yaşanmaması için ergenlerin sorun çözebilme becerilerinin gelişmiş olması gereklidir. Ancak kişisel kontrol algısı düşük olan ergenler, sosyal ipuçlarına dikkat ederek geniş çaplı değerlendirme sonucunda çözüm yoluna karar verme ve esas sorun durumu üzerinde alternatif bakış açıları geliştirebilme becerisinden yoksun olabilirler. Bu durum, kişisel kontrol algısı düşük olan ergenler arasında akran sorunlarının daha sık yaşanmasını açıklayabilir. Suldo ve arkadaşları (2008) da başa çıkmada “öfke içeren tepkileri” kullanan üstün yetenekli ergenlerde saldırganlık ve davranım bozukluğu gibi dışsallaştırma sorunlarına sık rastlandığını öne sürmüştür.

Bununla birlikte “*kişisel kontrol*” alt testi puanları arttıkça “*dikkat eksikliği aşırı hareketlilik*” düzeyi de artmaktadır. Bir sorun üzerinde derinlemesine düşünmeden çözüm yollarına rastgele başvuran ve yeterince değerlendirme yapmadan ani kararlar veren ergenlerin bir sorun üzerinde dikkatlerini yoğunlaştırabilmeleri ve başladıkları bir işi sona erdirebilmeleri beklenemez. Bu durum, yeterince düşünmeden harekete geçen ve kişisel kontrol algısı düşük olan bu ergenlerde dikkat eksikliği ve aşırı hareketliliğin daha sık görülmesini açıklayabilir.

Ayrıca sonuçlar, stresle başa çıkmada “*yaklaşma- kaçınma*” alt testi puanları arttıkça “*duygusal sorunlar*” düzeyinin de arttığını göstermektedir. Bu bulguları destekler şekilde Suldo ve arkadaşları (2008) stresle başa çıkmada “olumsuz kaçınmacı” başa çıkma biçimini (sigara ve alkol kullanmak gibi) kullanan ergenlerin depresyon ve kaygı gibi içselleştirme sorunları ile daha sık karşı karşıya kaldıklarını göstermiştir. Aynı çalışmaya göre stresle “kaçınmacı” bir yolla başa çıkma çabaları ve “öfke” içeren tepkilerde bulunma, yaşamdan alınan doyumun düşük olması ile de ilişkili bulunmuştur. Seiffge-Kranke ve arkadaşları (2009) da “kaçınmacı” tepkilerin durumdan bağımsız olarak yüksek stres algısı ile ilişkili olduğuna değinmiştir. Ayrıca Stoeber ve Janssen (2011) “kaçınmacı” ve “duygu odaklı stratejiler”in (inkâr, davranışsal geri çekilme, kendini suçlama gibi) kullanımı arttıkça yaşamdan alınan doyumun azaldığı sonucunu ortaya koymuştur.

“Kaçınma” tepkilerinin olumsuz ruhsal durum ile olan ilişkisini ortaya koyan araştırmaların yanı sıra “aktif olarak harekete geçme” tepkilerinin olumlu ruhsal durum ile ilişkisine dikkat çeken araştırmalar da bulunmaktadır (Aydın, 2010; Oğul, 2000; Murberg ve Bru, 2005; Suldo ve ark., 2008; Flett ve ark., 2011). 6.-10. sınıf öğrencilerinden oluşan Türk örneklem ile gerçekleştirdiği çalışmada Oğul (2000) “duygu odaklı başa çıkma stratejileri”ni sık kullanan ergenlerin aksine “problem odaklı başa çıkma tarzı”na sık başvuran ergenler ile stresle başa çıkarken “sosyal destek” arayan ergenlerin daha az sıklıkta depresyon ve kaygı bildirdiğini ortaya koymuştur. Basut (2004) da psikopatolojik belirtilerin ortaya çıkması ve sürmesinin “aktif başa çıkma stratejileri”nin kullanımından çok “duygusal gerilimden uzaklaşmaya yönelik strateji”lerin kullanılması ile ilişkili olduğuna dikkat çekmiştir. Benzer şekilde Murberg ve Bru (2005) stresle başa çıkmada anne ve baba desteğine başvuran ergenlerin bir yıl sonraki depresyon belirtilerinin daha az olduğunu öne sürmüştür. Stresle başa çıkma yollarının ele alındığı bir diğer çalışmada da “zor bir durumla ilgili iyi şeyleri görebilme çabası” gibi olumlu düşünme ve “sosyal desteği” kullanan ergenlerin stresten daha

az etkilendikleri ve yüksek yaşam doyumuna sahip oldukları görülmüştür (Suldo ve ark., 2008). Benzer şekilde Flett ve ark. (2011) “sosyal desteğe” az sıklıkta başvuran ergenlerin yüksek oranlarda depresyon bildirdiğini ortaya koymuştur.

Ayrıca sonuçlar, stresle başa çıkmada “*yaklaşma-kaçınma*” alt testi puanları arttıkça “*dikkat eksikliği aşırı hareketlilik*” düzeyinin de arttığına işaret etmektedir. Yaklaşma-kaçınma boyutundan yüksek puanlar alan ergenlerin sorunu çözme sürecinde sistematik bir yol izlemedikleri düşünülebilir. Bu durumda akla ilk gelen yolu deneyen, gelişigüzel çözüm yollarına başvuran ve konuyla ilgili bazı bilgileri ihmal eden ergenlerin dikkat eksikliği ve aşırı hareketliliğin ölçüleri olan bedende huzursuzluk hali, kontrolünü kaybetme, dikkatin kolayca dağılması, bir işi gerçekleştirmeden önce o iş üzerinde düşünmeme gibi özelliklere sahip olmaları beklenebilir.

Yazın tarandığında öfke içeren tepkilerde bulunma, “sigara ve alkol kullanma” ve “stres verici durumdan kaçınma” gibi başa çıkma stratejilerinin sık kullanımının sağlıksız ruhsal durum ile ilişkili olabileceği üzerinde durulduğu dikkat çekmektedir (Murberg ve Bru, 2005; Seiffke-Kranke ve ark., 2009; Stoeber ve Janssen, 2011; Suldo ve ark., 2008). Söz konusu tez çalışmasının sonuçları da karşılaşılan herhangi bir sorunu çözebileceği inancına sahip olmamayı içeren “*problem çözme güveni*”, sistematik bir yöntem dahilinde seçenekleri ve sonuçları değerlendirememeyi içeren “*yaklaşma-kaçınma*” ile ani ve gelişigüzel kararlar vermeyi içeren “*kişisel kontrol*” alt boyutlarından alınan puanlar arttıkça toplam güçlük düzeyinin de arttığına işaret etmektedir.

IV.1.3 Frost Çok Boyutlu Mükemmeliyetçilik Ölçeği Alt Boyutları ile Problem Çözme Becerilerine Yönelik Yetersizlik Algıları Arasındaki Korelasyonlara İlişkin Bulguların Tartışılması

Ergenlerde mükemmeliyetçi tutumlar ve baş etme stratejileri arasındaki ilişkiyi inceleyen az sayıda araştırma bulunmakla birlikte yazın tarandığında uyum sağlayıcı nitelikteki mükemmeliyetçi tutumların olumlu problem çözme stratejilerinin kullanımı ile uyum sağlayıcı nitelikte olmayan mükemmeliyetçi tutumların ise olumsuz problem çözme stratejilerinin kullanımı ile ilişkili bulunduğu görülmektedir.

Araştırma sonuçlarına göre “*hatalara aşırı ilgi*” düzeyi arttıkça kişinin problem çözme becerisine yönelik yetersizlik algıları da artmaktadır. Yaşamın pek çok alanında hem başarılı hem de başarısız olunan durumlarla karşılaşmanın olası olduğu göz önünde bulundurulduğunda bu bulgu, her zaman başarılı olma beklentisine sahip olan ve en ufak bir hataya bile katlanamayan ergenlerin başarısızlıkla karşılaşmaları durumunda problem çözme becerilerine yönelik yetersizlik algılamaları ile açıklanabilir. Yazında mükemmeliyetçiliğin boyutları ile problem çözme becerilerine yönelik algıları arasındaki ilişkiyi ele alan araştırmalara ulaşılamadığından olumsuz başa çıkma stratejilerinin kullanımının problem çözme becerilerine yönelik yetersizlik hissi ile ilişkili olabileceği göz önünde bulundurularak bazı çalışmalara yer verilmektedir. Örneğin genç atletlerle yapılan bir çalışmada hatalara aşırı ilgi gösteren ergenler, stres durumları karşısında zayıf başa çıkma stratejileri kullandıklarını bildirmişlerdir (Mouratidis ve Michou, 2011). Başka bir çalışmada ise “*hatalara aşırı ilgi*” ile ilişkili mükemmeliyetçilik kaygılarının “kendini suçlama stratejisi”nin sık kullanımını, “aktif baş etme stratejisi”nin ise az sıklıkta kullanımını yordadığı bulunmuştur (Stoeber ve Janssen, 2011).

“*Davranışlardan şüphe duyma*” düzeyi arttıkça kişinin problem çözme becerisine yönelik yetersizlik algılarının arttığı yönündeki bulgu da dikkat çekmektedir. Davranışlardan şüphe duyma puanları yüksek olan ergenler; bir işi gerçekleştirme sürecinde yaptıklarından şüpheye düşüyor, şüphelerinin yersiz olduğuna ikna olmayıp yaptıklarının yeterince doğru olmadığı hissine sık kapılıyor olabilirler. Bu durumun ergenlerin sorun karşısında başvurdukları çözüm yolları ile ilgili de şüpheye düşmelerini beraberinde getirmesi beklenebilir. Ergenlerin sorun karşısında ortaya koydukları etkili yöntemlerden bile tatmin olmamaları yetersiz problem çözme becerilerine sahip olduklarını bildirmelerini açıklayabilir. Söz konusu tez çalışmasında ortaya çıkan ilişkiyi inceleyen araştırmalara rastlanmamıştır. Ancak davranışlardan şüphe duyma ile problem çözme stratejileri arasındaki ilişkiyi ortaya koyan çalışmalarında Stoeber ve Janssen (2011) davranışlarından şüphe duyan ergenlerin “kendini suçlama stratejisi”ni sık kullandıklarını; buna karşın etkili bir çözüm yolu olan “aktif baş etme stratejisi”ni az sıklıkta kullandıklarını bulmuştur.

Araştırma sonuçları “*anne baba eleştirileri*” düzeyi arttıkça problem çözme becerisine yönelik yetersizlik algıları düzeyinin de arttığına işaret etmektedir. Karşılaştıkları sorunların üstesinden gelememeleri durumunda eleştiriyle karşılaşacakları düşüncesinden kaynaklanan yoğun kaygı sebebiyle ergenler, stres durumu karşısında etkili çözüm yollarına başvuramıyor olabilirler. Bir başka açıdan, anne ve babalarının eleştirilerine sık maruz kalan ergenler sorunla etkili bir şekilde başa çıkıyor olsalar bile gerçekçi olmayan bir şekilde daha iyiye ulaşma arzusu içinde yüksek düzeyde eleştiri algılıyor olabilirler. Dışsal durumlardan kaynaklanan mükemmeliyetçilik ile başa çıkma stratejileri arasındaki ilişkiyi inceleyen Flett ve arkadaşları (2011) “sosyal düzene yönelik mükemmeliyetçiliğin”, “kaçınma odaklı başa çıkma” tarzının kullanımı ile pozitif yönde ilişkili olduğunu göstermiştir. Bir diğer çalışmada ise “sosyal düzene yönelik mükemmeliyetçilik” ile ilişkili mükemmeliyetçilik kaygılarının

“kendini suçlama stratejisi”nin sık kullanımını, “aktif baş etme stratejisi”nin ise az sıklıkta kullanımını yordadığı bulunmuştur (Stoeber ve Janssen, 2011).

Diğer yandan araştırma sonuçlarına göre “*kişisel standartlar*” düzeyi arttıkça kişinin problem çözme becerisine yönelik yetersizlik algıları azalmaktadır. Kişisel standartları yüksek olan ergenlerin yeterli performansı gösterebilmek için hedeflerine ulaşma sürecinde tüm çabalarını ortaya koyabildiklerini düşünmeleri, problemler karşısında kendilerini yetersiz hissetmemelerini açıklayabilir. Kişisel standartlar ile problem çözme stratejileri arasındaki ilişkiyi ortaya koyan araştırmalardan birinde Mouratidis ve Michou (2011), etkili başa çıkma stratejilerinin kullanımının yüksek kişisel standartlara sahip olmakla pozitif yönde ilişkili olduğunu göstermiştir. Nounopoulos, Ashby ve Gilman (2006) ise yüksek kişisel standartlara sahip olan ergenlerin stresle başa çıkmanın olumlu yollarından biri olan “akran kabulü”ne sık başvurduklarını ortaya koymuştur. Bir başka çalışmada kişisel standartları yüksek olan üniversite öğrencilerinin sağlıksız bir problem çözme yolu olan “kendini suçlama stratejisi”ni az sıklıkta kullandıkları ve bu öğrencilerin yaşam doyumlarının yüksek olduğu bulunmuştur (Stoeber ve Janssen, 2011).

“*Düzen*” arttıkça kişinin problem çözme becerisine yönelik yetersizlik algılarının azaldığı yönündeki bulgu, araştırmanın dikkat çeken bir diğer sonucudur. Düzen puanları yüksek olan ergenlerin karşılaştıkları sorunlarla mücadele etme sürecinde gerekli değerlendirmeleri yapmaları ve değerlendirmelerinin sonucunda düzenledikleri bir plan dahilinde hareket etmeleri beklenir. Bu durumun ergenlerin pek çok alanda karşılaştıkları sorunların üstesinden gelebilmelerini kolaylaştıracağı düşünülebilir. Sistemli çalışmalarını sonucu etkili başa çıkma yollarını seçebilmeleri ve sorunu başarıyla çözebilmeleri, ergenlerin problem çözme becerilerinde yetersizlik algılamamalarını açıklayabilir.

IV.1.4 Cinsiyete İlişkin Karşılaştırmaların Tartışılması

Yapılan betimsel analizlerde ilgili yazın kapsamında beklendik bir bulgu olarak, Güçler ve Güçlükler Anketi'nden elde ettikleri puanlara göre kız öğrencilerin erkek öğrencilerden daha fazla duygusal belirti bildirdikleri görülmüştür. Bu bulgu, kız ergenlerin kaygı düzeyi ve içselleştirme davranışlarının erkek yaşlılarından daha yüksek olduğu (Downey ve ark., 2010; Oğul, 2009), yaşlılarıyla olan ilişkilerinde kızların erkeklere göre daha yüksek oranlarda stres bildirdiği (Seiffge-Kranke ve ark., 2007; Oğul, 2000) ve depresif belirtiler açısından kızların erkeklere göre yüksek puanlar aldığını (Öngen, 2006; Eskin ve ark., 2007) ortaya koyan araştırmalar tarafından desteklenmektedir. Bu bulgu, hem kızların hem de erkeklerin sosyal, duygusal, biyolojik ve psikolojik olarak yaşadıkları değişimlerle mücadele etmek zorunda oldukları ergenlik döneminde kızların kimlik arayışı içinde sıklıkla depresyon ve kaygı gibi içselleştirme sorunları ile karşı karşıya kaldıklarını göstermektedir.

Bununla birlikte Güçler ve Güçlükler Anketi'nden elde edilen puanlara göre kızların erkeklerden daha yüksek oranda sosyal davranışlar gösterdikleri bulgusu ergen kızların diğerlerinin duygularını önemsemeleri, diğerlerine yardım etmeye istekli olmaları ve diğerleri ile daha iyi ilişkiler kurmaları ile açıklanabilir. Bu durum ergenlik dönemindeki kızların erkek yaşlılarından daha duygusal olmaları ve kişiler arası ilişkilere daha fazla önem vermeleri ile örtüşmektedir. Puklek ve Vidmar (2000), ergenliğin başlangıç dönemindeki kızların erkeklere göre kişiler arası ilişkilere daha yönelimli olduklarını öne sürmüştür. Yazında, duygusal zeka açısından kızların erkeklere göre daha yüksek puanlar aldıklarını gösteren araştırmalar bulunmaktadır (Harrord ve Scheer, 2005; İkiz ve Kırtıl-Görmez, 2010).

Ayrıca yapılan analizler; kız ve erkek ergenler arasında Güçler ve Güçlükler Anketi'nin "*davranışsal sorunlar*", "*dikkat eksikliği aşırı hareketlilik*" ve "*akran sorunları*" alt boyutlarından elde edilen puan ortalamaları açısından da anlamlı düzeyde bir farklılığın

bulunmadığına işaret etmektedir. Bu bulgu, söz konusu sorunların üstün yetenekli çocuklarda sözü edilen sorunların sık gözlenmediğine işaret edebilir. Ruhsal durum açısından üstün yeteneklilerin normal yaşlılarından daha iyi düzeyde olduğunu ortaya koyan araştırmalar da bu durumu destekler niteliktedir (Parker, 1995; Reynolds ve Bradley, 1983; Sayler ve Brookshire, 1993).

Söz konusu tez çalışmasında Mükemmeliyetçilik Ölçeği puanlarına göre kızların erkeklerden daha düzenli oldukları düşünülmüştür. Bu bulgu, Bencik'in (2006) ortaya koyduğu üstün yetenekli kız çocukların üstün yetenekli erkeklere göre daha düzenli oldukları yönündeki bulgusu ile tutarlıdır. Bu durum, toplumun kız ve erkeklere yüklediği roller ile anne ve babaların kız ve erkek çocuklarına yönelik tutumlarının birbirinden farklı olmasıyla ilişkilendirilebilir. Kültürel olarak erkeklere göre kızların daha düzenli ve organize olmaları beklenmektedir. Bir başka açıdan, düzenli olmamaları durumunda kızlara gösterilen toleransın erkeklere gösterilenden daha düşük olduğu ve kızlar üzerinde düzen konusunda bir baskı olduğu düşünülmektedir.

Diğer yandan Mükemmeliyetçilik Ölçeği'nden alınan puanlara göre erkek öğrencilerin anne ve babalarından algıladıkları eleştirel tutumların kız öğrencilere göre yüksek olduğu gözlenmiştir. Bu bulgu, toplum tarafından erkeklere yüklenen sorumlulukların kızlara göre daha fazla olması ve toplumun temel yapısını oluşturan aile içinde erkek çocukların sorumluluklarını gerçekleştirebilmeleri ve beklentileri karşılayabilmeleri yönünde daha sık eleştiriye maruz kalmaları ile ilişkilendirilebilir. Karakitapoğlu-Aygün'e (2004) göre de Türk aile yapısında erkek çocuklarından başarı odaklı olmaları beklenirken kızlardan beklenen daha bağımlı ve duygusal olmaları yönündedir. Başka bir açıdan ise kız ergenler anne ve babalarından aldıkları eleştirel tutumları doğal veya olması gereken tepkiler olarak karşılarken erkek ergenler, eleştirel tutumları özgürlüklerinin kısıtlanmasına yönelik müdahaleler olarak algılıyor olabilirler.

Söz konusu çalışmada “anne baba eleştirileri” ve “düzen” dışındaki mükemmeliyetçilik boyutlarına ilişkin cinsiyetler arası farka rastlanmamıştır. Ayrıca kız ve erkek ergenler arasında toplam mükemmeliyetçilik düzeyi açısından da anlamlı bir fark saptanmamıştır. Bencik (2006), Butt (2010) ve Hewitt (2002) de toplam mükemmeliyetçilik düzeyinin cinsiyetler arasında anlamlı bir farklılık meydana getirmediği bulgusunu desteklemektedir. Bununla birlikte Butt (2010) mükemmeliyetçiliğin alt boyutları açısından da cinsiyetler arası anlamlı bir farka rastlanmadığını belirtmiştir. Üstün yetenekli kız ve erkek öğrenciler arasında toplam mükemmeliyetçilik düzeyi ve mükemmeliyetçiliğin alt boyutlarından olan “davranışlardan şüphe duyma”, “hatalara aşırı ilgi” ve “anne baba beklentileri” puanları açısından anlamlı farka rastlanmaması; örnekleme oluşturan ergenlerin üstün yetenekliliğin benzer özelliklerine sahip olmaları ile açıklanabilir. Kendilerinden ya da başkalarından kaynaklanan yüksek beklentileri karşılayabilme çabaları, hem kız hem de erkek ergenlerin davranışlarından şüphe duymaları ve hatalarına karşı duyarlı olmaları gibi durumları beraberinde getiriyor olabilir. Bununla birlikte ergenlerin anne ve babaların yaşlılarından ileri düzeyde bilişsel becerilere sahip olduklarının bilinci ile hem kız hem de erkek çocuklarından yüksek başarıları beklemesi, üstün yetenekli kız ve erkeklerin anne ve babalarının beklentilerine ilişkin algılarında fark bulunmamasını açıklayabilir.

Problem Çözme Envanteri’nden alınan puanlara göre, kız ve erkek öğrenciler arasında “problem çözme becerilerine yönelik yetersizlik alguları” ile “problem çözme güveni”, “yaklaşma-kaçınma” ve “kişisel kontrol” alt boyutlarından elde edilen puan ortalamaları açısından da anlamlı düzeyde bir farklılık bulunmadığı gözlenmiştir. Bu durum, araştırmaya katılan öğrencilerin yatılı olmaları nedeniyle benzer stres durumları ile karşı karşıya kalmalarının yanı sıra stres durumları karşısında kullanılan problem çözme yolları açısından birbirlerini model almaları ile de açıklanabilir. Söz konusu bulgular Downey ve arkadaşlarının (2010) “diğerlerini referans alma” ve “yaratıcı olmayan problem çözme stratejileri”ni içeren

başa çıkma becerileri açısından kız ve erkek ergenler arasında anlamlı farklılıkların bulunmadığını ortaya koyan çalışması ile uyumlu bulunmuştur. Benzer şekilde Murberg ve Bru (2005) de “aktif başa çıkma tarzı” ve “anne baba desteği arama”yı içeren yaratıcı başa çıkma stratejileri ile başa çıkmada “öfke tepkileri gösterme” ve “zihinsel serbest bırakma”yı içeren yaratıcı olmayan başa çıkma stratejilerinin kullanımı açısından cinsiyetler arası anlamlı bir farklılık saptanmadığını bildirmiştir.

Öte yandan ergenlik döneminde karşılaşılan sorunlar ve sahip olunan belirtilerin sıklığı açısından da kızlar ve erkekler arasında farklılıklar olduğu görülmektedir (Akdemir, 2008; Aras, Ünlü ve Taş, 2007; Görker, Korkmazlar, Durukan ve Aydoğdu, 2004; Leadbeater, Kuperminc, Blatt ve Hertzog, 1999; Scaramella, Conger ve Simons, 1999). Strop ve Hultgren (1985) kız ve erkek ergenlerin farklı stres durumları karşısında farklı baş etme stratejileri kullandığını ortaya koymuştur. Kız ve erkek ergenlerin birbirinden farklı stres durumları ile karşı karşıya kalmaları ve kullanılan başa çıkma stratejilerinin söz konusu stres durumuna göre değişiklik göstermesinin başa çıkma stratejilerini kullanmada cinsiyetler arası farklılığı ortaya çıkarabileceği düşünülmüştür. Nitekim problem çözmeye ilişkin farklı ölçeklerin kullanıldığı bazı araştırmalar, başa çıkma stratejilerinin kullanımı açısından cinsiyetler arası farklara rastlandığını göstermektedir (Öngen, 2006; Seiffge-Kranke ve ark., 2009). Bu araştırmalardan birinde Seiffge-Kranke ve arkadaşları (2009), ergen kızların erkek yaşlılarına göre anlamlı düzeyde daha yüksek “aktif başa çıkma” ve “sosyal destek arama” stratejileri kullandıklarını bulmuştur. Yapılan bir diğer çalışmaya göre kızlar erkeklere göre daha yüksek oranda “yaklaşma odaklı başa çıkma stratejileri” kullanırken erkekler kızlara göre daha yüksek oranda “kaçıncı başa çıkma stratejileri” kullanmaktadır (Öngen, 2006).

IV.1.5 Sınıf Düzeylerine İlişkin Karşılaştırmaların Tartışılması

Söz konusu tez çalışması kapsamında yoğunlaştırılmış bir eğitim programına katılmayan hazırlık ve 9. sınıf öğrencileri ile sınava hazırlanmaya yönelik yoğun etüt çalışmalarına katılan 10. ve 11. sınıf öğrencilerinden oluşan iki ayrı grubun mükemmeliyetçi tutumları karşılaştırılmıştır.

Mükemmeliyetçiliği ele alan ve ulaşılabilen araştırmalarda sınıf ya da yaş düzeyine göre yapılmış çalışmalara rastlanmamıştır. Mükemmeliyetçilik Ölçeği'nden alınan puanlara göre söz konusu tez çalışmasının sonuçları 10. ve 11. sınıf öğrencilerinden oluşan grubun hazırlık ve 9. sınıf öğrencilerinden oluşan gruba göre daha yüksek oranda “*mükemmeliyetçilik*” ve “*anne baba eleştirileri*” düzeyine sahip olduklarını göstermektedir. Söz konusu araştırmada sınıf düzeylerine ilişkin ortaya çıkan bu farklılıklar; hazırlık ve 9. sınıf öğrencilerinden oluşan grubun okula ve yeni bir sosyal çevreye alıştıkları ve evden ayrılıp bağımsızlık adımlarını prova ettikleri bir dönem içinde bulunmaları; 10. ve 11. sınıf öğrencilerinden oluşan grubun ise üniversiteye giriş sınavına hazırlanmaları, bu doğrultuda yoğun eğitim programına ve uzun etüt saatlerine maruz kalmaları ile açıklanabileceği düşünülmüştür. Bu durumda 10. ve 11. sınıf öğrencilerinin başarılı olmaya yönelik çabalarının ve mükemmeliyetçi tutumlarının yüksek olması beklenebilir. Ayrıca hazırlık ve 9. sınıf öğrencilerinin liselere giriş sınavını henüz geçmiş olmaları ve başarı sıralaması yüksek liseleri kazanmış olmaları, anne ve babalarının birincil beklentilerini karşılamış ve olası eleştirilerden kurtulmuş olmalarına ilişkin yansıtmanın araştırma sonuçlarını etkilediği düşünülebilir. Buna karşın gelecek planlarının yoğun olarak yapıldığı ve aile içinde konuşulduğu bir dönem içinde bulunan 10. ve 11. sınıf öğrencilerinin anne ve babalarının çocukları ile ilgili artan beklentileri ve eleştirileri nedeniyle çocukların bu yönde bir algıya sahip olmaları söz konusu olabilir.

Güçler ve Güçlükler Anketi'nden alınan puanlara göre; söz konusu çalışmada hazırlık ve 9. sınıf öğrencilerinden oluşan grup ile 10. ve 11. sınıf öğrencilerinden oluşan grup arasında toplam güçlük açısından anlamlı bir farka rastlanmamıştır. Söz konusu araştırmada toplam güçlük açısından sınıf düzeyleri arasında farka rastlanmaması; üstün yetenekli ergenlerin tüm sınıf düzeylerinde birbirine benzer oranlarda duygusal ve davranışsal sorunlar bildirdiklerine işaret etmektedir. Bu bulgu, üstün yeteneklilerin normal yaşlılarından daha yüksek düzeyde psikolojik iyilik haline sahip olduklarını gösteren araştırmalar ile uyumludur (Parker, 1995; Reynolds ve Bradley, 1983; Sayler ve Brookshire, 1993). Söz konusu tez çalışmasında da toplam güçlük açısından elde edilen puan ortalamalarının ($x = 11.8$) Güvenir ve arkadaşları (2008) tarafından gerçekleştirilen Güçler ve Güçlükler Anketi'nin psikometrik özelliklerinin belirlenmesine yönelik çalışmada belirlenen klinik ortalamasının ($x = 15.3$) altında ve toplum ortalamasına ($x = 10.9$) yakın olduğu görülmektedir. Araştırmanın bulgularıyla benzer şekilde Öngen (2006) de depresif belirtiler açısından sınıflar arası bir fark bulunmadığını ortaya koymuştur.

Diğer yandan Problem Çözme Envanteri'nden alınan puanlara göre hazırlık ve 9. sınıf öğrencilerinden oluşan grubun problem çözme becerilerine yönelik yetersizlik algıları, 10. ve 11. sınıf öğrencilerine göre daha yüksek bulunmuştur. Yazın tarandığında uyum sağlayıcı nitelikte olan ve olmayan başa çıkma stratejilerinin kullanımı açısından sınıflar arası anlamlı farkın saptandığı araştırmalar ile söz konusu çalışmanın bulgularının uyumlu olduğu görülmektedir. Örneğin Öngen (2006), 9. sınıf öğrencilerinin 11. sınıf öğrencilerine göre “kaçınmacı başa çıkma stratejileri”ni daha sık kullandıklarını göstermiştir. Benzer şekilde Seiffge-Kranke ve arkadaşları (2009) “aktif ve içsel başa çıkma stratejileri”nin kullanımının erken ve geç ergenlik dönemleri boyunca arttığını, “kaçınmacı başa çıkma stratejileri”nin kullanımının ise yalnızca erken ergenlik dönemi boyunca arttığını ortaya koymuştur. Bu bulguların ergenliğin çeşitli dönemlerinde karşılaşılan stres durumlarının birbirinden farklı

olması, kullanılan başa çıkma yollarının karşılaşılan stres durumlarına göre değişiklik göstermesi ve ergenlerin hissettiği stres algısının ergenlik dönemi süresince değişikliğe uğraması ile açıklanabileceği öne sürülmüştür (Seiffge-Kranke ve ark., 2009). Farklı sınıf düzeylerinde farklı başa çıkma stratejilerinin kullanıldığını bildiren araştırmalarla uyumlu olarak söz konusu tez çalışmasında da hazırlık ve 9. sınıf öğrencilerinden oluşan grubun “yaklaşma-kaçınma”yı içeren başa çıkma stratejilerini 10. ve 11. sınıf öğrencilerinden oluşan gruba göre daha az sıklıkta kullandıkları bulunmuştur.

IV.1.6 Toplam Güçlük Puanını Yordayan Değişkenlere İlişkin Bulguların Tartışılması

Yapılan regresyon analizi sonucunda cinsiyet, uyumsuz mükemmeliyetçilik, uyumlu mükemmeliyetçilik ve toplam problem çözme değişkenlerinin Güçler ve Güçlükler Anketi’nden alınan toplam güçlük puanını yordayan değişkenler olduğu görülmüştür. Bu çalışma kapsamında “*davranışlardan şüphe duyma*”, “*hatalara aşırı ilgi*”, “*anne baba beklentileri*” ve “*anne baba eleştirileri*” alt boyutları uyumsuz mükemmeliyetçilik; “*düzen*” ve “*kişisel standartlar*” alt boyutları ise uyumlu mükemmeliyetçilik ismi verilen boyut kapsamında regresyon analizine alınmıştır. Yazın uyumsuz mükemmeliyetçilik boyutları ile ruhsal durumun olumsuz boyutlarının pozitif yönde ilişkili olduğunu gösterirken (Arslan, 2011; Bencik, 2006; Butt, 2010; Christopher ve Shewmaker, 2010; Dixon, Lapsley ve Hanchon, 2004; Erözkan, 2009; Hamarta, 2009; Hewitt ve Dyck, 1986; Hewitt ve ark., 2002; Kline ve Short, 1991; Ommundsen, Roberts, Lemyre ve Miller, 2005; Robert ve Lovett, 1994; Schuler, 2010) uyumlu mükemmeliyetçilik boyutlarının ruhsal durumun olumlu boyutları ile pozitif yönde ilişkili olduğuna işaret etmektedir (LoCicero ve Ashby, 2000; Parker, 1995; Parker ve Portesova, 2001). Araştırmada ele alınan bir diğer değişken olan problem çözme becerilerinin de psikolojik iyilik hali ile ilişkili olduğuna dikkat çeken araştırmalar da bulunmaktadır (Aydın, 2010; Basut, 2004; Bijttebier ve Vertommen, 1998; Eskin, Ertekin, Harlak ve Dereboy, 2008; Fidan, Ceyhun ve Kırpınar, 2009; Frydenberg, Care, Freeman ve

Chan, 2009; Hamarta, 2009; Heppner ve Anderson, 1985; Heppner, Kampa ve Brunning, 1987; Murberg ve Bru, 2005; Pakaslahti, Karjalainen ve Keltikangas-Jarvinen, 2002; Oğul, 2000; Öngen, 2006; Seiffge-Krenke, Aunola ve Nurmi, 2009; Serin-Bulut, Özbek ve Serin, 2012; Stoeber ve Janssen, 2011; Suldo, Shaunessy ve Hardesty, 2008; Sun, Tao, Hao ve Wan, 2010). Ayrıca pek çok araştırma sonucuna göre ergenlik dönemindeki kızlar ve erkekler arasında ruhsal durumun bazı boyutlarından alınan puanlar açısından anlamlı farklılıklar bulunmaktadır (Akdemir, 2008; Aras, Ünlü ve Taş, 2007; Downey ve ark., 2010; Eskin ve ark., 2007; Görker, Korkmazlar, Durukan ve Aydoğdu, 2004; Leadbeater, Kuperminc, Blatt ve Hertzog, 1999; Oğul, 2009; Scaramella, Conger ve Simons, 1999; Seiffge-Kranke ve ark., 2006).

Özetle bu çalışmada psikolojik iyilik halinin duygusal sorunlar, davranışsal sorunlar, akran sorunları, dikkat eksikliği aşırı hareketlilik ve sosyal davranışlar alt boyutları ile ilişkisi incelenen “*davranışlardan şüphe duyma*”, “*hatalara aşırı ilgi*”, “*anne baba eleştirileri*” ve “*anne baba beklentileri*” boyutları, mükemmeliyetçiliğin uyum sağlayıcı nitelikte olmayan boyutları olarak öne çıkarken “*düzen*” ve “*kişisel standartlar*” boyutlarının mükemmeliyetçiliğin uyum sağlayıcı boyutları olarak öne çıktığı dikkat çekmiştir. Bununla birlikte psikolojik iyilik hali boyutları ile ilişkisi incelenen ve söz konusu becerinin yoksunluğunu ifade eden “*problem çözme güveni*”, “*yaklaşma-kaçınma*” ve/veya “*kişisel kontrol*” boyutları ile problem çözme becerisine yönelik yetersizlik algıları da psikolojik iyilik halinin olumsuz boyutları ile pozitif yönde, psikolojik iyilik halinin olumlu boyutu ile negatif yönde ilişkili bulunarak dikkatleri kullanılan başa çıkma stratejilerinin üzerine çekmiştir. Ayrıca araştırma sonuçları cinsiyet, uyumsuz mükemmeliyetçilik, uyumlu mükemmeliyetçilik ve problem çözme becerilerine yönelik yetersizlik algılarının toplam güçlük puanını anlamlı düzeyde yordadığını göstermiştir.

IV.2 SONUÇ ve ÖNERİLER

Üstün yetenekli ergenlerin kapasitelerini etkili bir şekilde kullanmaları, ruh sağlığını tehdit eden risk durumlarının fark edilmesi ve risk durumlarına yönelik etkili müdahalelerde bulunulabilmesine bağlı görünmektedir. Araştırma sonuçları, bu durumlardan uyum sağlayıcı nitelikte olmayan mükemmeliyetçi tutumlar ve problem çözme yolları ile problem çözme becerilerindeki yetersizlik algılarına dikkat çekmektedir.

Örneklem grubu hazırlık sınıfı ile 9., 10. ve 11. sınıfa devam etmekte olan 188'i kız, 241'i erkek toplam 429 öğrenciden oluşmaktadır. Öğrencilerin mükemmeliyetçi tutumlarını ölçmek için "Frost Çok Boyutlu Mükemmeliyetçilik Ölçeği", problem çözme becerileri ile problem çözme becerilerine yönelik yetersizlik algılarını ölçmek için "Problem Çözme Envanteri", psikolojik iyilik halini ölçmek için "Güçler ve Güçlükler Anketi" kullanılmıştır.

Araştırma sonuçlarına göre;

- Toplam mükemmeliyetçilik düzeyi arttıkça duygusal sorunlar, dikkat eksikliği aşırı hareketlilik, akran sorunları alt test puanları da artmaktadır.
- Uyum sağlayıcı mükemmeliyetçilik boyutlarından düzen alt test puanları arttıkça duygusal sorunlar, davranışsal sorunlar, dikkat eksikliği aşırı hareketlilik ve akran sorunları puanları azalmakta; sosyal davranışlar puanları ise artmaktadır.
- Uyum sağlayıcı mükemmeliyetçiliğin bir diğer boyutu olan kişisel standartlar alt test puanı arttıkça akran sorunları puanları da artmakta, dikkat eksikliği aşırı hareketlilik puanları ise azalmaktadır.

- Uyum sağlayıcı nitelikte olmayan mükemmeliyetçilik boyutlarından anne baba beklentileri alt test puanları arttıkça duygusal sorunlar ve dikkat eksikliği aşırı hareketlilik puanları da artmaktadır.
- Uyum sağlayıcı nitelikte olmayan mükemmeliyetçilik boyutlarından anne baba eleştirileri puanları arttıkça duygusal sorunlar, davranışsal sorunlar, dikkat eksikliği aşırı hareketlilik ve akran sorunları alt test puanları da artmakta; sosyal davranış puanları ise azalmaktadır.
- Uyum sağlayıcı nitelikte olmayan mükemmeliyetçiliğin diğer boyutlarından davranışlardan şüphe duyma alt test puanları arttıkça duygusal sorunlar, dikkat eksikliği aşırı hareketlilik ve akran sorunları puanları da artmaktadır.
- Uyum sağlayıcı nitelikte olmayan mükemmeliyetçilik boyutlarından hatalara aşırı ilgi alt test puanları arttıkça duygusal sorunlar, davranışsal sorunlar, dikkat eksikliği aşırı hareketlilik ve akran sorunları alt test puanları da artmakta, sosyal davranış puanları ise azalmaktadır.
- Mükemmeliyetçiliğin boyutlarından düzen, anne baba beklentileri, anne baba eleştirileri, davranışlardan şüphe duyma ve hatalara aşırı ilgi alt test puanları ile toplam mükemmeliyetçilik puanları arttıkça toplam günlük düzeyi de artmaktadır.

Tüm bu bulgularla birlikte problem çözme becerileri ve problem çözme becerilerine yönelik yetersizlik algıları ile psikolojik iyilik hali arasındaki ilişkiye dair sonuçlar da dikkat çekmektedir. Araştırma sonuçlarına göre;

- Problem çözme becerilerine yönelik yetersizlik algıları arttıkça duygusal sorunlar, dikkat eksikliği aşırı hareketlilik ve akran sorunları puanları artmakta, sosyal davranış puanları ise azalmaktadır.
- Problem çözme güveni alt testi puanları arttıkça duygusal sorunlar, dikkat eksikliği aşırı hareketlilik ve akran sorunları puanları artmakta, sosyal davranış puanları ise azalmaktadır.
- Yaklaşma-kaçınma alt testi puanları arttıkça duygusal sorunlar ve dikkat eksikliği aşırı hareketlilik puanları artmakta, sosyal davranış puanları ise azalmaktadır.
- Kişisel kontrol alt testi puanları arttıkça duygusal sorunlar, dikkat eksikliği aşırı hareketlilik ve akran sorunları puanları artmakta, sosyal davranış puanları ise azalmaktadır.
- Problem çözme güveni, yaklaşma-kaçınma ve kişisel kontrol alt test puanları ile problem çözme becerilerine yönelik yetersizlik algıları arttıkça toplam güçlük düzeyi de artmaktadır.

Ayrıca mükemmeliyetçilik boyutları ile problem çözme becerilerine yönelik yetersizlik algıları arasındaki ilişki de incelenmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre;

- Mükemmeliyetçiliğin uyum sağlayıcı nitelikte olmayan alt boyutlarından anne baba eleştirileri, davranışlardan şüphe duyma ve hatalara aşırı ilgi alt test puanları arttıkça problem çözme becerilerine yönelik yetersizlik algıları da artmaktadır.
- Mükemmeliyetçiliğin uyum sağlayıcı nitelikteki boyutlarından kişisel standartlar ve düzen alt test puanları arttıkça problem çözme becerilerine yönelik yetersizlik algıları azalmaktadır.

Ayrıca araştırma sonuçları cinsiyet, uyumsuz mükemmeliyetçilik, uyumlu mükemmeliyetçilik ve problem çözme becerilerine yönelik yetersizlik algılarının toplam güçlük puanını anlamlı düzeyde yordadığına işaret etmektedir.

Yukarıda özetlenen bulgular yorumlanırken araştırmanın sınırlılıkları da göz önünde bulundurulmalıdır. Araştırmanın örneklemini Gebze’de bulunan bir vakıf lisesi ile Kırıkkale’de bulunan bir fen lisesinin hazırlık sınıfı ile 9., 10. ve 11. sınıflarından seçkisiz olarak seçilen öğrenciler ile sınırlıdır. Ölçülen psikolojik iyilik hali, “Güçler ve Güçlükler” anketinin ölçtüğü boyutlar ile sınırlıdır. Çalışma boylamsal değildir. Araştırma süresi 2011-2012 öğretim yılı ile sınırlıdır.

Anne ve babalarına iletmeleri isteği ile öğrencilere verilen anne baba formlarının büyük bir kısmının yerine ulaşmaması sebebiyle çoklu kaynaktan bilgi alınamamıştır. Her iki lisede eğitime devam eden öğrencilerin büyük kısmının yatılı olmaları, anne ve babalarına formları ulaştırmalarını geciktirmiş veya engellemiş olabilir. Çalışmanın örneklemini çoğunluğu

yüksek sosyoekonomik duruma sahip olan öğrencilerden oluşmakta olup araştırma sonuçları alt sosyoekonomik duruma sahip olan üstün yetenekli öğrencilere genellenememektedir.

Üstün yetenekli ergenler ile yapılacak ileriki araştırmalarda öz bildirim ölçekleri uygulamalarının yanı sıra anne, baba ve öğretmen bildirimleri gibi farklı bilgi kaynaklarının kullanılması üstün yeteneklilerin ruh sağlığı ile ilgili daha bütüncül bir bakış açısının kazandırılmasına katkı sağlayabilir. Ayrıca hem eğitim hem de sağlık alanında çalışan ve eğitim gören kişilerin “üstün yeteneklilik” kavramına ilgi duymaları sebebi ile üstün yeteneklilerin ruh sağlığının disiplinler arası bir yaklaşımla ele alınması daha zengin bilgi sağlayabilir. Boylamsal çalışmalar yapılması ve farklı ölçme yöntemlerinin kullanılması da üstün yetenekliliğin daha geniş bir perspektiften değerlendirilmesine yardımcı olabilir. Ayrıca farklı sosyoekonomik düzeylere sahip olan öğrencilerin de örnekleme dahil edilmesi ile yeni araştırma sorularının ortaya çıkması mümkün olabilir.

Yazın tarandığında üstün yetenekli öğrencilerle gerçekleştirilen çalışmaların çoğunun eğitim ile ilişkili durumları değerlendirmekte olduğu ve bu sebeple üstün yetenekli ergenlerin psikolojik iyilik hallerinin ihmal edildiği görülmektedir. Söz konusu çalışma ülkemizde bulunan üstün yetenekli çocuk ve ergenlerde psikolojik iyilik hali ve psikolojik iyilik hali ile ilişkili olumlu ve olumsuz konuları ele alan bir çalışma olması açısından öncülük değerinde önem taşımaktadır. Ayrıca çalışmada psikolojik iyilik hali adı altında üstün yetenekli ergenlerin hem olumlu hem de olumsuz yönleri değerlendirilmiş olup bütüncül bir bakış açısı kazandırılmaya çalışılmıştır. Çalışmada elde edilen bulguların konuyla ilgilenen araştırmacılara ışık tutması ve yeni araştırma soruları ortaya çıkarması beklenmektedir.

KAYNAKLAR

- Akarsu, F. (2004) “Üstün Yetenekli Çocukların Ailelerinin Sorunları”. Üstün Yetenekli Çocuklar Seçilmiş Makaleler Kitabı. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Aras, Ş. , Ünlü, G. ve Taş, F. (2007) Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Polikliniğine Başvuran Hastalarda Belirtiler, Tanılar ve Tanıya Yönelik İncelemeler. *Klinik Psikiyatri*; 10: 28-37.
- Arslan, E. (2011) An Investigation of Social Skills in Children with Different Perfectionism Levels. *Educational Research and Reviews*; 6(3): 279-282.
- Arslan, C. , Hamarta, E. , Üre, Ö. ve Özyeşil, Z. (2010) An Investigation of Loneliness and Perfectionism in University Students. *Procedia–Social and Behavioral Sciences*; 2(2): 814-818.
- Ataman, A. (2004) “Üstün Yetenekli/Zekalı Çocuk İle Yaşamak”. Üstün Yetenekli Çocuklar Seçilmiş Makaleler Kitabı. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Aydın, K. B. (2010) Strategies For Coping With Stres As Predictors of Mental Health. *International Journal of Human Science*; 7(1): 534-548.
- Baker, J. A. (1995) Depression and Suicidal Ideation Among Academically Gifted adolescents. *Gifted Child Quarterly*; 39 (4): 218–223.

- Bartell, N. P. ve Reynolds, W. M. (1986) Depression and Self-Esteem in Academically Gifted and Nongifted Children: A Comparison Study. *Journal of School Psychology*; 24 (1): 55-61.
- Bastiani, A. M. , Rao, R. , Weltzin, T. E. ve Kaye, W. H. (1995) Perfectionism in Anorexia Nervosa. *International Journal of Eating Disorders*; 17 (2): 147-152.
- Basut, E. (2004) Suça Yönelen ve Yönelmeyen Ergenlerin Stres, Stresle Başa Çıkma ve Kişilik Örüntüleri Yönünden İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Baum, S. M. ve Olenchak, F. R. (2002) The Alphabet Children: GT, ADHD, and More. *Exceptionality*; 10(2): 77-91.
- Bencik, S. (2006) Üstün Yetenekli Çocuklarda Mükemmeliyetçilik ve Benlik Algısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Berndt, D. J. , Kaiser, C. F. ve Aalst, F. van (1982) Depression and Self-Actualization in Gifted Adolescents. *Journal of Clinical Psychology*; 38(1): 142-150.
- Bijttebier, P. ve Vertommen, H. (1998) Coping with Peer Arguments in School-Age Children with Bully/Victim Problems. *British Journal of Educational Psychology*; 68: 387-394.
- Bingham, A. (1971) Çocuklarda Problem Çözme Yeteneklerinin Geliştirilmesi. Çev.: A. Ferhan Oğuzkan. İstanbul: M.E.B. Yayınları.

- Boone, L. , Soenens,B. , Braet, C. ve Goossens, L. (2010) An Empirical Typology of Perfectionism in Early-to-Mid Adolescents and Its Relation with Eating Disorder Symptoms. *Personality and Social Psychology*; 48 (7): 686-691.
- Braun-Lewensohn, O. , Celestin-Westreich, S. , Celestin, L. , Verleye, G. , Vert ' e, D. , ve Ponjaert-Kristoffersen, I. (2009) Coping Styles as Moderating the Relationships Between Terrorist Attacks and Well-Being Outcomes. *Journal of Adolescence*; 32(3): 585–599.
- Burns, D. D. (1980) “ The Perfectionist’s Script for Self-Defeat”. *Psychology Today*; 41(34): 70-76.
- Butt, F. M. (2010) The Role of Perfectionism in Psychological Health: A Study of Adolescents in Pakistan. *Europe’s Journal of Psychology*; 6(4): 125-147.
- Cenkseven-Önder, F. ve Kırdök, O. (2009) Ön Ergenlerin Olumlu-Olumsuz Mükemmeliyetçilik Düzeylerinin Anne-Çocuk İlişisini Algılamaları Açısından İncelenmesi. *Eğitim Fakültesi Dergisi*; 5 (2).
- Chan, D. W. (2003) Dimensions of Emotional Intelligence and Their Relationships with Social Coping Among Gifted Adolescents in Hong Kong. *Journal of Youth and Adolescence*; 32: 409–418.
- Chan, D. W. (2005) Emotional Intelligence, Social Coping, and Psychological Distress Among Chinese Gifted Students in Hong Kong. *High Ability Studies*; 16 (2): 163–178.

- Christopher, M. M. ve Shewmaker, J. (2010) The Relationships of Perfectionism to Affective Variables in Gifted and Highly Able Children. *Gifted Child Today*; 33(3): 20-30.
- Cleaver, S. (2011) The Common Core: Everything You Need to Know to Succeed. *Scholastic Instructor*; 121(1).
- Cohen, L. M. ve Frydenberg, E. (1996) Coping for Capable Kids. Waco, TX: Prufrock Press.
- Cornell, D. G. , Delcourt, M. A. B. , Bland, L. C. , Goldberg, M. D. ve Oram, G. (1994) Low Incidence of Behavior Problems Among Elementary School Students in Gifted Programs. *Journal for the Education of the Gifted*; 18(1): 4-19.
- Çağlar, D. (2004) Üstün Zekalı Çocukların Özellikleri. “Üstün Yetenekli Çocuklar El Kitabı”. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Çapri, B. Ve Gökçakan, Z. (2008) Akılcı Duygusal Davranış Terapisine Dayalı Grupla Psikolojik Danışmanın Üniversite Öğrencilerinin Problem Çözme Becerileri Algısına Etkisi. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*; 17(1): 135-154.
- Dixon, F. A. , Lapsley, D. K. ve Hanchon, T. A. (2004) An Empirical Typology of Perfectionism in Gifted Adolescents. *Gifted Child Quarterly*; 48(2): 95-106.
- Dwairy, M. (2004) Parenting Styles and Mental Health of Arab Gifted Adolescents. *Gifted Child Quarterly*; 48(4): 275-35.

- Erözkan, A. (2009) İlköğretim Sekizinci Sınıf Öğrencilerinde Depresyonun Yordayıcıları. *İlköğretim Online*; 8(2): 334-345.
- Ertuğrul, G. ve Toros, F. (2010) Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu Olan Ergenlerin Algıladıkları Ebeveyn Tutumu Ve Ebeveynlerinin Evlilik Uyumları Arasındaki İlişki. *New/Yeni Symposium Journal*; 48(3): 172-183.
- Eskin, M. , Ertekin, K. , Harlak, H. ve Dereboy, Ç. (2008) Lise Öğrencisi Ergenlerde Depresyonun Yaygınlığı ve İlişkili Olduğu Etmenler. *Türk Psikiyatri Dergisi*; 19(4): 382-389.
- Fidan, T. , Ceyhun, H. E. ve Kırpınar, İ. (2009) Gençlerin Kullandığı Başa Çıkma Tutumlarının İntihar Girişimi ile İlişkisi. *Klinik Psikofarmakoloji Bülteni*; 19 (Ek 1): 214-216.
- Flett, G. L. , Druckman, T. , Hewitt, P. L. , Wekerle, C. (2011) Perfectionism, Coping, Social Support, and Depression in Maltreated Adolescents. *Journal of Rational-Emotive Cognitive-Behavior Therapy*; 30(2): 118-131.
- Flett, G. L. , Hewitt, P. L. , Garshowitz, M. ve Martin, T. R. (1997) Personality, Negative Social Interactions, and Depressive Symptoms. *Canadian Journal of Behavioral Science*; 29, 28–37.
- Frost, R. O. , Marten, P. , Lahart, C. ve Rosenblate, R. (1990) “The Dimentions of Perfectionism”. *Cognitive Therapy and Research*; 14(5): 449-468.

- Frost, R. , O. ve Steketee, G. (1997) Perfectionism in Obsessive-Compulsive Disorder Patients. *Behav. Res. Ther.*; 35: (4): 291-296.
- Frydenberg, E. , Care, E. , Freeman, E. ve Chan, E. (2009) Interrelationships Between Coping, School Connectedness and Wellbeing. *Australian Journal of Education*; 53(3): 261-276.
- Garcia, C. (2010) Conceptualization and Measurement of Coping During Adolescence: A Review of the Literature. *Journal of Nursing Scholarship*; 42(2): 166–185.
- Garland, A. F. ve Zigler, E. (1999) Emotional and Behavioral Problems Among Highly Intellectually Gifted Youth. *Roeper Review*; 22(1): 41-44.
- Geçtan, E. (2006) Psikanaliz ve Sonrası (12. Baskı). İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Goodman, R. (1997) The Strengths and Difficulties Questionnaire: A Research Note. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*; 38(5): 581-586.
- Goodman, R. ve Scott, S. (1999) Comparing the Strengths and Difficulties Questionnaire and the Child Behaviour Checklist: Is small beautiful? *Journal of Abnormal Child Psychology*; 27(1):17-24.
- Goodman, R. (2001) Psychometric Properties of the Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ). *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry*; 40: 1337-1345.

Goodman, R. , Meltzer, H. ve Bailey, V. (2003) The Strengths and Difficulties Questionnaire: A Pilot Study on the Validity of the Self Report Version. *International Review Psychiatry*; 15: 173-177.

Görker, I. , Korkmazlar, Ü. , Durukan, M. ve Aydoğdu, A. (2004) Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Polikliniğine Başvuran Ergenlerde Belirti ve Tanı Dağılımı. *Klinik Psikiyatri*; 7: 103-110.

Güvenir, T. , Özbek, A. , Baykara, B. , Arkar, H. , Şentürk, B. ve İncekaş, S. (2008) Güçler ve Güçlükler Anketi'nin Türkçe Uyarlamasının Psikometrik Özellikleri. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı*; 15(2): 65-74.

Hallahan, D. P. ve Kauffman, J. M. (2006) Exceptional Learners. Introduction to Special Education. 10. Baskı. Pearson Education, Inc.

Hamachek, D. O. (1978) Psychodynamics of Normal and Neurotic Perfectionism. *Psychology: A Journal of Human Behavior*; 15(1): 27-33.

Hamarta, E. (2009) Ergenlerin Sosyal Kaygılarının Kişilerarası Problem Çözme ve Mükemmeliyetçilik Açısından İncelenmesi. *İlköğretim Online*; 8(3): 729-740.

Hampel, P. , Manhal, S. , Roos, T. ve Desman, C. (2008) Interpersonal Coping Among Boys With ADHD. *Journal of Attention Disorders*; 11: 427-436.

Hebert, T. P. ve Sergent, D. (2005) Using Movies to Guide: Teachers and Counselors Collaborating to Support Gifted Students. *Gifted Child Today*; 28(4): 14-25.

Heppner, P. P. ve Petersen, C. H. (1982) The Development Implications of a Personal Problem Solving Inventory. *Journal Of Counseling Psychology*; 29(1): 66-75.

Heppner, P. P. ve Anderson, W. P. (1985) The Relationship Between Problem-Solving Self-Appraisal and Psychological Adjustment. *Cognitive Therapy and Research*; 9 (4): 415-427.

Heppner, P. P. , Kampa, M. ve Brunning, L. (1987) The Relationship Between Problem-Solving Self-Appraisal and Indices of Physical and Psychological Health. *Cognitive Therapy and Research*; 11 (2): 155-168.

Hewitt, P. L., ve Dyck, D. G. (1986) Perfectionism, Stress, and Vulnerability to Depression. *Cognitive Therapy and Research*; 10, 137–142.

Hewitt, P. L. , ve Flett, G. L. (1989) The Multidimensional Perfectionism Scale: Development and validation. *Canadian Psychology*; 30.

Hewitt, P. L., Caelian, C. F., Flett, G. L., Sherry, S. B., Collins, L. ve Flynn, C. A. (2002) Perfectionism in Children: Associations with Depression, Anxiety and Anger. *Personality and Individual Differences*; 32: 1049-1061.

Hewitt, P. L. , ve Flett, G. L. (1991) Dimensions of Perfectionism in Unipolar Depression. *Journal of Abnormal Psychology*; 100: 98-101.

Hewitt, P. L. ve Flett, G. L. (1991b). Perfectionism in the Self and Social Contexts: Conceptualization, Assessment, and Association With Psychopathology. *Journal of Personality and Social Psychology*; 60(3): 456-470.

Hill, R. W. , Zrull, M. C. ve Turlington, S. (1997) Perfectionism and Interpersonal Problems. *Journal Of Personality Assesment*; 69(1): 81-103.

Hoff, E. R. ve Muehlenkamp, J. J. (2009) Nonsuicidal Self-Injury in College Students: The Role of Perfectionism and Rumination. *Suicide and Life-Threatening Behaviour*; 39(6): 576-587.

Hua, O. , Shore, B. M. ve Makarova, E. (2012) Inquiry-Based Instruction within a Community of Practice for Gifted– ADHD College Students. *Gifted Education International*; 1(13): 1-13.

İkiz, E. F. ve Kırtıl-Görmez, S. (2010) İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinde Duygusal Zeka ve Yaşam Doyumunun İncelenmesi. *İlköğretim Online*; 9(3): 1216-1225.

Karakitapoğlu-Aygün, Z. (2004) Self, Identity and Emotional Well-Being Among Turkish University Students. *The Journal of Psychology*; 138(5). 457-478.

- Karakuş, F. (2010) Üstün Yetenekli Çocukların Anne Babalarının Karşılaştıkları Güçlükler. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*; 6 (1): 127-144.
- Kirk, S. A. ve Weiner, B. B. (1963) Behavioral Research on Exceptional Children. Council for Exceptional Children, Arlington, VA.
- Kline, B. E. ve Short, E. B. (1991) Changes in Emotional Resilience: Gifted Adolescent Females. *Roeper Review*; 13(3): 118-121.
- Kochenderfer-Ladd, B. ve Skinner, K. (2002) Children's Coping Strategies: Moderators of the Effects of Peer Victimization? *Developmental Psychology*; 38 (2): 267-278.
- Kochenderfer-Ladd, B. (2004) Peer Victimization: The Role of Emotions in Adaptive and Maladaptive Coping. *Social Development*; 13 (3): 329-349.
- Lazarus, R. S. ve Folkman, S. (1984) Stress, Appraisal, and Coping. New York: Springer.
- Leadbeater, B. J. , Kuperminc, G. P. , Blatt, S. J. ve Hertzog, C. (1999) A Multivariate Model of Gender Differences in Adolescents' Internalizing and Externalizing Problems. *Developmental Psychology*; 35(5): 1268-1282.
- Lee, M. , Roberts-Collins, C. , Coughtrey, A. , Phillips, L. ve Shafran, R. (2011) Behavioural Expressions, Imagery and Perfectionism. *Behavioural and Cognitive Psychotherapy*; 39: 413–425.

Lehman, E. ve Erdwins, C. (1981) Social and Emotional Adjustment of Young Intellectually Gifted Children. *Gifted Child Quarterly*; 25: 134-138.

LoCicero, K. A. ve Ashby, J. S. (2000) Multidimensional Perfectionism in Middle School Age Gifted Students: A Comparison to Peers from the General Cohort. *Roeper Review*; 22(3): 182-185.

López, V. ve Sotillo, M. (2009) Giftedness and Social Adjustment: Evidence Supporting the Resilience Approach in Spanish-Speaking Children and Adolescents. *High Ability Studies*; 20 (1): 39–53.

Lumsdaine, E. ve Lumsdaine, M. (1995) Creative Problem Solving. New York: McGraw-Hill.

Mano, S. ve Uno, H. (2007) Relationship Between Characteristic Behaviors of Children with AD/HD and Mothers' Parenting Styles. *Brain and Development*; 39 (1): 19-24.

Mendaglio, S. (2007) Should Perfectionism Be a Characteristic of Giftedness. *Gifted Education International*; 23(3): 89-100.

Metin, N. (1999) “Üstün Yetenekli Çocuklar”. Ankara: Özasama Matbaacılık.

Milevsky, A. , Schlechter, M. , Netter, S. ve Keehn, D. (2007) Maternal and Paternal Parenting Styles in Adolescents: Associations with Self-Esteem, Depression and Life-Satisfaction. *J Child Fam Stud*; 16: 39–47.

- Mouratidis, A. ve Michou, A. (2011) Perfectionism, Self-Determined Motivation, and Coping Among Adolescent Athletes. *Psychology of Sport and Exercise*; 12: 355-367.
- Mueller, C. E. (2009) Protective Factors as Barriers to Depression in Gifted and Non-Gifted Adolescents. *Gifted Child Quarterly*; 53: 3-14.
- Murberg, T. A. and Bru, E. (2005) The Role of Coping Styles as Predictors of Depressive Symptoms Among Adolescents: A Prospective Study. *Scandinavian Journal of Psychology*; 46: 385-393.
- Nepon, T. , Flett, G. L. , Hewitt, P. L. ve Molnar, D. S. (2011) Perfectionism, Negative Social Feedback, and Interpersonal Rumination in Depression and Social Anxiety. *Canadian Journal of Behavioural Science*; 43(4): 297-308.
- Neumeister, K. L. S. (2004) Factors Influencing the Development of Perfectionism in Gifted College Students. *Gifted Child Quarterly*; 48(4): 259-274.
- Nounopoulos, A. , Ashby, J. S. ve Gilman, R. (2006) Coping Resources, Perfectionism, and Academic Performance Among Adolescents. *Psychology in the Schools*; 43(5): 613-622.
- Oğul, M. (2000). Roles of Perceived Control and Coping Strategies on Depressive and Anxiety Symptoms of Adolescents. Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

- Ommundsen, Y. , Roberts, G. C., Lemyre, P. N ve Miller, B. W. (2005) Peer Relationships in Adolescent Competitive Soccer: Associations to Perceived Motivational Climate, Achievement Goals and Perfectionism. *Journal of Sports Sciences*; 23(9): 977-989.
- Onal, A. , Ögel, K. ve Eke, C. (2011) Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Belirtileri Bulunan Ergenlerde Madde Kullanımı ve Aile Özellikleri Üstüne Kesitsel Bir Çalışma. *Klinik Psikofarmakoloji Bülteni*; 21 (3): 225-231.
- Öngen, D. (2006). The Relationships Between Coping Strategies and Depression Among Turkish Adolescents Social Behavior and Personality. *Social Behavior and Personality*; 34(2): 181-196.
- Özbay, Y. ve Mısırlı-Taşdemir Ö. (2003) Çok Boyutlu Mükemmeliyetçilik Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. VII. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi, 9-11 Temmuz, Malatya.
- Pakaslahti, L. , Karjalainen, A. ve Keltikangas-Järvinen, L. (2002) Relationships Between Adolescent Prosocial Problem-Solving Strategies, Prosocial Behaviour, and Social Acceptance. *International Journal of Behavioral Development*; 26(2): 137-144.
- Parker, W. D. ve Adkins, K. K. (1995) Perfectionism and the Gifted. *Roepers Review*; 17(3): 173-175.
- Parker, W. (1996) Psychological Adjustment in Mathematically Gifted Students. *Gifted Child Quarterly*; 40(3): 154-157.

- Parker, W. D. ve Mills, C. J. (1996) The Incidence of Perfectionism in Gifted Students. *Gifted Child Quarterly*; 40(4): 194-199.
- Parker, W. D. (1997) An Empirical Typology of Perfectionism in Academically Talented Children. *American Educational Research Journal*; 34: 545-562.
- Parker, W. , Portesova. S. ve Stumpf, H. (2001) Perfectionism in Mathematically Gifted and Typical Czech Students. *Journal for the Education of the Gifted*; 25: 138-152.
- Pacht, A. R. (1984) Reflections on Perfection. *American Psychologist*; 39(4): 386-390.
- Pearlin, L. I. ve Schooler, C. (1978) The Structure of Coping. *Journal of Health and Social Behavior*: 19(1): 2-21.
- Puklek, M. ve Vidmar, G. (2000) Social Anxiety in Slovene Adolescents: Psychometric Properties of a New Measure, Age Differences and Relations with Self-Consciousness and Perceived Incompetence. *European Review of Applied Psychology*; 50: 249-258.
- Renzulli, J. S. (1986) The Three-Ring Definition of Giftedness: A Developmental Model for Promoting Creative Productivity. In R .J. Sternberg ve J. E. Davidson (Eds.), *Conceptions of Giftedness*. New York: Cambridge University Press.
- Reynolds, C. R. ve Bradley, M. (1983) Emotional Stability of Intellectually Superior Children Versus Nongifted Peers as Estimated by Chronic Anxiety Levels. *School Psychology Review*; 12(2): 190-194.

- Rice, K. G., Kubal, A. E. ve Preusser, K. J. (2004) Perfectionism And Children's Self-Concept: Further Validation of the Adaptive/Maladaptive Perfectionism Scale. *Psychology in the Schools*; 41(3): 279-290.
- Rice, K. G. , Leever, B. A. , Christopher, J. ve Porter, J. D. (2006) Perfectionism, Stress, and Social (Dis)Connection: A Short-Term Study of Hopelessness, Depression, and Academic Adjustment Among Honors Students. *Journal of Counseling Psychology*; 53(4): 524–534.
- Richards, J. , Encel, J. ve Shute, R. (2003) The Emotional and Behavioral Adjustment of Intellectually Gifted Adolescents: A Multi Dimensional, Multi Informant Approach. *High Ability Studies*; 14(2): 153-164.
- Roberts, S. M. ve Lovett, S. B. (1994) “Examining the AF in Gifted: Academically Gifted Adolescents' Physiological and Affective Responses to Scholastic Failure”. *Journal for the Education of the Gifted*: 17(3): 241-259.
- Roedell, W. C. (1986) Socioemotional Vulnerabilities of Young Gifted Children. *Journal of Children in Contemporary Society*; 18(3-4): 17-29.
- Roeper, A. (1982) How the Gifted Cope with Their Emotions. *Roepers Review*; 5: 21-24.
- Rost, D. H. ve Czeschlik, T. (1994) The Psycho-Social Adjustment of Gifted Children in Middle-Childhood. *European Journal of Psychology of Education*; 9(1): 15-25.

- Sassaroli, S. , Romero-Lauro, L. J. , Ruggiero, G. M. , Mauri, M. C. , Vinai, P. ve Frost, R. (2008) Perfectionism in Depression, Obsessive-Compulsive Disorder and Eating Disorders. *Behaviour Research and Therapy*; 46: 757–765.
- Sayler, M. F. ve Brookshire, W. K. (1993) Social, Emotional, and Behavioral Adjustment of Accelerated Students, Students in Gifted Classes, and Regular Students in Eighth Grade. *Gifted Child Quarterly*; 37 (4): 150-154.
- Schuler, P. A. (2000) Perfectionism and Gifted Adolescents. *Journal of Secondary Gifted Education*; 11(4): 183-196.
- Seiffge-Krenke, I. , Aunola, K. ve Nurmi, J. E. (2009) Changes in Stress Perception and Coping During Adolescence: The Role of Situational and Personal Factors. *Child Development*; 80(1): 259 – 279.
- Shaunessy, E. ve Suldo, S. M. (2010) Strategies Used by Intellectually Gifted Students to Cope With Stress During Their Participation in a High School International Baccalaureate Program. *Gifted Child Quarterly*; 54: 127-137.
- Shek, D. T. L. (1999) Parenting Characteristics and Adolescent Psychological Well-Being: A Longitudinal Study in a Chinese Context. *Genetic, Social, and General Psychology Monographs*; 125(1): 27-44.

- Shepard, S. J. , Nicpon, M. F. , Haley, J. T. , Lind, M. ve Liu, M. W. (2011) Masculine Norms, School Attitudes, and Psychosocial Adjustment Among Gifted Boys. *Psychology of Men & Masculinity*; 12(2): 181-187.
- Shur, S. ve Gau, F. (2007) Parental and Family Factors for Attention-Deficit Hyperactivity Disorder in Taiwanese Children. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*; 41: 688-696.
- Slade, P. D. ve Owens, R. G. (1998) A Dual Process Model of Perfectionism Based on Reinforcement Theory. *Behavior Modification*; 22, 372-390.
- Slaney, R.B., Rice, K.G., Mobley, M., Trippi, J., & Ashby, J.S. (2001). The revised Almost Perfect Scale. *Measurement and Evaluation in Counseling and Development*, 34, 130-145.
- Solanto, M. V. (2011) *Cognitive–Behavioral Therapy for Adult ADHD: Targeting Executive Dysfunction*. New York, NY: Guilford Press.
- Stoeber, J. ve Rambow, A. (2007) Perfectionism in Adolescent School Students: Relations With Motivation, Achievement, And Well-Being. *Personality and Individual Differences*; 42: 1379–1389.
- Stoeber, J. ve Janssen, D. P. (2011) Perfectionism and Coping with Daily Failures: Positive Reframing Helps Achieve Satisfaction at the end of the Day. *Anxiety, Stress, & Coping*; 24(5): 477-497.

Strip, C. A. (2000) *Helping Gifted Children Soar: A Practical Guide for Parents and Teachers*. Great Potential Pres, Inc.

Strop, J. M. ve Hultgren, H. M. (1985) *A Profile of the Characteristics, Needs and Counseling Preferences of Talent Search Summer Institute participants*. U.S. Department of Education Office of Educational Research and Improvement (ERIC Document Reproduction Service No. ED 262 534).

Suldo, S. M., Shaunessy, E. ve Hardesty, R. (2008) *Relationships Among Stress, Coping, And Mental Health in High-Achieving High Schools Students*. *Psychology in the Schools*; 45(4): 273-290.

Sungur, N. (1997). *Yaratıcı Düşünce*. (İkinci Baskı). İstanbul: Evrim Yayınevi.

Sürücü, Ö. (2003). *Anababa- Öğretmen El Kitabı Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu*. İstanbul: Ya-Pa Yayınları.

Şahin, N. , Şahin, N. H. ve Heppner, P. P. (1993) *Psychometric Properties of the Problem Solving Inventory in a Group of Turkish University Students*. *Cognitive Therapy and Research*; 17(4): 379-396.

Tomchin, E. M. ve Callahan, C. M. (1996) *Coping and Self-Concept*. *Journal of Secondary Gifted Education*; 8(1): 16-27.

Tong, J. ve Yewchuck, C. (1996) Self-Concept and Sex-Role Orientation in Gifted High School Students. *Gifted Child Quarterly*, 40: 15-23.

Uzun, M. (2004) “Üstün Yetenekli Çocuklar El Kitabı”. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.

Yates, T. M. , Tracy, A. J. ve Luthar, S. S. (2008) Nonsuicidal Self-Injury Among “Privileged” Youths: Longitudinal and Cross-Sectional Approaches to Developmental Process. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*; 76 (1): 52–62.

Woodward, J. C. ve Kalyan-Masih, V. (1990) Loneliness, Coping Strategies and Cognitive Styles of the Gifted Rural Adolescent. *Adolescence*; 25(100): 977-988.

..... (1991) I. Özel Eğitim Konseyi Ön Raporu. MEB Yayınlar Dairesi Başkanlığı, Ankara.

..... (2009) MEB Bilim ve Sanat Merkezleri Yönergesi.